

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΥΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ
ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ.**
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΣΙΑΤΙΣΤΑ ΚΟΖΑΝΗΣ

ΜΠΑΡΤΖΟΥΚΑ ΑΘΗΝΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΑΜΑΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Βόλος, Μάρτιος 2024

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΥΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ
ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ.
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΣΙΑΤΙΣΤΑ ΚΟΖΑΝΗΣ**

*Tangible Cultural Heritage Management. Case Study: Siatista, Kozani,
Greece*

ΜΠΑΡΤΖΟΥΚΑ ΑΘΗΝΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΣΑΜΑΡΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Βόλος, Μάρτιος 2024

Υπεύθυνη Δήλωση

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λ.π., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Ημερομηνία παράδοσης της διπλωματικής εργασίας: Μάρτιος 2024

Ονοματεπώνυμο: Μπαρτζούκα Αθηνά

Περίληψη

Η παρούσα εργασία στοχεύει στην αναγνώριση και ανάδειξη της σημαντικότητας της πολιτιστικής κληρονομιάς και της αξίας της στην κοινωνία και τον άνθρωπο, μέσα από την ορθή διαχείρισή της, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο και συγκεκριμένα στην περίπτωση της Σιάτιστας Κοζάνης.

Η πόλη της Σιάτιστας διαθέτει σημαντικά δείγματα τοπικής αρχιτεκτονικής και αξιόλογη πολιτιστική κληρονομιά, με την αρχιτεκτονική των Αρχοντικών του 18^{ου} αιώνα να ξεχωρίζει. Ζήτημα αποτελούν οι τρόποι διαχείρισης του πολιτιστικού αποθέματος της πόλης, διατηρώντας και προβάλλοντας τα ιστορικά κτήρια και μνημεία της, σύμφωνα με τις αρχές της βιωσιμότητας, για την εξέλιξη της πόλης σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό τομέα, μέσα από ενέργειες αποκατάστασης, συντήρησης και επανάχρησης ιστορικών κτηρίων. Η παραπάνω προσέγγιση αποσκοπεί στην ορθή διαχείριση της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης και την αποτροπή λαθών του παρελθόντος, με καταστροφές και κατεδαφίσεις σημαντικών κτιρίων, καθώς και την ελλιπή πληροφόρηση. Στο σημείο αυτό, ερευνάτε η σχέση υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και η σύνδεσή τους, με στόχο την συνολική ανάδειξη του πολιτισμού της περιοχής και όχι μεμονωμένα μέσω των Αρχοντικών της, δημιουργώντας μια ολοκληρωμένη εικόνα για την πόλη και μια βιωματική εμπειρία για τον επισκέπτη.

Όροι – Λέξεις κλειδιά: Πολιτιστική κληρονομιά, Υλική Πολιτιστική Κληρονομιά, Διαχείριση πολιτιστικής κληρονομιάς, Αρχιτεκτονική κληρονομιά, παραδοσιακή αρχιτεκτονική, ανώνυμη αρχιτεκτονική, μακεδονική αρχιτεκτονική, Διατηρητέα κτήρια, Σιάτιστα, Αρχοντικά

Abstract

This present paper aims at the recognition and the designation of the importance of cultural heritage and its value to society and people, through the right management, on both a European and national level especially in the case of Siatista prefecture of Kozani.

The town of Siatista disposes significant examples of indigenous architecture and notable cultural heritage with the architecture of its 18 th century mansions standing out. The ways of managing the town's cultural reserve is a matter in contention, retaining and presenting its historic buildings and monuments in compliance with the principles of sustainability, evolving the town into a social, economic and cultural domain, through the restoration, preservation and reuse of the historic buildings. The above approach aims at managing the town's cultural and architectural heritage the right way by avoiding mistakes of the past, which involved the demolishment and destruction of important buildings as well as insufficient orientation. At this point, both the relationship and connection between tangible and intangible cultural heritage is being examined, with the objective to bring out the area's overall culture and not singly through its mansions creating a full picture for the town and an experiential experience for the visitor.

Terms-Key words : Cultural heritage, Tangible Cultural heritage, Managing cultural heritage, Architectural heritage, Anonymous architecture, Macedonian architecture, preservable buildings, Siatista, Mansions

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής μου εργασίας με τίτλο «*Υλική Πολιτιστική Κληρονομιά και Διαχείρισή της. Μελέτη Περίπτωσης της Σιάτιστας Κοζάνης*», θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους όσους συνέβαλαν για την επίτευξή της. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Νικόλαο Σαμαρά, επιβλέποντα καθηγητή μου, για την καθοδήγησή του, τις εύστοχες παρατηρήσεις του και τις δημιουργικές συζητήσεις, που συνέβαλαν στην υλοποίηση του έργου αυτού. Ένα μεγάλο ευχαριστώ αξίζει στους δικούς μου ανθρώπους, την οικογένεια μου, για την στήριξη και την υπομονή τους στο διάστημα των σπουδών μου, καθώς και την πίστη τους σε εμένα, καθώς και τους φίλους μου για την έμπρακτη αγάπη και υποστήριξη που έδειξαν το διάστημα αυτό. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω το διδακτικό προσωπικό του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης για την παροχή γνώσεων και ιδεών που μου παρείχαν τα χρόνια της φοίτησης μου.

Στην οικογένειά μου...

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	iv
Abstract	iv
<i>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</i>	1
<i>ΣΤΟΧΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ</i>	2
<i>ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ</i>	2
<i>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Διαχείριση Πολιτιστικής Κληρονομιάς</i>	3
1.1 Ορισμός της Πολιτιστικής Κληρονομιάς	3
1.2 Η προστασία και διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς	5
1.3 Ορισμός της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς	7
1.4 Ορισμός της Προστασίας του Τοπίου	8
1.5 Σχέση Υλικής και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς	10
1.6 Επανάχρηση Ιστορικών Κτηρίων	10
<i>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : Διεθνής και Ελληνική νομοθεσία περί πολιτιστικής κληρονομιάς</i>	13
2.1 Διεθνής νομοθεσία για την πολιτιστική κληρονομιά	13
2.1.1 Διεθνείς Οργανισμοί για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς	13
2.1.2 Διεθνείς Συμβάσεις για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς	14
2.2 Ελληνική νομοθεσία περί πολιτιστικής κληρονομιάς	16
2.2.1 Αρμόδιοι φορείς προστασίας πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα	16
2.2.2 Θεσμικό νομοθετικό πλαίσιο πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα	20
<i>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : Παραδείγματα διαχείρισης και ανάδειξης πολιτιστικής κληρονομιάς σε ευρωπαϊκό επίπεδο</i>	22
3.1 Η περίπτωση της Matera	22
3.2 Η περίπτωση του Alberobello	24
<i>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο : Η μελέτη περίπτωσης Σιάτιστα Κοζάνης</i>	28
4.1 Γεωγραφική θέση και έκταση της πόλης	29
4.2 Πολεοδομικές μελέτες	31
4.3 Ιστορική εξέλιξη της Σιάτιστας	32
4.4 Δημογραφικά στοιχεία	35
4.5 Περιβαλλοντικά στοιχεία	36
4.6 Ιστορικά κτίρια , θρησκευτικοί και δημόσιοι χώροι	39
4.6.1 Αρχοντικά	39
4.6.4.1 Αρχοντικό του Κωνσταντίνου Τζουρά	45
4.6.4.2 Αρχοντικό της Κυρά Σανούκως	45
4.6.4.3 Αρχοντικό του Νίκου Χατζημιχάηλ (Κανατσούλη)	46
4.6.4.4 Αρχοντικό του Μανούση	48
4.6.4.5 Αρχοντικό του Χαζηγιαννίδη (Νερατζόπουλου)	50
4.6.4.6 Αρχοντικό του Πουλκίδη	52
4.6.4.7 Αρχοντικό του Τζώνου	53
4.6.4.8 Αρχοντικό του Γκερεχτέ	53
4.6.4.9 Αρχοντικό του Κ. Αλεξίου	53
4.6.4.10 Αρχοντικό Αργυριάδη (Μαλιόγκα)	54
4.6.4.11 Αρχοντικό Προκόπη Βοϊδομάτη	56
4.6.4.12 Αρχοντικό Φράγκαϊνας (Σασσοπούλου)	56
4.6.4.13 Αρχοντικό Λιούταρη - Καριοφύλη	56
4.6.4.14 Αρχοντικό του Δ. Κεράτζη	57
4.6.4.15 Αρχοντικό Δόλγκηρα	57

4.6.4.16 Αρχοντικό Διντσίου.....	60
4.6.2 Διάφορα άλλα σπίτια της Σιάτιστας.....	60
4.6.3 Κηρυγμένα Αρχοντικά και κτίρια.....	61
4.6.4 Ανάλυση στοιχείων πίσω από την κατασκευή των Αρχοντικών	66
4.6.5 Διαχείριση Αρχοντικών και Ιστορικών Κτισμάτων έως σήμερα	67
4.6.6 Εκκλησίες.....	70
4.6.7 Μουσεία	73
4.5.7.1 Εκκλησιαστικό Μουσείο	73
4.6.7.2 Τραμπάντζιο Γυμνάσιο	74
4.6.7.3 Βοτανικό Μουσείο	75
4.6.7.4 Παλαιοντολογικό Μουσείο.....	75
4.6.7.5 «Μανούσεια» Βιβλιοθήκη.....	77
4.7 Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά.....	78
4.7.1 Μουσική.....	78
4.7.2 Πολιτιστικές εκδηλώσεις και φεστιβάλ	80
<i>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : Προτάσεις Διαχείρισης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Σιάτιστας</i>	<i>84</i>
5.1 Προτάσεις διαχείρισης του κτηριακού αποθέματος	84
5.2 Προτάσεις για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.....	91
<i>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....</i>	<i>98</i>
<i>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.....</i>	<i>100</i>
<i>ΠΗΓΕΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ</i>	<i>116</i>

Πίνακας Εικόνων

ΕΙΚΟΝΑ 1 ΤΟ SASSI ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΚΟ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ RUPESTRIAN ΤΗΣ MATERA (ΙΤΑΛΙΑ).....	23
ΕΙΚΟΝΑ 2 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ TRULLI ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ALBEROBELLO (ΑΠΟΥΛΙΑ).	25
ΕΙΚΟΝΑ 3 ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΤΩΝ TRULLI, ALBEROBELLO.....	26
ΕΙΚΟΝΑ 4 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ TRULLI ΣΕ ΧΩΡΟ ΕΣΤΙΑΣΗΣ, ALBEROBELLO.	27
ΕΙΚΟΝΑ 5 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ TRULLI ΣΕ ΧΩΡΟ ΔΙΑΜΟΝΗΣ, ALBEROBELLO.....	27
ΕΙΚΟΝΑ 6 Η ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΤΗΣ ΓΕΡΑΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΣΙΑΤΙΣΤΑ.	28
ΕΙΚΟΝΑ 7 Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ ΑΠΟ GOOGLE MAPS.....	29
ΕΙΚΟΝΑ 8 ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ.....	30
ΕΙΚΟΝΑ 9 ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΦΥΛΛΟ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ "ΕΦΗΜΕΡΙΣ" ΜΕ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ 31/12/1790.....	33
ΕΙΚΟΝΑ 10 ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟ ΦΑΡΔΥΚΑΜΠΟ.	34
ΕΙΚΟΝΑ 11 ΤΟ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ ΜΕ ΘΕΑ ΤΟ ΟΡΟΣ ΒΟΥΡΙΝΟ.	36
ΕΙΚΟΝΑ 12 ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΣΤΗΝ ΣΙΑΤΙΣΤΑ.	37
ΕΙΚΟΝΑ 13 ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΟΙΚΟΤΟΠΟΥ ΜΕ ΚΩΔΙΚΟ 9530 : "ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΑ ΠΕΥΚΟΔΑΣΗ ΜΕ ΕΝΔΗΜΙΚΑ ΜΑΥΡΟ ΠΕΥΚΑ".	38
ΕΙΚΟΝΑ 14 ΤΟ ΑΝΩΙ ΣΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟ ΟΡΟΦΟ, ΜΕ ΤΙΣ ΠΟΡΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΟΝΤΑΔΕΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΔΙΑΔΡΟΜΟ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΒΟΗΘΗΤΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ (ΔΕΞΙΑ).....	41
ΕΙΚΟΝΑ 15 Η ΜΕΣΙΑ Η ΕΜΠΑΤΗ (ΑΡΙΣΤΕΡΑ).	41
ΕΙΚΟΝΑ 16 ΦΕΓΓΙΤΗΣ ΜΕ ΒΙΤΡΟ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΝΕΡΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ.	42
ΕΙΚΟΝΑ 17 ΦΕΓΓΙΤΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΠΟΥΛΚΙΔΗ.	42
ΕΙΚΟΝΑ 18 ΔΙΑΚΟΣΜΗΜΕΝΟ ΤΑΒΑΝΙ ΟΡΟΦΗΣ ΣΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ.	43
ΕΙΚΟΝΑ 19 ΔΙΑΚΟΣΜΗΜΕΝΟ ΤΑΒΑΝΙ ΟΡΟΦΗΣ ΣΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΑΝΟΥΣΗ.....	43
ΕΙΚΟΝΑ 20 ΣΑΧΝΙΣΙ.....	44
ΕΙΚΟΝΑ 21 ΞΥΛΙΝΗ ΑΥΛΟΠΟΡΤΑ.	44
ΕΙΚΟΝΑ 22 ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΜΕ ΤΟΠΙΟ.....	44
ΕΙΚΟΝΑ 23 ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΕΝΟΣ ΠΟΥΛΙΟΥ ΝΑ ΚΑΤΑΣΠΑΡΑΖΕΙ ΕΝΑ ΦΙΔΙ.	44
ΕΙΚΟΝΑ 24 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΤΖΟΥΡΑ, ΜΠΡΟΣΤΙΝΗ ΟΨΗ.	45
ΕΙΚΟΝΑ 25 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΤΖΟΥΡΑ, ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ.	45
ΕΙΚΟΝΑ 26 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΥΡΑΣ ΣΑΝΟΥΚΩΣ, ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ.....	45
ΕΙΚΟΝΑ 27 ΝΕΟΤΕΡΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ ΤΗΣ ΚΥΡΑΣ ΣΑΝΟΥΚΩΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ.	46
ΕΙΚΟΝΑ 28 ΦΕΓΓΙΤΗΣ ΣΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΤΗΣ ΚΥΡΑΣ ΣΑΝΟΥΚΩΣ.	46
ΕΙΚΟΝΑ 29 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ, ΜΠΡΟΣΤΙΝΗ ΟΨΗ.....	47
ΕΙΚΟΝΑ 30 ΞΥΛΟΓΛΥΠΤΟ ΤΑΒΑΝΙ- ΦΕΓΓΙΤΕΣ ΣΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ.....	47
ΕΙΚΟΝΑ 31 ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΟΥ ΔΩΜΑΤΙΟΥ ΠΟΥ ΟΝΟΜΑΖΟΝΤΑΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟ.....	48
ΕΙΚΟΝΑ 32 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ ,ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ "ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ" ΑΠΟ ΤΟ "ΠΑΝΘΕΟΝ" (ΠΡΩΤΗ).....	48
ΕΙΚΟΝΑ 33 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ, ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ "ΕΡΜΗΣ" ΑΠΟ ΤΟ "ΠΑΝΘΕΟΝ"(ΔΕΥΤΕΡΗ).....	48
ΕΙΚΟΝΑ 34 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ, ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ "Ο ΚΟΛΟΣΣΟΣ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ" ΑΠΟ ΤΟ "ΠΑΝΘΕΟΝ" (ΤΡΙΤΗ).	48
ΕΙΚΟΝΑ 35 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΑΝΟΥΣΗ.	49
ΕΙΚΟΝΑ 36 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΑΝΟΥΣΗ, ΑΠΟΨΗ ΑΠΟ ΓΡΑΦΙΚΟ ΣΟΚΑΚΙ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ.....	49
ΕΙΚΟΝΑ 37 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΑΝΟΥΣΗ, ΑΠΟΨΗ ΗΛΙΑΚΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΑΚΟΣΜΟ ΤΟΥ, ΤΟ ΞΥΛΟΓΛΥΠΤΟ ΤΑΒΑΝΙ.	50
ΕΙΚΟΝΑ 38 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΑΝΟΥΣΗ, ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ.	50
ΕΙΚΟΝΑ 39 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΝΕΡΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ, ΜΠΡΟΣΤΙΝΗ ΟΨΗ.....	51
ΕΙΚΟΝΑ 40 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΝΕΡΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΩΜΑΤΙΟ ΜΕ ΞΥΛΟΓΛΥΠΤΗ ΟΡΟΦΗ.....	51
ΕΙΚΟΝΑ 41 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΠΟΥΛΚΙΔΗ, ΜΠΡΟΣΤΙΝΗ ΟΨΗ.....	52
ΕΙΚΟΝΑ 42 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΠΟΥΛΚΙΔΗ, ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΩΜΑΤΙΟΥ. ΕΙΚΟΝΑ 43 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΠΟΥΛΚΙΔΗ, ΤΖΑΚΙ.....	52

ΕΙΚΟΝΑ 44 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΤΖΩΝΟΥ, ΑΞΟΝΟΜΕΤΡΙΚΗ ΤΟΜΗ	53
ΕΙΚΟΝΑ 45 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΤΖΩΝΟΥ, ΑΠΟΨΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΩΜΑΤΙΟΥ ΣΤΟΝ "ΚΑΛΟ ΟΝΤΑ"	53
ΕΙΚΟΝΑ 46 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΑΛΕΞΙΟΥ, ΜΕ ΜΑΝΔΡΟΤΟΙΧΟΥΣ, ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΓΕΡΑΝΕΙΑΣ.	54
ΕΙΚΟΝΑ 47 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΑΛΙΟΓΚΑ, ΜΠΡΟΣΤΙΝΗ ΟΨΗ.	55
ΕΙΚΟΝΑ 48 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΑΛΙΟΓΚΑ, ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ	55
ΕΙΚΟΝΑ 49 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΑΛΙΟΓΚΑ, ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΙΣΟΓΕΙΟ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΓΡΑΦΗ 'FRANKFURT AMAYAN'	55
ΕΙΚΟΝΑ 50 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΒΟΪΔΟΜΑΘΗ, ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ.(ΑΡΙΣΤΕΡΑ).....	56
ΕΙΚΟΝΑ 51 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΣΑΣΣΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ.(ΔΕΞΙΑ)	56
ΕΙΚΟΝΑ 52 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΕΡΑΤΖΗ, ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΕΝΟΣ ΑΝΔΡΑ ΜΕ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ.....	57
ΕΙΚΟΝΑ 53 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΕΡΑΤΖΗ, ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΠΙΟΥ.	57
ΕΙΚΟΝΑ 54 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΔΟΛΓΚΗΡΑ, ΠΡΟ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ.	58
ΕΙΚΟΝΑ 55 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΔΟΛΓΚΗΡΑ, ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΟΨΗ.....	58
ΕΙΚΟΝΑ 56 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΔΟΛΓΚΗΡΑ, ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΣΑΛΑΣ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ.	59
ΕΙΚΟΝΑ 57 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΔΟΛΓΚΗΡΑ, ΔΩΜΑΤΙΟ ΑΝΔΡΩΝ "ΜΠΑΣ ΟΝΤΑΣ"	59
ΕΙΚΟΝΑ 58 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΔΟΛΓΚΗΡΑ, ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΣΤΟ ΔΩΜΑΤΙΟ "ΚΑΦΕΣ ΟΝΤΑΣ", ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΤΕΧΝΟ ΞΥΛΟΓΛΥΠΤΟ ΤΑΒΑΝΙ.....	59
ΕΙΚΟΝΑ 59 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΔΙΝΤΣΙΟΥ, ΜΠΡΟΣΤΙΝΗ ΟΨΗ.....	60
ΕΙΚΟΝΑ 60 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΔΙΝΤΣΙΟΥ, ΔΩΜΑΤΙΟ ΞΕΝΩΝΑ ΕΠΕΙΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ.....	60
ΕΙΚΟΝΑ 61 ΟΙΚΙΑ ΤΣΙΟΥΤΣΙΟΥ ΚΑΙ ΝΤΕΡΟΥ.	61
ΕΙΚΟΝΑ 62 ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΟΙΚΙΑΣ ΤΣΙΟΥΤΣΙΟΥ -ΝΤΕΡΟΥ.....	61
ΕΙΚΟΝΑ 63 ΑΡΧΟΚΤΙΚΟ ΖΑΜΑΝΗ -ΤΑΤΗ, ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	68
ΕΙΚΟΝΑ 64 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΖΑΜΑΝΤΗ-ΤΑΤΗ, ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	69
ΕΙΚΟΝΑ 65 ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΚΑΙ Ο ΝΑΪΣΚΟΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ, ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΓΕΡΑΝΕΙΑΣ... ..	71
ΕΙΚΟΝΑ 66 ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΣΤΗΝ ΧΩΡΑ.	72
ΕΙΚΟΝΑ 67 ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ, ΣΤΗΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ.....	73
ΕΙΚΟΝΑ 68 ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ , ΕΚΘΕΜΑΤΑ.	73
ΕΙΚΟΝΑ 69 ΤΡΑΜΠΑΝΤΖΕΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ, ΟΨΗ.....	74
ΕΙΚΟΝΑ 70 ΒΟΤΑΝΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ.	75
ΕΙΚΟΝΑ 71 ΒΟΤΑΝΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ, ΠΑΛΑΙΑ.	75
ΕΙΚΟΝΑ 72 ΠΑΛΑΙΟΝΤΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ, ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΖΩΟΥ.	76
ΕΙΚΟΝΑ 73 ΠΑΛΑΙΟΝΤΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ, ΕΚΘΕΜΑΤΑ.	76
ΕΙΚΟΝΑ 74 ΠΑΛΑΙΟΝΤΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ, ΕΥΡΗΜΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥ ΕΛΕΦΑΝΤΑ ΤΟΥ ΚΑΛΟΝΕΡΙΟΥ.....	76
ΕΙΚΟΝΑ 75 ΜΑΝΟΥΣΕΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, ΟΨΗ.	78
ΕΙΚΟΝΑ 76 ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ "ΣΕΙΡΗΝΕΣ" , ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΗΛ-ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ.	79
ΕΙΚΟΝΑ 77 ΕΘΙΜΟ "ΚΑΒΑΛΑΡΙΔΩΝ", ΕΞ ΑΠΟ ΤΟΝ ΆΓΙΟ ΔΗΜΗΤΡΙΟ.	81
ΕΙΚΟΝΑ 78 ΚΑΒΑΛΑΡΗΔΕΣ ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΗΣ Χ'ΩΡΑΣ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1950.	81
ΕΙΚΟΝΑ 79 ΤΟ ΕΘΙΜΟ ΤΩΝ "ΚΛΑΡΑΔΙΩΝ", ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΝΑ ΧΟΡΕΥΟΥΝ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΛΑΔΑΡΙΑ.....	82
ΕΙΚΟΝΑ 80 ΤΑ "ΜΠΟΥΜΠΟΥΣΑΡΙΑ" , ΠΑΡΕΛΑΣΗ ΚΑΙ ΓΛΕΝΤΙ ΜΕ ΜΠΑΝΤΑ.	83
ΕΙΚΟΝΑ 81 "Fiesta νοιο", ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΚΗΝΗ.	83
ΕΙΚΟΝΑ 82 ΟΙ ΟΧΘΕΣ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΑΛΙΑΚΜΟΝΑ.	83
ΕΙΚΟΝΑ 83 ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ , ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΠΟΥΛΚΙΔΗ.	87
ΕΙΚΟΝΑ 84 ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΑΙΝΙΩΝ, ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΔΟΛΓΚΗΡΑ.....	88
ΕΙΚΟΝΑ 85 ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ, ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΔΟΛΓΚΗΡΑ.	88
ΕΙΚΟΝΑ 86 ΠΕΤΡΙΝΑ ΣΟΚΑΚΙΑ ΣΤΗΝ ΣΙΑΤΙΣΤΑ.	90
ΕΙΚΟΝΑ 87 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΠΟΥΛΚΩΣ, ΔΙΠΛΑ ΑΠΟ ΠΕΤΡΙΝΑ ΣΟΚΑΚΙΑ.	90
ΕΙΚΟΝΑ 88 ΧΑΡΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ "ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ" ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ.	94
ΕΙΚΟΝΑ 89 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΝΕΡΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ. ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ.....	101
ΕΙΚΟΝΑ 90 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΝΕΡΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ. ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ.	102
ΕΙΚΟΝΑ 91 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΝΕΡΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ. ΚΑΤΟΨΗ ΠΡΩΤΟΥ ΟΡΟΦΟΥ	103

ΕΙΚΟΝΑ 92 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΝΕΡΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ. ΚΑΤΟΨΗ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΟΡΟΦΟΥ.	104
ΕΙΚΟΝΑ 93 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΝΕΡΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ. ΚΥΡΙΑ ΟΨΗ (ΕΠΑΝΩ), ΕΓΚΑΡΣΙΑ ΤΟΜΗ (ΚΑΤΩ).	105
ΕΙΚΟΝΑ 94 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΥΡΑΣ - ΣΑΝΟΥΚΩΣ. ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ.	106
ΕΙΚΟΝΑ 95 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΥΡΑΣ - ΣΑΝΟΥΚΩΣ. ΚΑΤΟΨΗ ΟΡΟΦΟΥ.	107
ΕΙΚΟΝΑ 96 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΥΡΑΣ - ΣΑΝΟΥΚΩΣ. ΏΨΗ (ΕΠΑΝΩ), ΤΟΜΗ ΚΑΤΑ ΜΗΚΟΣ (ΚΑΤΩ).	108
ΕΙΚΟΝΑ 97 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΥΡΑΣ - ΣΑΝΟΥΚΩΣ. ΑΞΟΝΟΜΕΤΡΙΚΗ ΤΟΜΗ.	109
ΕΙΚΟΝΑ 98 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΑΝΟΥΣΗ. ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ.	110
ΕΙΚΟΝΑ 99 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΑΝΟΥΣΗ. ΚΑΤΟΨΗ ΑΟΥ ΟΡΟΦΟΥ.	111
ΕΙΚΟΝΑ 100 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΑΝΟΥΣΗ. ΚΑΤΟΨΗ ΒΟΥ ΟΡΟΦΟΥ.	112
ΕΙΚΟΝΑ 101 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΜΑΝΟΥΣΗ, ΚΥΡΙΑ ΟΨΗ (ΕΠΑΝΩ). ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΠΟΥΛΚΙΔΗ, ΚΥΡΙΑ ΟΨΗ (ΚΑΤΩ).	113
ΕΙΚΟΝΑ 102 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΠΟΥΛΚΙΔΗ. ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ (ΕΠΑΝΩ), ΚΑΤΟΨΗ ΑΟΥ ΟΡΟΦΟΥ (ΚΑΤΩ).	114
ΕΙΚΟΝΑ 103 ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΠΟΥΛΚΙΔΗ. ΚΑΤΟΨΗ ΒΟΥ ΟΡΟΦΟΥ.	115

Πίνακες

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ.	35
ΠΙΝΑΚΑΣ 2 ΚΗΡΥΓΜΕΝΑ ΑΡΧΟΝΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ.	62
ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ΚΗΡΥΓΜΕΝΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ.	64
ΠΙΝΑΚΑΣ 4 ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ.	95

Κατάλογος ακρωνυμίων & συντομογραφιών

ICAHM	International Scientific Committee on Archaeological Heritage Management
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
ICOM	International Council of Museums
ICOMOS	International Council of Museums and Sites
OWHC	Organization of World Heritage Cities
NRP	National Renovation Platform
TICCIH	The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WMF	World Monuments Fund
wc	Water closet
ΓΟΚ	Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός
ΓΠΣ	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
ΔΕ	Δημοτική Ενότητα
ΕΑΜ	Ελληνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
ΕΔΕΠΟΛ	Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛΑΣ	Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΣΠΑ	Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης
ΕΤΠΑ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΚΕΣΑ	Κεντρικό Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής
ΠΕΠ	Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΠΙΟΠ	Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΥΠΟΟΑ	Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού
ΦΕΚ	Φύλλο της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
χλμ	χιλιόμετρα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως θέμα την διαχείριση της υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς, με ειδική αναφορά στην περίπτωση της Σιάτιστας Κοζάνης. Στη δομή της εργασίας περιλαμβάνονται 5 κεφάλαια στα οποία γίνεται η προσέγγιση του θέματος. Αναλυτικά, στο Κεφάλαιο 1, αναλύονται οι ορισμοί για τις σημαντικές έννοιες, της «*πολιτιστικής κληρονομιάς*» και της «*αρχιτεκτονικής κληρονομιάς*», τη σημαντικότητα της προστασίας του τοπίου, καθώς και τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από Διεθνείς Συμβάσεις. Επιπλέον, γίνεται ανάλυση της σχέσης υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, δηλαδή με ποιον τρόπο συνδέονται και είναι αλληλένδετες, ενώ αναλύεται και η έννοια της επανάχρησης, ιδίως ιστορικών κτηρίων.

Στο Κεφάλαιο 2 παρουσιάζονται οργανισμοί και συμβάσεις που έχουν ως σκοπό την κατοχύρωση της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. Στο Κεφάλαιο 3 γίνεται ανάλυση δυο περιπτώσεων πόλεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, της Matera και του Alberobello στην νότια Ιταλία, με ιστορικό παρελθόν και έντονη αρχιτεκτονική και πολιτιστική κληρονομιά, με αναφορά στον τρόπο διαχείρισης της πολιτιστικής τους ιδιαιτερότητας με σκοπό την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη.

Στο Κεφάλαιο 4, γίνεται αναφορά την περίπτωση της Σιάτιστας Κοζάνης, παραθέτοντας στοιχεία για την πόλη, με απώτερο στόχο την γνωριμία με εκείνη και την παρουσίαση της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Συγκεκριμένα, στην αρχή γίνεται αναφορά στα γεωγραφικά, δημογραφικά, ιστορικά, περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά, τα οποία βοηθούν στη αναγνώριση της περιοχής, στην κατανόηση του υποβάθρου και στον λόγο που κατασκευάστηκαν τα ιστορικά «Αρχοντικά» της Σιάτιστας. Στο σημείο αυτό, παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά και το υπόβαθρο της κατασκευής τους, η στρατηγική τους αξία, για την εποχή εκείνη, και ο ρόλος της γυναίκας που διαφαίνεται, ενώ εξετάζονται αναλυτικά και τα διατηρητέα Αρχοντικά της πόλης, μέσα από το θεσμικό πλαίσιο. Στην συνέχεια παρατίθενται τα πολιτιστικά στοιχεία της πόλης, δηλαδή ιστορικά κτίρια, μουσεία, βιβλιοθήκη, με εμβάθυνση στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική των Αρχοντικών, τα οποία αποτελούν στολίδι για ολόκληρη την περιοχή. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στην άυλη πολιτιστική κληρονομιά της πόλης, συγκεκριμένα στην μουσική, στα ήθη και έθιμα αναφορικά με τις θρησκευτικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, αλλά και τα φεστιβάλ που πραγματοποιούνται στην πόλη. Η αναφορά στην άυλη παράδοση της Σιάτιστας, στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, αποτελεί βοηθητικό κομμάτι για την ανάδειξη της πόλης σε συνδυασμό με την αρχιτεκτονική της κληρονομιά, και όχι μεμονωμένα.

Στο Κεφάλαιο 5, παρουσιάζονται προτάσεις για την ανάδειξη και διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, οι οποίες στοχεύουν κυρίως στην επανάχρηση των Αρχοντικών, με στόχο την ανάδειξη και γνωστοποίηση των ιδίων και της πολιτιστικής τους αξίας. Επιπλέον, προτείνονται και άλλες ενέργειες που έχουν ως κύριο σκοπό την ανάδειξη, αναγνώριση του πολιτιστικού αποτυπώματος της Σιάτιστας και την προσέλκυση επισκεπτών.

ΣΤΟΧΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Σκοπός της παρούσας εργασίας αποτελεί η διαχείριση του πολιτιστικού πλούτου και επομένως της πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης της Σιάτιστας. Η εργασία στοχεύει στην σύνδεση της άυλης και υλικής κληρονομιάς του τόπου, με απώτερο σκοπό την ανάδειξή της συνολικά και όχι μεμονωμένα, μέσω της προβολής αποκλειστικά των ιστορικών κτηρίων. Αυτό θα επιτευχθεί μέσα από την ορθή διαχείριση του πολιτιστικού αποθέματός της, με πρώτη και ενόχληση την ανάδειξή της, μέσα από βιώσιμους τρόπους. Η παραπάνω σκέψη έχει ως στόχο να βοηθήσει στην προβολή και ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας του οικισμού, χωρίς ωστόσο να θέτει σε κίνδυνο τα πολύτιμα δείγματα αρχιτεκτονικής του.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας με τίτλο : « *Υλική Πολιτιστική Κληρονομιά και Διαχείρισή της. Μελέτη Περίπτωσης: Σιάτιστα Κοζάνης* », χρησιμοποιήθηκαν, κατά κύριο λόγο, βιβλιογραφικές πηγές. Αρχικά, χρησιμοποιήθηκε ένα μεγάλο μέρος βιβλιογραφικού, μελετητικού και ερευνητικού υλικού, το οποίο αναφέρεται γενικότερα στην πολιτιστική κληρονομιά και ειδικότερα σε αυτή της Σιάτιστας. Αναλυτικά μελετήθηκαν και ερευνήθηκαν στοιχεία που προέκυψαν από επιστημονικά βιβλία και άρθρα, μελέτες και ερευνητικές εργασίες, εισηγήσεις σε συνέδρια και επιστημονικές ημερίδες, στοιχεία από ευρωπαϊκούς και παγκόσμιους οργανισμούς και φορείς σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων διαχείρισης και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς, θεσμικό πλαίσιο διαχείρισης πολιτιστικής κληρονομιάς, διαδικτυακοί τόποι, φωτογραφικά λευκώματα και αφιερώματα, προπτυχιακές και μεταπτυχιακές εργασίες φοιτητών, οπτικοακουστικό υλικό κ.ά. Η εργασία εμπλουτίστηκε έπειτα από συζητήσεις με κατοίκους της Σιάτιστας και αρμόδιους φορείς στον τομέα του πολιτισμού, αλλά και επιτόπια έρευνα σε πολιτιστικούς χώρους με σκοπό την παρατήρηση, καταγραφή και φωτογραφική αποτύπωση των αντιπροσωπευτικότερων δειγμάτων της κτισμένης πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως δημόσια κτήρια, ιεροί ναοί, δημόσιοι υπαίθριοι χώροι, αρχοντικά. Τέλος, την εργασία συμπλήρωσαν σχετικοί χάρτες, πίνακες και διαγράμματα, για την παραστατική απεικόνιση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Διαχείριση Πολιτιστικής Κληρονομιάς**1.1 Ορισμός της Πολιτιστικής Κληρονομιάς**

Ο πολιτισμός αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την ταυτότητα κάθε λαού και κοινωνίας, καθώς αντικατοπτρίζει τα βιώματα, τις αξίες, την κουλτούρα, τα ήθη και τα έθιμα κ.ά., τα οποία κληρονομούνται, όσον το δυνατό αναλλοίωτα στις επόμενες γενεές. Η παραπάνω διεργασία συμβάλλει στην κατανόηση και γνώση του παρελθόντος, και στη συνέχεια στον οραματισμό και σχεδιασμό του μέλλοντος. Η αντίληψη της έννοιας του πολιτισμού άλλαξε με το πέρασμα των χρόνων.

Επομένως, η πολιτιστική ταυτότητα είναι σημαντικό να καταγράφεται και να μεταφέρεται στις νέες κοινωνίες, όχι μόνο για να γίνεται γνωστή, αλλά γιατί ταυτόχρονα μπορεί να αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης για την κοινωνία. Αυτή η μεταβίβασή της από την μια κοινωνία στην άλλη μπορεί να οριστεί ως *κληρονομιά*. Επομένως, η κληρονομιά μπορεί να διακριθεί σε 3 κατηγορίες: τη φυσική, την πολιτιστική και το τοπίο. Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί σημαντική συνιστώσα για τον καθορισμό της ιστορίας και της ταυτότητας ενός λαού και διακατέχεται από στοιχεία που συνθέτουν την ιστορική μνήμη ενός λαού, που κατοικεί σε έναν τόπο (Παυλογεωργάτος, 2003).

Σύμφωνα με τους Graham και Howard (2008), η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί μια διεργασία, η οποία δεν μπορεί να οριστεί μεμονωμένα, αλλά χτίζεται και διατηρείται μέσω αυτής της διεργασίας, η οποία χαρακτηρίζεται από μικρές λεπτές πολιτισμικές αποχρώσεις. Καλλιεργείται από στοιχεία που ανήκουν στο παρελθόν και αναπλάθονται στο παρόν, χωρίς να αλλοιώνεται η σημασία τους. Η κληρονομιά αυτή, αντικατοπτρίζει το παρελθόν, φέρει κάθε τι που γεννήθηκε σε αυτό και συνδέεται με την ιστορία ενός τόπου, απαρτίζοντας την ιστορική μνήμη, η οποία αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς. (Binney & Lowenthal, 1981). Ουσιαστικά, η πολιτιστική κληρονομιά είναι οι τοποθεσίες, τα υλικά αγαθά και οι πρακτικές, τα οποία θεωρούνται από ένα κοινωνικό σύνολο σημαντικά στοιχεία που αποτυπώνουν το παρελθόν που αξίζει να διατηρηθούν και να προστατευτούν (Bruman, 2015).

Με την φυσική κληρονομιά νοούμε οποιοδήποτε στοιχείο υπάρχει στο χώρο ως δημιούργημα της φύσης. Η φυσική κληρονομιά αποτελεί σημαντικό στοιχείο κάθε τόπου, διότι όσο πιο πλούσια και μοναδική είναι, δημιουργεί ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τον ίδιο τον τόπο, βοηθώντας τον να αποκτήσει αναγνώριση και, ως επακόλουθο, να αναπτύξει τουριστική δραστηριότητα. Η φυσική κληρονομιά σε συνδυασμό με την πολιτιστική, δημιουργούν τον ιδανικό τόπο για τουριστική ανάπτυξη. (Σαμαράς, 2023)

Αναφορικά με τους παραπάνω ορισμούς, αυτοί εντοπίζονται σε διεθνείς συμβάσεις, στο εθνικό και διεθνές θεσμικό πλαίσιο, αλλά και σε κανονισμούς και σε κατευθυντήριες γραμμές. Σύμφωνα με την Σύμβαση για την Παγκόσμια Φυσική και Πολιτιστική Κληρονομιά, 17η Γενική Συνέλευση UNESCO, που πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι το 1972, υπάρχει ο ορισμός της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς. Με το Άρθρο 1 της Σύμβασης ως «*πολιτιστική κληρονομιά*» θεωρούνται τα:

- « μνημεία (monuments): αρχιτεκτονικά έργα, έργα μνημειακής γλυπτικής και ζωγραφικής, στοιχεία ή κατασκευές αρχαιολογικής φύσης, επιγραφές, σπήλαια και υπόσκαφες κατοικίες και συνδυασμοί τους,
 - ομάδες κτιρίων (groups of buildings): ομάδες διακεκριμένων ή συνδεδεμένων κτιρίων, λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειάς τους ή της θέσης τους στο τοπίο,
 - τοποθεσίες (sites): έργα του ανθρώπου ή έργα συνδυασμού της φύσης και του ανθρώπου, και περιοχές συμπεριλαμβανομένων των αρχαιολογικών χώρων,
- που έχουν εξαιρετική παγκόσμια αξία (outstanding universal value) από ιστορική, αισθητική, εθνολογική ή ανθρωπολογική και εν γένει επιστημονική άποψη.»

Παρομοίως, ως «φυσική κληρονομιά» (Άρθρο 2) θεωρούνται τα:

- «φυσικά χαρακτηριστικά (natural features) που αποτελούνται από φυσικούς και βιολογικούς σχηματισμούς ή ομάδες τέτοιων σχηματισμών,
- γεωλογικοί και φυσιογραφικοί σχηματισμοί και επακριβώς οριοθετημένες περιοχές που αποτελούν τον βίοτοπο απειλούμενων ειδών ζώων και φυτών
- φυσικές τοποθεσίες ή επακριβώς οριοθετημένες φυσικές περιοχές.

με εξαιρετική παγκόσμια αξία (outstanding universal value) από την άποψη της επιστήμης, της διατήρησης ή της φυσικής ομορφιάς».

Σημαντικό στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι η διάκρισή της σε υλική και άυλη. Συγκεκριμένα, η υλική πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει αγαθά με υλική υπόσταση, έχοντας σώμα, τα οποία είναι διακριτά και αποτελούν δημιούργημα του ανθρώπου, δηλαδή τα μουσεία, η λογοτεχνία κ.ά. Ωστόσο, η υλική πολιτιστική κληρονομιά με τη σειρά της διαχωρίζεται σε *κινητή και ακίνητη*. Στην κινητή πολιτιστική κληρονομιά τα αγαθά παρουσιάζουν την ικανότητα μετακίνησης ή μεταφοράς, δηλαδή ποικίλα έργα τέχνης, κατασκευές και αντικείμενα με καλλιτεχνικό ενδιαφέρον από το παρελθόν, όπως πίνακες ζωγραφικής, εργαλεία, σπάνια βιβλία, νομίσματα κ.ά. Από την άλλη, στην ακίνητη πολιτιστική κληρονομιά περιέχονται τα υλικά πολιτιστικά αγαθά τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο της γης ή κτιρίων και δεν έχουν την ικανότητα αφαίρεσης ή απόστασης από αυτά. Έτσι, στην κατηγορία αυτή εντάσσονται τα αρχιτεκτονικά και ταφικά μνημεία, οι αρχαιολογικοί χώροι και ανασκαφές, οι ιστορικοί τόποι, τα πολιτιστικά τοπία πόλεις, τοιχογραφίες κ.ά (Παυλογεωργατός, 2003).

Η «*άυλη πολιτιστική κληρονομιά*» ορίζεται στη Σύμβαση για την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, που έλαβε χώρα στο Παρίσι το 2003, ως εξής, στο άρθρο 2.1 :

«Εννοούμε *άυλη πολιτιστική κληρονομιά τις πρακτικές, αναπαραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις και τεχνικές - καθώς και τα εργαλεία, αντικείμενα, χειροτεχνήματα και τους πολιτιστικούς χώρους που συνδέονται με αυτές - και τις οποίες οι κοινότητες, οι ομάδες και σε κάποιες περιπτώσεως δοθείσης, τα άτομα αναγνωρίζουν ότι αποτελούν μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς τους. Αυτή η άυλη πολιτιστική κληρονομιά, που μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά, αναδημιουργείται συνεχώς από τις κοινότητες και τις ομάδες σε συνάρτηση με το*

περιβάλλον του, την αλληλεπίδραση τους με τη φύση και την ιστορία τους, και τους παρέχει μία αίσθηση ταυτότητας και συνέχειας, συμβάλλοντας έτσι στην προώθηση του σεβασμού της πολιτιστικής πολυμορφίας και της ανθρώπινης δημιουργικότητας». Ενώ στο άρθρο 2.2. γίνεται αναφορά στις μορφές στις οποίες εμφανίζεται, αναλυτικά: «Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά εκδηλώνεται στους ακόλουθους τομείς: στις προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις, συμπεριλαμβανομένης της γλώσσας ως φορέα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, στις τέχνες του θεάματος, στις κοινωνικές πρακτικές, στις τελετουργίες και στις εορταστικές εκδηλώσεις, στις γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν, στην τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία».

1.2 Η προστασία και διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς

Για την κατανόηση της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε τόπου, είναι σκόπιμη η αναφορά της αξίας της για το κοινωνικό σύνολο. Η ανάγκη του ατόμου για τη γνώση του παρελθόντος του, αλλά και της προέλευσής του, γεννά το αίσθημα για την διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς (Castells, 2010). Η πολιτιστική κληρονομιά μεταφέρει ένα σύνολο αγαθών από το παρελθόν στο σήμερα, «το οποίο ανεξαρτήτως ιδιοκτησίας θεωρείται ως έκφραση των διαρκώς εξελισσόμενων αξιών, πεποιθήσεων, γνώσεων και παραδόσεων των ανθρώπων. Περιλαμβάνει όλες τις πτυχές του περιβάλλοντος όπως προκύπτουν από την αλληλεπίδραση ανθρώπων και τόπων δια μέσου του χρόνου...», όπως σημειώνεται στο άρθρο 2 στη Σύμβαση Πλαίσιο του Faro, του Συμβουλίου της Ευρώπης για την «Αξία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς για την Κοινωνία», στην Πορτογαλία το 2005.

Όπως κάθε χώρα, έτσι και η Ελλάδα, δίνει μεγάλη έμφαση στην προάσπιση της πολιτιστικής της κληρονομιάς, αποτελώντας σημαντικό πυλώνα για το κράτος, το οποίο αποδεικνύεται με τον νόμο 3028/2002, άρθρο 1: «Η πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας αποτελείται από τα πολιτιστικά αγαθά που βρίσκονται εντός των ορίων της ελληνικής επικράτειας, συμπεριλαμβανομένων των χωρικών υδάτων, καθώς και εντός άλλων θαλάσσιων ζωνών στις οποίες η Ελλάδα ασκεί σχετική δικαιοδοσία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Η πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει και τα άυλα πολιτιστικά αγαθά».

Το πρωτεύον πλαίσιο για την πολιτιστική κληρονομιά ορίζεται σύμφωνα με τη Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς της, το οποίο παραμένει ως έχει από το 1972 που συντάχθηκε, ενώ επικαιροποιείται με Επιχειρησιακές Κατευθυντήριες Αρχές. Στο πλαίσιο της Σύμβασης, γίνεται αναφορά στις πολιτικές, τα μέτρα και τις ενέργειες που πρέπει να λάβουν τα κράτη - μέλη για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Αναλυτικά, στο άρθρο 4, υπογραμμίζεται η σημαντικότητα αναγνώρισης του καθήκοντος του κάθε κράτους για «την ταυτοποίηση, προστασία, διατήρηση, παρουσίαση και μετάδοση στις μελλοντικές γενιές του πολιτισμού και της φυσική κληρονομιά που αναφέρεται στα άρθρα 1 και 2 και βρίσκεται στην επικράτειά του, ανήκει κυρίως στο κράτος αυτό. Θα κάνουν ό,τι μπορούν για τον σκοπό αυτό, με το μέγιστο των δικών τους πόρων και, όπου ενδείκνυται, με οποιαδήποτε διεθνή βοήθεια και συνεργασία, ιδίως οικονομική, καλλιτεχνική, επιστημονική και τεχνική, τις οποίες μπορεί να αποκτήσει.». Το άρθρο 5 της Σύμβασης επισημαίνει τα μέτρα που οφείλει κάθε κράτος-μέλος να ακολουθήσει :

«(α) να υιοθετήσει μια γενική πολιτική που αποσκοπεί στην απόδοση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, στη λειτουργία στην ζωή της κοινότητας και να ενσωματώσει την προστασία αυτής της κληρονομιάς σε ολοκληρωμένα προγράμματα σχεδιασμού.

β) να δημιουργήσει εντός των εδαφών του, όπου δεν υπάρχουν τέτοιες υπηρεσίες, μία ή περισσότερες υπηρεσίες για την προστασία, διατήρηση και παρουσίαση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς με κατάλληλο προσωπικό και με τα μέσα για την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

(γ) να αναπτύσσει επιστημονικές και τεχνικές μελέτες και έρευνα και να εκπονεί τέτοιες μεθόδων λειτουργίας που θα καταστήσουν το κράτος ικανό να αντιμετωπίσει τους κινδύνους που απειλεί την πολιτιστική ή φυσική του κληρονομιά.

(δ) να λάβει τα κατάλληλα νομικά, επιστημονικά, τεχνικά, διοικητικά και οικονομικά απαραίτητα μέτρα για την αναγνώριση, προστασία, διατήρηση, παρουσίαση και αποκατάσταση αυτής της κληρονομιάς, και

(ε) για την προώθηση της ίδρυσης ή ανάπτυξης εθνικών ή περιφερειακών κέντρων για εκπαίδευση στην προστασία, διατήρηση και παρουσίαση του πολιτιστικού και του φυσικού κληρονομιάς και να ενθαρρύνει την επιστημονική έρευνα στον τομέα αυτό».

Επιπλέον, αναφορά σε ζητήματα διαχείρισης γίνεται στο άρθρο 29 της Σύμβασης. (Gamini WijesuriyaJane ThompsonChristopher Young, 2013)

Κατανοώντας την σημαντικότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς, δημιουργείται η επιθυμία και το χρέος για την προστασία της. Οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν μπορεί να είναι φυσικοί, βιολογικοί, χημικοί, ανθρωπίνους και τεχνολογικοί. Θλιβερή περίπτωση καταστροφής πολιτιστικής κληρονομιάς, και συγκεκριμένα των μνημείων, είναι οι πολεμικές συγκρούσεις, στις οποίες ουκ ολίγες φορές η πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου φτάνει στα όρια να αφανιστεί.

Έτσι, η ανάγκη για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι πλέον αυξανόμενη, με τα πολιτιστικά αγαθά να έχουν σημαντική αξία, τόσο για την κοινωνία, όσο και για την οικονομία των κρατών. Επιπροσθέτως, η πολιτιστική κληρονομιά συνδέεται με την βιώσιμη ανάπτυξη και την συνοχή της κοινωνίας. Αυτό συμβαίνει εξαιτίας του ολοένα και μεγαλύτερου εύρους στο ερώτημα *τι μπορεί να θεωρείται κληρονομιά;*, στο οποίο περιλαμβάνονται πλέον ολόκληρα τοπία και αστικά κέντρα, ακόμη και πρώην βιομηχανικές και στρατιωτικές εγκαταστάσεις, πέραν των τόπων κληρονομιάς που παραδοσιακά θεωρούνταν οι αρχαιολογικοί χώροι, σημαντικά κτίσματα κ.ά. Αυτή η πολυπλοκότητα γύρω από το θέμα της κληρονομιάς δημιούργησε νέες ανάγκες για τη διαχείριση πλέον και όχι μόνο την προστασία και διατήρηση, όπως συνέβαινε στο παρελθόν. Με αυτόν τον τρόπο, κάθε κράτος οφείλει να εφαρμόσει ειδικευμένες μορφές διαχείρισης στη πολιτιστική κληρονομιά. Γιαυτό το σκοπό τα «*συστήματα διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς*» συμβάλλουν στη διατήρηση και διαχείριση ενός πολιτιστικού αγαθού, προστατεύοντας τις αξίες της κληρονομιάς, ενισχύοντας κοινωνικά, οικονομικά, και περιβαλλοντικά το ίδιο το αγαθό, αλλά και την περιοχή. Η παραπάνω δέσμευση συμβάλει στην αποτροπή επιζήμιων πρακτικών για την πολιτιστική κληρονομιά, και διευκολύνει την προώθηση αξιών της. Ταυτόχρονα, δημιουργεί εποικοδομητικό ρόλο για την πολιτιστική κληρονομιά, ενισχύοντας με αυτόν τον

τρόπο την ανθρώπινη ανάπτυξη, η οποία προσδοκάτε να επιφέρει βιωσιμότητα της ίδιας της πολιτιστικής κληρονομιάς, σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Ωστόσο, το ποσοστό της επιτυχίας των συστημάτων διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς στο μέλλον, σε επίπεδο παγκόσμιας κληρονομιάς, εξαρτάται από την ικανότητά τους, μεταξύ άλλων, να θέσουν σε εφαρμογή μια προσέγγιση που να έχει ως βάση τις αξίες της πολιτιστικής κληρονομιάς. Να είναι σε θέση να προβλέψουν και να διαχειριστούν τυχόν αλλαγές που θα προκύπτουν, καθώς και να επεξεργάζονται την σχέση της κοινωνίας με την κληρονομιά, εξετάζοντας την αιτία και τον τρόπο που πρέπει να διαφυλαχθεί και να προστατευτεί η πολιτιστική κληρονομιά, αλλά και «για ποιον και με ποιον», πρέπει να διατηρηθεί. (Managing Cultural World Heritage, 2013)

1.3 Ορισμός της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς

Σύμφωνα με τον Burckhardt, η ταυτότητα και ο χαρακτήρας κάθε έθνους, πολιτισμού και περιόδου αντανakλάται διαμέσου των συνόλων των αρχιτεκτονικών έργων τους (Burckhardt J. & Murray P., 1985). Η αρχιτεκτονική κληρονομιά αποτελεί συνιστώσα του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα συνδέεται με τον χώρο, δείχνοντας την εξέλιξή του και τον πνευματικό και καλλιτεχνικό κόσμο του ατόμου. Κύριος σκοπός της είναι η ανθρώπινη μνήμη, η οποία έχει την ικανότητα σύνδεσης του παρελθόντος και του παρόντος, αλλά και η ιστορική μνήμη, που από τη μια συγκροτεί αρχείο για τις προηγούμενες εποχές και από την άλλη έχει διδακτικό χαρακτήρα, μεταφέροντας γνώσεις από το παρελθόν με στόχο να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα του σήμερα. Η αρχιτεκτονική κληρονομιά εντοπίζεται σε παραδοσιακούς οικισμούς, και όχι αποκλειστικά σε μνημεία ή σημαντικά κτίρια, μέσα από πολιτιστικά στοιχεία που δημιουργούν το οικιστικό περιβάλλον. Έτσι, συνιστά γέφυρα κατανόησης του παρελθόντος και αναπόσπαστο κομμάτι του μέλλοντος. (Μπλατζώνη, 2017)

Επιπλέον, καθώς η αρχιτεκτονική κληρονομιά μιας περιοχής συνιστά σημαντικό κομμάτι της ευρύτερης πολιτιστικής κληρονομιάς, διαδραματίζει βασικό ρόλο για την εικόνα που προβάλλει στο ευρύτερο πλαίσιο. Συγκεκριμένα, ένα ιστορικό μνημείο ή ιστορική περιοχή χαρακτηρίζει και δίνει χρώμα στην φυσιογνωμία της περιοχής, όπως ακριβώς η Ακρόπολη και η παραδοσιακή περιοχή της Πλάκας αποτελούν σημαντικά σημεία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πρωτεύουσας της χώρας. (Νικηφόρος, χ.έ.)

Ωστόσο, ο ακριβής ορισμός της δίνεται μέσα από την Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης (Γρανάδα, 1985), σύμφωνα με το άρθρο 1, η «*αρχιτεκτονική κληρονομιά*» θεωρείται ότι περιλαμβάνει τα ακόλουθα ακίνητα αγαθά:

«- Τα μνημεία: κάθε κατασκευή ιδιαίτερα σημαντική λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους.

- Τα αρχιτεκτονικά σύνολα: ομοιογενή σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών, σημαντικών λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού τους ενδιαφέροντος, συναφή μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν ενότητες, που να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά.

- *Τους τόπους: σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης εν μέρει κτισμένα, τα οποία αποτελούν εκτάσεις τόσο χαρακτηριστικές και ομοιογενείς, ώστε να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά και τα οποία είναι σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού και τεχνικού τους ενδιαφέροντος.»*

Επιπλέον, στη Διακήρυξη του Άμστερνταμ για την Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Κληρονομιά (1975), δέκα χρόνια πριν από τη Σύμβαση της Γρανάδας, είχε ήδη υπογραμμιστεί, μεταξύ των άλλων, πως:

«Η ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική κληρονομιά δεν αποτελείται μόνο από τα σημαντικότερα μνημεία μας, περιλαμβάνει επίσης τις ομάδες μικρότερων κτιρίων στις παλιές πόλεις μας και τα χαρακτηριστικά χωριά στο φυσικό ή ανθρωπογενές περιβάλλον τους...» και «...ότι ολόκληρες ομάδες κτιρίων, ακόμα κι αν δεν περιλαμβάνουν κανένα παράδειγμα εξαιρετικής αξίας, μπορεί να έχουν μια ατμόσφαιρα που τους δίνει την ποιότητα των έργων τέχνης, μέσα από την ώσμωση διαφορετικών περιόδων και στυλ σε ένα αρμονικό σύνολο. Τέτοιες ομάδες πρέπει επίσης να διατηρηθούν».

Ακόμη, αναφορά στην αρχιτεκτονική κληρονομιά γίνεται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (Λονδίνο, 1969), την οποία κυρώνει το Ελληνικό Δίκαιο, με το ν. 1127/1981. Σε αυτή, θεμελιώνονται ρυθμίσεις περί της προστασίας της, καθώς και η εννοιολογική προσέγγιση του όρου Αρχιτεκτονική Κληρονομιά, άρθρο 1 : *«Ως αρχαιολογικά αντικείμενα νοούνται όλα τα ευρήματα και αντικείμενα ή κάθε άλλο ίχνος ανθρώπινης ύπαρξης»*. Τα συμβαλλόμενα κράτη μέλη υποχρεούνται να διασφαλίσουν την προστασία υλικών αντικειμένων και περιοχών, τα οποία δεν έχουν ανακαλυφθεί, στο παρόν τουλάχιστον, και στις οποίες εντοπίζονται αρχαιολογικά ευρήματα. Έτσι, κάθε μέλος είναι υποχρεωμένο να υιοθετεί μέτρα με σκοπό τον περιορισμό και την προστασία χώρων και περιοχών με αρχαιολογικό ενδιαφέρον, και παράλληλα την υιοθέτηση «εφεδρικών ζωνών», που θα συμβάλλουν στη διατήρηση της υλικής μαρτυρίας, αποτελώντας αντικείμενο εξετάσεις μεταγενέστερων αρχαιολογικών ερευνών. Επιπλέον, είναι υποχρεωμένο να απαγορεύει ανασκαφές παράνομες και να υιοθετεί μέτρα για την προστασία αυτών. Τέλος, η Αρχιτεκτονική Κληρονομιά ρυθμίζεται με το άρθρο 4 του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού (Γ.Ο.Κ. ν. 1577/1985, όπως συμπληρώθηκε με το ν. 2831/2000). (Μπλατζώνη, 2017)

1.4 Ορισμός της Προστασίας του Τοπίου

Το τοπίο, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο (Φλωρεντία, 2000) του άρθρου 1, *«σημαίνει περιοχή, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τον λαό, της οποίας ο χαρακτήρας είναι αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης των φυσικών ή/και ανθρώπινων παραγόντων»*. Η Σύμβαση αυτή είχε σαν στόχο να αφυπνίσει τα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να προστατέψουν και να διαφυλάξουν τα τοπία που βρίσκονται στην επικράτειά τους. Παράλληλα, σημαντική επιδίωξη αποτελούσε η αναγνωσιμότητα του τοπίου και η ενσωμάτωσή του στα επίπεδα του χωρικού σχεδιασμού (Δεσκλή, 2021). Η Σύμβαση, ακόμη, περιελάμβανε και αναφερόταν σε φυσικές, αγροτικές, αστικές και περιαστικές περιοχές, χερσαίες εκτάσεις, εσωτερικά ύδατα και θαλάσσιες περιοχές, αλλά και τοπία που μπορούν να θεωρηθούν εξαιρετικά, όσο και τοπία χωρίς ιδιαιτερότητα ή υποβαθμισμένα (άρθρο 2). Μαζί με τον ορισμό του τοπίου ανέφερε τους εξής ορισμούς :

«-«Πολιτική τοπίου» αποτελεί έκφραση των αρμόδιων δημόσιων αρχών μέσα από γενικές αρχές, στρατηγικές και κατευθυντήριες οδηγίες που επιτρέπουν τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων, τα οποία αποσκοπούν στην προστασία, διαχείριση και σχεδιασμό των τοπίων.

- «Στόχος ποιότητας τοπίου» σημαίνει, για συγκεκριμένο τοπίο, τη διατύπωση από τις αρμόδιες δημόσιες αρχές των προσδοκιών του κοινού σε σχέση με τα χαρακτηριστικά του τοπίου που το περιβάλλει.

-«Προστασία τοπίου» σημαίνει δράσεις με σκοπό τη διατήρηση και συντήρηση των σημαντικών ή ιδιαίτερων χαρακτηριστικών ενός τοπίου, βάσει της κληροδοτημένης του αξίας, που προέρχεται από τη φυσική του διαμόρφωση ή/και την ανθρώπινη δραστηριότητα.

- «Διαχείριση τοπίου» σημαίνει δράση, μέσα από την προοπτική της βιώσιμης ανάπτυξης, για τη διασφάλιση της συντήρησης ενός τοπίου σε τακτική βάση, ώστε να ρυθμίζονται και να εντάσσονται αρμονικά σ' αυτό μεταβολές που προκαλούνται από κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές διεργασίες.

-«Σχεδιασμός τοπίου» σημαίνει έντονα διορατική παρέμβαση που αποσκοπεί στη βελτίωση, αποκατάσταση ή δημιουργία τοπίων.»

Στο πλαίσιο των ενεργειών του κάθε κράτους μέλους, αναφέρονται, εντός της Σύμβασης, οι εξής αρμοδιότητες που οφείλει να αναλάβει (άρθρο 5) :

«- Τη νομική αναγνώριση του τοπίου ως αναπόσπαστου συστατικού του ανθρώπινου περιβάλλοντος, ως έκφραση της ποικιλίας της κοινής πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς των πολιτών, και ως θεμέλιο της ταυτότητάς τους.

- Τον καθορισμό και την εφαρμογή πολιτικής για το τοπίο που να αποσκοπεί στην προστασία, διαχείριση και σχεδιασμό του μέσα από την υιοθέτηση των συγκεκριμένων μέτρων που προνοεί το άρθρο 6.

- Τη θεσμοθέτηση διαδικασίας για τη συμμετοχή των πολιτών, των τοπικών και περιφερειακών αρχών, και άλλων ενδιαφερόμενων μερών στον καθορισμό και την εφαρμογή της πολιτικής για το τοπίο, η οποία αναφέρεται στην παράγραφο β.

- Την ένταξη της έννοιας του τοπίου στην πολεοδομική και χωροταξική πολιτική, στις πολιτιστικές, περιβαλλοντικές, αγροτικές, κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές, καθώς και σε άλλους τομείς με δυνατές άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις στο τοπίο.»

Συμπεραίνουμε ότι το τοπίο, αποτελεί μια έννοια με πολλές διαστάσεις, καθώς σε αυτό εμπλέκονται τα φυσικά χαρακτηριστικά του με την πολιτιστική πλευρά του και έτσι παράγουν την άυλη πολιτιστική κληρονομιά. Το ίδιο συνδέει το οπτικό βίωμα και την άυλη πνευματική εμπειρία που δέχεται το άτομο όταν βρίσκεται σε αυτό, με αποτέλεσμα το ίδιο το τοπίο να ριζώνει στη μνήμη του επισκέπτη ως εμπειρία. Αναβιώνει μέσα από την αντίληψή του ατόμου για εκείνο, καθώς του δίνει ζωή, παρομοιάζοντας το με τον ίδιο. Από μια άλλη σκοπιά, το τοπίο διαμορφώνεται από τον άνθρωπο, καθώς κάθε ενέργειά του επιφέρει αντίκτυπο στο ίδιο. Το τοπίο αποτελεί θεμέλιο για την άνθηση της ταυτότητας ενός πολιτισμού, καθώς συμβάλει στην διεργασία κοινωνικών και πολιτιστικών διαδικασιών, ενώ σημαντική θεωρείται η διαφύλαξή του (Michelle et al. (2020).

1.5 Σχέση Υλικής και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Η σχέση μεταξύ υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς είναι πολύπλοκη και ταυτόχρονα αλληλένδετη, ενώ έχει ερμηνευτεί με πολλούς τρόπους. Αρχικά, ο πολιτισμός μπορεί να θεωρηθεί, σε πολλές περιπτώσεις, ως «*τρόπος θέασης, σκέψης, γνώσης και εμπειρίας*» και επομένως προκύπτει ο ισχυρισμός ότι ολόκληρη η πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να θεωρηθεί άυλη (Οικονόμου, 2019, σ.11). Ο William Logan (2007) υποστήριζε ότι η πολιτιστική κληρονομιά συγκαταλέγει στην έννοιά της ότι, δέχεται ενσωματώνεται στον άνθρωπο παρά στα αντικείμενα τα οποία δεν έχουν ψυχή. Άρα, ενδεχομένως η υποστήριξη του διαχωρισμού της υλικής από την άυλη κληρονομιά είναι λανθασμένη, βάση Οικονόμου.

Το γεγονός ότι η αναγνώριση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς ως ισάξιας της υλικής, έγινε μεταγενέστερα, με την «*Σύμβαση για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά*» (2003), ίσως αιτιολογεί τη μικρότερη σημασία που λαμβάνει. Σε αντίθεση, για τη διάσωση της υλικής κληρονομιάς, στις τελευταίες δεκαετίες, γίνεται πλήθος ενεργειών για τη διατήρηση και συντήρηση μνημείων, κτιρίων και γενικότερα υλικών αγαθών. Η υλική κληρονομιά, καθώς και η διατήρησή της, είναι εύκολη και κατανοητή προς την κοινωνία, διότι γίνεται αντιληπτή από το άτομο, σε αντίθεση με την άυλη που είναι πιο ευάλωτη, δεδομένου ότι εξαρτάται από την ίδια την κοινωνία, και αυτό συνεπάγεται τη διατήρηση της ως περισσότερο περίπλοκη ενέργεια. (Ruggles, Silverman, 2009)

Υπάρχουν πολλά παραδείγματα μνημείων και ιστορικών χώρων που έχουν παραμεληθεί και καταστραφεί εξαιτίας της αστοχίας ή αμέλειας του ανθρώπου να προστατέψει τα ίδια αλλά και την αξία τους. Η πολιτιστική κληρονομιά οφείλει να εκφράζεται μέσα από τις αξίες που τις δίνει η κοινωνία, και όχι το αντίστροφο. Τα διάφορα απτά στοιχεία, όπως αντικείμενα και κτίρια, αναγνωρίζονται ως *κληρονομιά* εφόσον αντικατοπτρίζουν την αξία τους στην κοινωνία. Κάθε μνημείο, είτε είναι χώρος είτε κτίριο, εντός από υλική έχει και άυλη αξία. Παραδείγματος χάριν, το μνημείο θρησκευτικού χαρακτήρα Ise Grand Shrine στην Ιαπωνία, που αποτελεί το μεγαλύτερο ιερό της Ise, χρονολογίας πολλών χιλιάδων ετών, όπου η αυτοκρατορία της χώρας, ήδη από το 690 π.Χ., έδωσε διαταγή για την ανανέωση του ιερού κάθε 20 χρόνια. Αυτό συνεπάγεται την εκ νέου κατασκευή ολόκληρου του κτηρίου με καινούργια υλικά και αυθεντικότητα στον σχεδιασμό και στις τεχνικές. Σε αυτή την περίπτωση, η τεχνική και ο τρόπος κατασκευής είναι εκείνα που μεταδίδονται και κρατάνε την αξία του ιερού, διότι δεν υπάρχει υλική αυθεντικότητα. Το παράδειγμα αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα πως η ύλη από μόνη της δεν δίνει αξία στο μνημείο, αλλά η ιστορία, η ίδια η αξία του μνημείου που μεταφέρει. (Munjeri, 2018) Το παραπάνω παράδειγμα δεν είναι το μοναδικό, καθώς πολλά μνημεία αποκαταστάθηκαν και έπειτα επαναχρησιμοποιήθηκαν.

1.6 Επανάχρηση Ιστορικών Κτηρίων

Η διατήρηση και η αποκατάσταση των πολιτιστικών και ιστορικών αγαθών, όπως ιστορικά κτήρια, ιστορικά κέντρα πόλεων, πρώην βιομηχανικές εγκαταστάσεις, έχουν μεγάλη σημασία για την τοπική κοινωνία, αντικατοπτρίζοντας την ταυτότητα του τόπου, δεν αποτελούν μονάχα ένα τουριστικό προϊόν, εκτεθειμένο προς εκμετάλλευση. Ειδικότερα, οι Foster και Saleh (2021) υποστηρίζουν ότι τα κτήρια που αποτελούν φορέα του πολιτισμού και της κληρονομιάς του συνιστούν πηγή για την ανάπτυξη της κοινωνίας και της οικονομίας, του αστικού τοπίου και της ταυτότητας της περιοχής. (Felicetti, 2016)

Τον 19^ο αιώνα, οι συνέπειες της βιομηχανικής επανάστασης, έθεταν σε κίνδυνο τα ιστορικά μνημεία, τις παλιές πόλεις και το ευρύτερο φυσικό περιβάλλον τους. Η εμπορευματοποίηση της γης και η καθ' ύψους ανάπτυξη των κεντρικών πυρήνων των πόλεων, έφεραν ως αποτέλεσμα μια νέα κλίμακα δομής και κατέστρεψαν μεγάλο αριθμό παλιών κτηρίων (Σαμαράς, 2016, p. 14). Με αυτόν τον τρόπο, πρόέκυψε η έννοια της συντήρησης, και μέσω της γνώσης και της ιστορικής μνήμης, τα μνημεία έγιναν αναγκαία και απαραίτητα για το αστικό περιβάλλον, ενώ κατανοήθηκε και η αξία της διατήρησης αυτών, η οποία θέτει από μόνη της το ζήτημα της επανάχρησης.

Η επανάχρηση αποτελεί καθαρά μια αρχιτεκτονική υπόθεση, η οποία πραγματεύεται την λειτουργική ένταξη της νέας χρήσης στο ιστορικό κέλυφος (Σαμαράς, 2016, p. 27). Στην περίπτωση αυτή τίθεται το ζήτημα της συνύπαρξης των παλαιών και των νέων στοιχείων. Συγκεκριμένα, με ποιον τρόπο θα επιτευχθεί η ένταξη των νέων χρήσεων στα ιστορικά κτήρια, και πόσο θα συμβαδίζουν οι νέες με τις παλιές χρήσεις. Σε κάθε περίπτωση ένταξη της νέας χρήσης οφείλει να εναρμονίζεται με την παλαιά, να εντάσσεται με τέλειο τρόπο σε αυτήν, χωρίς να δημιουργεί αλλοιώσεις και φθορές. Η επανάχρηση «είναι η επιλογή μιας νέας χρήσης συμβατής με την αξία και τον συμβολισμό του Ιστορικού Κτηρίου, που να απαιτεί τις ελάχιστες δυνατές αρχιτεκτονικές τροποποιήσεις» (Σαμαράς, 2016, p. 43) Η επιλογή της νέας χρήσης, με τις παρεμβάσεις στο ιστορικό κτήριο, κατά την επανάχρηση, οφείλει να εναρμονίζεται με το ίδιο, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο το ιστορικό κτήριο.

Σημαντική θεωρείται η αξιολόγηση με σκοπό την διατήρηση των κτιρίων, η οποία πρέπει να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο την πολιτιστική αξία του ίδιου του κτηρίου, αλλά και ποια θα είναι η αξία της χρήσης του, βάση της *Διακήρυξης του Άμστερνταμ*. Σύμφωνα με τον Σαμαρά (2016, p. 44), η επιλογή ως προς την νέα χρήση λαμβάνει υπόψη κριτήρια αρχιτεκτονικά, πολεοδομικά, κοινωνικά και οικονομικά. Στην «*Χάρτα της Βενετίας*» (1964), περιλαμβάνονται βασικές αρχές για την αποκατάσταση μνημείων και τοποθεσιών, ενώ έχει την δυνατότητα να υποδείξει τρόπους με τους οποίους μπορούν να χειριστούν τα ιστορικά κτήρια κατά την επανάχρηση. Ειδικότερα, στο άρθρο 5 σημειώνεται ότι «*η συντήρηση των μνημείων ευνοείται πάντοτε από την καταλληλότητα τους να χρησιμοποιηθούν για κάποιο σκοπό ωφέλιμο στην κοινωνία.*», ωστόσο οι αλλαγές που υλοποιούνται οφείλουν να μην ξεπερνάν τα επιθυμητά όρια, αλλοιώνοντας το ίδιο το κέλυφος του κτηρίου, αλλά και την αξία του. Στο άρθρο 8, επισημαίνεται η απαγόρευση της απόσπασης τμημάτων και έργων του κτηρίου, όπως γλυπτικά, ζωγραφικά ή διακοσμητικά στοιχεία, παρά μόνο σε περίπτωση που η απομάκρυνση κρίνεται μοναδική λύση και είναι απαραίτητη για την διάσωσή αυτών.

Σύμφωνα με τους κανονισμούς του βραβείου «*NRP Golden Phoenix award*», στην Ολλανδία, τα κτήρια πολιτιστικής κληρονομιάς, που έχουν αποκατασταθεί και επαναχρησιμοποιηθεί, κατατάσσονται σε πέντε κατηγορίες, βάσει των παρακάτω κριτηρίων που οφείλουν να περιλαμβάνουν. Το πρώτο κριτήριο της δημιουργίας κοινωνικής αξίας (Social Value Creation), επέρχεται μέσω της αποκατάστασης των κτηρίων προσφέροντας νέα δυναμική για την κοινωνία και συμβάλλουν στην αναγέννηση των αστικών περιοχών. Το δεύτερο κριτήριο, είναι η εξάχνωση (Sublimation), η οποία συνιστά, κατά κύριο λόγο, την διατήρηση της υλικότητας των κτηρίων, αλλά και την διατήρηση του πολιτισμού και της ανθεκτικότητας. Το τρίτο κριτήριο, είναι η περιβαλλοντική βιωσιμότητα (Environmental Sustainability), το οποίο συνδέεται στενά με την επανάχρηση κτιρίων, λόγω των ωφελειών της με την εξοικονόμηση ενέργειας και δομικών υλικών. Ακολουθεί ως τέταρτο κριτήριο η οικονομική αξία (Economic

Value Creation) των κτιρίων που έχουν αποκατασταθεί, το οποίο επιφέρει πλεονεκτήματα για την οικονομία της περιοχής, με αύξηση της επισκεψιμότητας, νέες θέσεις εργασίας, και ως πέμπτο η καινοτομία (Innovation), η οποία συνδυάζει τις νέες τεχνολογίες στην επανάχρηση. (Arfa *et al.*, 2022)

Στο πλαίσιο της βιωσιμότητας και της αειφόρου ανάπτυξη, η κυκλική οικονομία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο. Μέσω αυτής, προτρέπει η αποκατάσταση και επαναχρησιμοποίηση ιστορικών και πολιτιστικών αγαθών, φορέων της κληρονομιάς στο σήμερα. Η διαχείριση των αγαθών αυτών έχει υψίστη σημασία για τη διάσωσή τους, διότι παραμένουν άψυχα στο χώρο, ερημωμένα, χάνοντας την αξία και το ιστορικό, πολιτιστικό και κοινωνικό ενδιαφέρον που κατείχαν σε μια παλαιότερη εποχή. Όμως, η επανάχρηση σε αυτά λειτουργεί ως «*όρος επιβίωσης*» (Σαμαράς, 2016, p. 12). Εξάλλου, ο Ευγένιος Viollet-le-Duc, μέσα από το λεξικό του : «*Dictionnaire Raisonné de l' Architecture Française*», 1864, υποστήριξε ότι : «*Να αναστηλώνεις ένα κτίσμα σημαίνει να το φέρνεις σε τέτοια κατάσταση τελειότητας, που μπορεί να μην υπήρξε ποτέ...*». Μέσα από την διαδικασία της επανάχρησης, το κάθε κτήριο/τόπος αποκτά μια καινούργια πνοή, ακτινοβολώντας την αξία που επιβάλλεται να έχει.

Δεν είναι λίγα τα παραδείγματα, σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, με ιστορικά κτήρια, περιοχές ιστορικών κέντρων και βιομηχανικών εγκαταστάσεων, που μετατράπηκαν σε φορείς πολιτισμού, αποκτώντας νέα χρησιμότητα. Ενδεικτικά, πολλά από τα ιστορικά κτήρια στην Ελλάδα που είναι γνωστά στην σημερινή εποχή, έχουν δεχθεί επεμβάσεις αποκατάστασης, συντήρησης και επανάχρησης. Συγκεκριμένα, τα Παλαιά Ανάκτορα, στην πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα, κατασκευάστηκαν αρχικά ως ανάκτορα του Όθωνα, του πρώτου βασιλιά της Ελλάδας, και έπειτα από εργασίες αποκατάστασης, αποφασίστηκε η μεταφορά της Γερουσίας και της Βουλής το 1929, με τις εργασίες να ολοκληρώνονται πέντε χρόνια αργότερα. Άλλα παραδείγματα επανάχρησης στον ελλαδικό χώρο, είναι το Μέγαρο Δούκισσας της Πλακεντίας, το οποίο αποτελούσε την Villa Ilissia, μοναδικό κτήριο αρχιτεκτονικού συμβόλου, που ανοικοδομήθηκε το 1848 και αποτέλεσε κατοικία της Γαλλίδας Sophie de Marbois-Lebrun, ενώ μετέπειτα φιλοξένησε τη Σχολή Ευελπίδων και από το 1928-1930 μετατράπηκε σε Βυζαντινό Μουσείο. Ακόμη, κατά την περίοδο της διάδοσης του χριστιανισμού, πολλοί ναοί ειδωλολατρικού χαρακτήρα μετατράπηκαν σε χριστιανικούς, στην ρωμαϊκή επικράτεια, όπως η μετατροπή της Ροτόντας στην πόλη της Θεσσαλονίκης σε ναό του Αγίου Γεωργίου κατά την Παλαιοχριστιανική εποχή (Σαμαράς, 2016, p. 25).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : Διεθνής και Ελληνική νομοθεσία περί πολιτιστικής κληρονομιάς

Η προστασία του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί μεγάλο ζήτημα και έχει ύψιστη σημασία για κάθε χώρα, όπως και για την Ελλάδα. Βάσει αυτού έχουν θεσμοθετηθεί πληθώρα νομοθετικών διατάξεων από το ίδιο το κράτος, αλλά έχουν υπογραφτεί κατά καιρούς Διεθνείς Συμβάσεις σε παγκόσμιο επίπεδο για την κατοχύρωση της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

2.1 Διεθνής νομοθεσία για την πολιτιστική κληρονομιά2.1.1 Διεθνείς Οργανισμοί για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς

Στα πλαίσια της προστασίας και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς, εντοπίζονται οργανισμοί με σημαντική συμβολή στον τομέα του πολιτισμού, μέσω δράσεων και πολιτικών που υιοθετούν, με κάποιους από αυτούς να είναι οι εξής :

Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) :

Η Ε.Ε., πέραν των άλλων, στοχεύει στην προστασία και διαφύλαξη της κοινής ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω προγραμμάτων και δράσεων για την ενίσχυση της. Επιπλέον, επιδιώκει την προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω των πολιτικών της όπως στην εκπαίδευση, στην έρευνα κ.ά. (europa.eu, n.d.)

UNESCO (Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό) :

Το έργο της Unesco περιλαμβάνει την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, τόσο υλικής όσο και άυλης, μέσα από πλήθος ενεργειών, όπως η διοργάνωση προγραμμάτων και φεστιβάλ, αλλά και αποκατάσταση και συντήρηση μνημείων. Η ίδια υποστηρίζει ότι δεν μπορεί να επέλθει καμία ανάπτυξη με βιώσιμο χαρακτήρα χωρίς την να υπάρχει δυνατό πολιτιστικό στοιχείο. (unesco.org, n.d.)

ICCROM (Διεθνές Κέντρο για τη Μελέτη της Συντήρησης και της Αποκατάστασης των Πολιτιστικών Αγαθών) :

Είναι ένας διακυβερνητικός οργανισμός, εδρεύει στην Ρώμη, με συμβουλευτικό χαρακτήρα. Στόχος της είναι η προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά και την ενημέρωση επιχειρήσεων και πολιτών για την κληρονομιά. (iccrom.org, n.d)

OWHC (Οργανισμός Πόλεων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς) :

Αποτελεί έναν παγκόσμιο μη κυβερνητικό-κερδοσκοπικό οργανισμό, μια πλατφόρμα συνεργασίας των πόλεων που περιλαμβάνουν μνημεία ενταγμένα στην Unesco. Ταυτόχρονα, προσπαθεί να επιτύχει να εφαρμοστεί η Σύμβαση της UNESCO που σχετίζεται με την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά αναλαμβάνει και την ενημέρωση των τοπικών αρχών. (onrpt.org, n.d.)

ICAHM (Διεθνής Επιτροπή για τη Διαχείριση της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς):

Η ICAHM έχει συμβουλευτικό χαρακτήρα στα θέματα διαχείρισης των αρχαιολογικών χώρων και των τοπίων (icomos.org, n.d.).

WMF (Παγκόσμιο Ταμείο Μνημείων):

Το WMF αποτελεί έναν ανεξάρτητο μη κερδοσκοπικό οργανισμό ,που εδρεύει στην Νέα Υόρκη, το οποίο στοχεύει στη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Παράλληλα , μέσω συνεργασιών τοπικών φορέων και κράτους, προσπαθεί να αντιμετωπίσει τους κινδύνους που ελλοχεύουν για την πολιτιστική κληρονομιά, υλοποιώντας έργα συντήρησης ή αποκατάστασης μνημείων , από 700 τοποθεσίες σε 112 χώρες που δραστηριοποιείται. (wmf.org, n.d.)

ICOMOS (Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοπίων):

Το ICOMOS αποτελεί τον μοναδικό μη κυβερνητικό οργανισμό σε παγκόσμιο επίπεδο ο οποίος εκτός από το να στοχεύει στη διαφύλαξη και προστασία μνημείων, περιοχών και χωρών φορέων πολιτιστική κληρονομιάς, εστιάζει στην ενημέρωση για τον τρόπο και την τεχνολογία που εφαρμόζεται για την διατήρηση τόπων και μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς. Το ICOMOS αριθμεί 10.891 μέλη του σε 132 χώρες (Δεκέμβριος 2022). (icomos.org, n.d.).

2.1.2 Διεθνές Συμβάσεις για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς

Σε παγκόσμιο επίπεδο υπογράφηκαν πληθώρα Διεθνών Συμβάσεων και διακηρύξεων, στα πλαίσια Διεθνών Οργανισμών, πέραν της ελληνικής νομοθεσίας, όπου πολλές από αυτές κυρώθηκαν με νόμους από το ελληνικό κράτος, οι οποίες παρουσιάζονται παρακάτω :

Χάρτα των Αθηνών (1931):

Τον Οκτώβριο του 1931 στην Αθήνα συντελέστηκε η Διεθνής Συνδιάσκεψη για την προστασία και συντήρηση Μνημείων της Τέχνης και της Ιστορίας, τα συμπεράσματα της οποίας συνέθεσαν τις πρώτες αρχές των αναστηλώσεων και χαρακτηρίστηκαν ως η *Χάρτα των Αθηνών*, ή αλλιώς «*Carta del Restauro*». Μέσω αυτής, βγήκε στην επιφάνεια η ανάγκη για σύνθεση διεθνών οργανισμών με σκοπό την αποκατάσταση και προστασία μνημείων, ιστορικών χώρων και περιοχών με τη βοήθεια έργων αποκατάστασης.(Ζάμπας, 2021).

Χάρτης της Βενετίας (1964) :

Με την υλοποίηση του 2^ο Διεθνές Συνέδριο των Αρχιτεκτόνων και Τεχνικών των Ιστορικών Μνημείων, το οποίο περιελάμβανε 13 ψηφίσματα από τα οποία το πρώτο ήταν ο *Χάρτης της Βενετίας*, ένας διεθνής χάρτης για την αποκατάσταση και συντήρηση κάθε είδους μνημείου, ενώ το δεύτερο αποτελούσε την αρχή της δημιουργίας της ICOMOS, του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών , έπειτα από παρότρυνση της UNESCO. (icomos.org, n.d.). Ειδικότερα, η Χάρτα της Βενετίας, όπως αλλιώς ονομάζεται, καθορίζει την έννοια του ιστορικού μνημείου και εμβαθύνει και στο περιβάλλον που περιβάλει το ίδιο, σε αντίθεση με την Χάρτα των Αθηνών που εστίαζε στο μνημείο αυτό κάθε αυτό. Τα ψηφίσματά της επίσης αφορούν την προστασία της μνημειακής κληρονομιάς και τη διατήρηση των ιστορικών

μνημείων και του περιβάλλοντος χώρου, σε συνδυασμό με τη συντήρηση και αποκατάσταση μνημείων.

Σύμβαση για τα μέσα απαγόρευσης και παρεμπόδισης της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μετάβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών (1970):

Στα πλαίσια της 16ης Γενικής Συνέλευσης της UNESCO στο Παρίσι το 1970, υπογράφηκε η Σύμβαση για τα μέσα απαγόρευσης και παρεμπόδισης της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μετάβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών, της οποίας μέλημα είναι η αντιμετώπιση της παράνομης απόκτησης αγαθών, ενέργειες επιστροφής τους στο κράτος προέλευσης, αλλά και η ποινικοποίηση χωρών που εμπορεύονται ή αποκτούν παράνομα πολιτιστικά αγαθά άλλων χωρών.

Σύμβαση της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς (1972) :

Η Σύμβαση της UNESCO πραγματεύεται την προστασία της παγκόσμιας και φυσικής κληρονομιάς, υπογράφηκε στο Παρίσι το 1972, και αποτελεί θεμελιώδη λίθο για την κατοχύρωση συνεργασίας σε διεθνές επίπεδο αναφορικά με θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς. Μέσω αυτής της Σύμβασης θεσμοθετήθηκε η συνεργασία των κρατών για να διαφυλαχτούν και να προστατευτούν τα πολιτισμικά αγαθά των κάθε χωρών. Σημαντικός στόχος αποτελούσε επίσης η μεταβίβαση του πολιτισμού ως κληρονομία στις επόμενες γενεές. Ακόμη, ορίστηκαν οργανισμοί με συμβουλευτικό χαρακτήρα : IUCN, ICOMOS και ICCROM.

Η Διακήρυξη του Άμστερνταμ για την Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Κληρονομιά (1975) :

Η Διακήρυξη του Άμστερνταμ για την Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Κληρονομιά πραγματεύεται την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και ενσωματώνει τον όρο της ολοκληρωμένης προστασίας, των μνημείων αλλά και του ευρύτερου αρχιτεκτονικού συνόλου τους. Εισάγει δυο αρχές, της ολοκληρωμένης - σφαιρικής προστασίας με ιεράρχηση και της ενσωμάτωσης, δηλαδή της διατήρησης της κτισμένης πολιτιστικής κληρονομιάς, μέσα στον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, αλλά και της ένταξης στη ζωή των πολιτών σε μια μεταβαλλόμενη κοινωνία. (Παπαρσένου, 2017)

Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής της Γρανάδα (1985):

Η Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής υπογράφηκε στην Γρανάδα το 1985, η οποία θεωρεί σημαντική η έγκριση πλήρων πολιτικών και αναπτυξιακών σχεδίων προστασίας και αξιοποίησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς μέσω κοινών αξόνων για τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. Μέσω αυτής, τα μέλη αναγνώρισαν την αξία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, η οποία αποτελεί κοινό πολιτισμικό κομμάτι για την Ευρώπη. (Παπαρσένου, 2017)

Σύμβαση για την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (2003):

Η Σύμβαση για την προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, υπογράφηκε στα πλαίσια της Γενικής Συνελεύσεως της UNESCO, στο Παρίσι το 2003. Θέτει στόχο την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, μέσω του σεβασμού προς την αξία της, και την ευαισθητοποίηση των πολιτών, μέσα από συμμετοχή σε ζητήματά της.

Σύμβαση για την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς για την κοινωνία(2005) :

Η Σύμβαση για την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς για την κοινωνία υπογράφηκε στο Φάρο και επισημάνει την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς σε συνάρτηση με την κοινωνία, την οικονομία και τον πολιτισμό σε κάθε επίπεδο. Μεταξύ άλλων, σύμφωνα με την Σύμβαση αυτή, συμφωνήθηκε η συμμετοχή, η συνεχή παρακολούθηση και η συνεργασία των κρατών σε θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς με σκοπό την προάσπιση κοινής κληρονομιάς στην Ευρώπη.

Αρχές της Βαλέτα για την Προστασία και Διαχείριση των Ιστορικών Πόλεων, Οικισμών και Αστικών Περιοχών(2010):

Σε Γενική Συνέλευση του ICOMOS επισημάνθηκαν «οι Αρχές της Βαλέτα για την Προστασία και Διαχείριση των Ιστορικών Πόλεων, Οικισμών και Αστικών Περιοχών». Με αυτές αποτυπώνονται αρχές και προτάσεις για περιοχές με ιστορικό χαρακτήρα, με στόχο την υλοποίηση ενεργειών πάντα με σεβασμό στον υλικό και άυλο πολιτισμό, την εναρμόνιση με το περιβάλλον και την υιοθέτηση βιώσιμης ανάπτυξης. (Παπαρσένου, 2017)

Ακόμη, ο τομέας στις πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί πρωταρχικό πυλώνα για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρακάτω παρουσιάζονται σημαντικοί κανονισμοί και οδηγίες για τα κράτη-μέλη της :

- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ.3911/92 του Συμβουλίου της 9ης Δεκεμβρίου 1992 σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών.
- Οδηγία 93/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 15ης Μαρτίου 1993 σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν παράνομα απομακρυνθεί από το έδαφος κράτους μέλους.
- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ.752/93 της Επιτροπής της 30ης Μαρτίου 1993, περί διατάξεων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.3911/92 του Συμβουλίου της 9ης Δεκεμβρίου 1992, σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών.
- Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1526/98 της Επιτροπής της 16ης Ιουλίου 1998 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 752/93, περί διατάξεων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 3911/92 του Συμβουλίου σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών. (culture.gov.gr, n.d.)

2.2 Ελληνική νομοθεσία περί πολιτιστικής κληρονομιάς

2.2.1 Αρμόδιοι φορείς προστασίας πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα

Οι φυσικές καταστροφές και τα περιβαλλοντικά ζητήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες επέφεραν αρνητικές συνέπειες στα πολιτιστικά αγαθά, κάποια από αυτά αλλοιώθηκαν και άλλα καταστράφηκαν. Απόρροια των παραπάνω αποτέλεσε η ανάγκη για τη διαφύλαξη και προστασία των πολιτιστικών αγαθών της χώρας. Στην εποχή του σήμερα, αναγνωρίζεται η σημαντικότητα της αξίας τους και κρίνεται απαραίτητη η διαφύλαξη του πολιτιστικού πλούτου. Με σκοπό λοιπόν τη διαχείριση των ζητημάτων της πολιτιστικής κληρονομιάς αναλαμβάνουν δράση τα αρμόδια Υπουργεία και Οργανισμοί, που παρουσιάζονται παρακάτω.

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού:

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού αποτελεί κρατικό φορέα με αρμοδιότητα στην διαφύλαξη, προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και των αγαθών της, και επιπλέον εστιάζει και στον σύγχρονο πολιτισμό. Όπως αναφέρεται στο Προεδρικό Διάταγμα 4/2018 (ΦΕΚ Α' 7/22.01.2018, άρθρο 1), αποστολή του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού είναι «η προβολή του Ελληνικού Πολιτισμού παγκοσμίως και την ενθάρρυνση των διεθνών συνεργασιών για θέματα διαχείρισης προστασίας της πολιτιστικής μας κληρονομιάς».

Το Υπουργείο αυτό αναδιοργανώθηκε και μετονομάστηκε σε Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού (ΕΔΕΠΟΛ) με την υπ' αρ. 100004/ΕΥΘΥ 935/28.09.2016 Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ 3296/Β/2016), όπου σκοπός του αποτελεί η υποστήριξη, η ενίσχυση και μετέπειτα η παρακολούθηση δράσεων στον τομέα του πολιτισμού. Το 2023 με Κοινή Υπουργική Απόφαση με αρ. πρωτ. ΕΥΘΥ/107577/10-11-2022 (ΦΕΚ 5808/Β/2022), το Υπουργείο ανέλαβε θέματα στο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Εν ολίγοις, η ΕΔΕΠΟΛ έχει αρμοδιότητες στην υποστήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού και φορέων αυτού, δια την διαχείριση των αναγκών στους τομείς πολιτικής αρμοδιότητας του Υπουργείου, καθώς και την ενίσχυση της διοικητικής τους ικανότητας σε σχέση με τα Προγράμματα ΕΣΠΑ 2021-2027. Επιπλέον, συνεχίζει να ασκεί αρμοδιότητες που αφορούν την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020 καθώς και λοιπές αρμοδιότητες που περιγράφονται σε ειδικότερη νομοθεσία ή σε ειδικότερες κανονιστικές διατάξεις. (Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ ΥΠΟΟΑ, 2023)

Στα πλαίσια της πολιτιστικής κληρονομιάς υλοποιούνται ενέργειες όπως ανασκαφές, αναστηλώσεις, συντηρήσεις, εκδηλώσεις, εκδόσεις, εκθέσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, προγράμματα απασχόλησης και επαγγελματικής, επιχειρησιακά προγράμματα, ερευνητικά και αναπτυξιακά προγράμματα, ψηφιακές δράσεις κ.ά

Στο Υπουργείο ανήκουν οι εξής αρμόδιοι φορείς για την διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς :

- Η Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακροπόλεως :
Περιλαμβάνει έργα συντήρησης, αναστήλωσης και ανάδειξης των μνημείων της Αθηναϊκής Ακρόπολης .
- Η Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς :
Είναι υπεύθυνη για το σχηματισμό και την επίβλεψη πολιτικών που σχετίζονται με την αποκατάσταση, προφύλαξη, διαφύλαξη και προώθηση της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς . Επιπλέον είναι αρμόδια για τη λειτουργική, διοικητική αποτελεσματικότητα και την επιτυχία των υπηρεσιακών στόχων του Υπουργείου.
- Η Γενική Διεύθυνση Αναστήλωσης, Μουσείων και Τεχνικών Έργων :
Είναι αρμόδια για τον συντονισμό και την επίβλεψη υπηρεσιών, κεντρικών και περιφερειακών , οι οποίες είναι ενταγμένες σε εκείνη. (Υπουργείο Πολιτισμού, 2023)

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας

Αποστολή του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας ορίζεται η διατήρηση και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, ο χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός, η προώθηση ανάπτυξης σε τομείς ενέργειας και ορυκτών πόρων, σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

Το Υπουργείο δραστηριοποιείται ενεργά στον αστικό σχεδιασμό, προωθώντας πολιτικές για την επανασχεδιασμό αστικών περιοχών, στοχεύοντας στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, στην αστική κινητικότητα, στην κοινωνική συνοχή, αλλά και στη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος, μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων και δημιουργίας κινήτρων για επενδύσεις σε αστικές περιοχές, προωθώντας πιλοτικά προγράμματα και έργα αναζωογόνησης. Επιπλέον, το έργο του Υπουργείου επικεντρώνεται σε θέματα αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, παραδοσιακών κτιρίων - οικισμών και σε ιστορικά κέντρα, τα οποία αποτελούν σημαντικό τόμο της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, το Υπουργείο κατέχει σημαντικό ρόλο, ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, το οποίο αξιολόγησε και διέκρινε τους Παραδοσιακούς Οικισμούς και τα Διατηρητέα Κτίρια, τα οποία στη συνέχεια τέθηκαν υπό την προστασία Προεδρικών Διαταγμάτων και αποφάσεων του Υπουργείου. Το ίδιο κατέχει τη χωρική αρμοδιότητα για τον χαρακτηρισμό κτιρίων ως διατηρητέα ή οικισμών ως παραδοσιακοί σε όλη την ελληνική επικράτεια, πλην των περιφερειών Μακεδονίας - Θράκης και Βορείου - Νοτίου Αιγαίου.

Στα όργανα του Υπουργείου υπάγεται, μεταξύ άλλων, η Γενική Γραμματεία Χωρικού Σχεδιασμού και Αστικού Περιβάλλοντος, στην οποία υπάγονται η Γενική Διεύθυνση Πολεοδομίας, αρμόδια σε ζητήματα πολεοδομικού σχεδιασμού και προστασίας – διατήρησης πολιτιστικής κληρονομιάς. Με τη σειρά της περιλαμβάνει τη Διεύθυνση Πολεοδομικού Σχεδιασμού, τη Διεύθυνση Αρχιτεκτονικής, Οικοδομικών Κανονισμών και Αδειοδοτήσεων, τη Διεύθυνση Τοπογραφικών Εφαρμογών και τη Διεύθυνση Μελετών και Έργων Αστικών Αναπλάσεων. (Υπουργείο Πολιτισμού, 2023)

Επιπλέον, για ζητήματα πολεοδομικού και αρχιτεκτονικού σχεδιασμού δημιουργήθηκε το Κεντρικό Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής (ΚΕΣΑ). Σκοπός του είναι η εισήγηση και γνωμοδότηση στον Υπουργό Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, είτε αυτεπάγγελτα είτε ύστερα από κάποιο σχετικό ερώτημα που θέτει ο ίδιος και αφορά τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό. (<http://www.opengov.gr/minenv/?p=10869>)

Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων

Το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων στοχεύει στην υλοποίηση αναπτυξιακής πολιτικής με σκοπό να προωθηθεί η ανταγωνιστικότητα, η παραγωγικότητα, η επιχειρηματικότητα και η καινοτομία της οικονομίας της χώρας έχει σαν ρόλο τον εντοπισμό πλεονεκτημάτων κάθε περιφέρειας, μέσω αναπτυξιακών προγραμμάτων, που μπορούν να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά, με απώτερο στόχο να χρησιμοποιηθούν για να οδηγήσουν σε οικονομική ανάπτυξη την χώρα. Επιπλέον, μέσω των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ) χρηματοδοτούνται ενέργειες που αποσκοπούν στο να ενισχυθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιφέρειας, μεταξύ άλλων η ανάδειξη και διαφύλαξη των πολιτιστικών

αγαθών. Παράλληλα υλοποιούνται δράσεις με σκοπό την προστασία και ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς :

1. Συνένωση του τουριστικού κλάδου με φυσικά και πολιτιστικά αγαθά, τα οποία προκύπτουν από τάσεις που επικρατούν στην αγορά, την προώθησή τους σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο και την διοργάνωση επιχορηγούμενων δραστηριοτήτων.
2. Προγραμματισμός υπηρεσιών στον τομέα του πολιτισμού και του περιβάλλοντος σε συνεργασία με φορείς της κοινωνίας και του επιχειρησιακού κλάδου σε τοπικό και διεθνές επίπεδο.
3. Εφαρμογή ειδικευμένων σχεδίων που στοχεύουν στην φυσική και πολιτιστική ανάπτυξη περιοχών.

(Υπουργείο Ανάπτυξης , 2022)

Διεθνής Επιτροπή για τη Διατήρηση της Βιομηχανικής Κληρονομιάς (The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage)- Ελληνικό τμήμα TICCIH

Το Ελληνικό Τμήμα του TICCIH δραστηριοποιείται στην χώρα από το Μάρτιο του 1992 και συνεργάζεται με το Διεθνές TICCIH, το ICOMOS και την UNESCO με σκοπό την προστασία των βιομηχανικών καταλοίπων παγκοσμίως. Επιπλέον, με τη βοήθεια επιστημονικών και κρατικών φορέων, προωθεί δράσεις και ενέργειες για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση για την διάσωση, την διαφύλαξη και την προστασία της βιομηχανικής κληρονομιάς ως πολιτιστικό αγαθό. (TICCIH, 2023)

Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων - Ελληνικό Τμήμα ICOM

Το Ελληνικό Τμήμα του ICOM συστάθηκε το 1983, με έδρα το Θησείο και σήμερα αριθμεί περίπου 500 μέλη. Πρωταρχικός και βασικός σκοπός του συμβουλίου είναι να προωθήσει τα πολιτιστικά αγαθά και ειδικότερα τα μουσεία της Ελλάδας. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της οργάνωσης εκθέσεων, συναντήσεων και συνεδρίων σε εθνικό και διεθνές χώρο. Σημαντική συμβολή στην επίτευξη του έργου είναι η συνεργασία με το Διεθνές ICOM, το Υπουργείο Πολιτισμού αλλά και πανεπιστημιακά ιδρύματα εσωτερικού και εξωτερικού. (ICOM International council of museums ,n.d.)

Ελληνικό Τμήμα ICOMOS

Το Ελληνικό Τμήμα του ICOMOS ιδρύθηκε το 1972, ονομαζόμενο ως «*Επιστημονική Επιτροπή του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος*». Από το έτος 1992 δραστηριοποιείται ανεξάρτητα και αποτελεί ένα αναγνωρισμένο επιστημονικό σωματείο, το οποίο αριθμεί περίπου 200 μέλη, με έδρα την Αθήνα. Η αποστολή του στοχεύει στην προστασία των αγαθών του πολιτισμού, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Συγκεκριμένα, μέλημά του αποτελεί η διάσωση και διαφύλαξη μνημείων της Βαλκανικής Χερσονήσου, τα οποία διατρέχουν κίνδυνο από φυσικά φαινόμενα ή πολέμους, αλλά και αυτών που εντοπίζονται στην Νοτιοανατολική Ευρώπη και στη Μεσόγειο. Το Ελληνικό Τμήμα έχει δημιουργήσει συνεργασίες με τον Σύλλογο Ελλήνων Αρχαιολόγων, τη Διεθνή Επιστημονική Επιτροπή για τη Διατήρηση της Βιομηχανικής Κληρονομιάς (TICCIH), με το Διεθνές Συμβούλιο των Μουσείων (ICOM) και με Πανεπιστημιακά Ιδρύματα. <https://www.icomoshellenic.gr/index.php>

Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ)

Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς είναι ένα η κερδοσκοπικό ίδρυμα, το οποίο φροντίζει για την διαφύλαξη και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας, με ειδίκευση στη βιομηχανική και βιοτεχνική τεχνολογία. Το ίδρυμα ενεργεί με ερευνητικές, πολιτιστικές και εκπαιδευτικές εκδηλώσεις και προγράμματα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το ίδρυμα προωθεί την αναζωογόνηση του πολιτισμού μέσω του Δικτύου Θεματικών Μουσείων, ενώ ταυτόχρονα έχει δημιουργήσει ένα δίκτυο συνεργασίας με ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, ερευνητικά κέντρα, πολιτιστικούς φορείς, καθώς και με εξειδικευμένους επιστήμονες σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. (Πολιτιστικό ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς ,2016).

Τέλος, πέραν των παραπάνω Υπουργείων και μη κερδοσκοπικών οργανισμών, ενεργούν ταυτόχρονα και διάφοροι άλλοι εγχώριοι οργανισμοί, οι οποίοι βοηθούν προστασία, ανάδειξη και διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, με τους σημαντικότερους να είναι: οι σχετικές Εφορείες Αρχαιοτήτων και νεότερων μνημείων, οι Περιφερειακές Αρχές, οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α' και Β' βαθμού, το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.

2.2.2 Θεσμικό νομοθετικό πλαίσιο πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα

Σε αρχικό στάδιο, στο ελληνικό κράτος το Σύνταγμα είναι το μέσο που κατοχυρώνει, ρυθμίζει και προστατεύει τον πολιτισμό και εν συνέχεια την πολιτιστική κληρονομία της χώρας. Αναλυτικά, στο άρθρο 28 παρ.1 του Συντάγματος αναγράφεται ότι «1. *Ειδικοί νόμοι ρυθμίζουν τα σχετικά με την ιδιοκτησία και τη διάθεση των μεταλλείων, ορυχείων, σπηλαίων, αρχαιολογικών χώρων και θησαυρών ιαματικών, ρεόντων και υπόγειων υδάτων και γενικά του υπόγειου πλούτου.*», και έπειτα στο άρθρο 24 παρ 1., τονίζεται η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος τόσο από το ίδιο το κράτος όσο από τους πολίτες, μέσω μέτρων και πολιτικών : «1. *Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας*». Επιπλέον συσχέτιση με την πολιτιστική κληρονομία έχει η παρ.2 : «*Η χωροταξική αναδιάρθρωση της Χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης. Οι σχετικές τεχνικές επιλογές και σταθμίσεις γίνονται κατά τους κανόνες της επιστήμης. Η σύνταξη εθνικού κτηματολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους.*» και η παρ.6 : « *Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών.*» (Αργίτη, Παυλόπουλου, 2022)

Ωστόσο, η προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, υλικής ή άυλης, καθώς και των αρχαιοτήτων, αναφέρεται σε πληθώρα νόμων που έχουν θεσμοθετηθεί από το ελληνικό κράτος και παρουσιάζονται ενδεικτικά παρακάτω, με χρονολογική σειρά :

- Ν. 10/22-5-1834 «περί επιστημονικών και τεχνολογικών συλλογών, περί ανακαλύψεως και διατηρήσεως των αρχαιοτήτων και της χρήσης αυτών», σχετίζεται στην προστασία των αρχαιοτήτων και θεωρείται από τους παλαιότερους αρχαιολογικούς νόμους στην Ευρώπη.
- Ν. 5351/1932 «περί αρχαιοτήτων», αναφέρεται σε πολιτιστικά θέματα της χώρας και αποτυπώνει το βασικό νομικό πλαίσιο για την πολιτιστική κληρονομιά για τα επόμενα χρόνια.
- Ν. 1469/1950 «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερα του 1830» (ΦΕΚ 169/Α/7.8.1950), προστατεύει νομικά τα αγαθά πολιτιστικής αξίας τα οποία χρονολογούνται από το 1830 και μετά, και τα τοπία με ιδιαίτερη φυσική ομορφιά.
- Ν. 1103/1980 με τον οποίο κυρώνεται η διεθνής σύμβαση της UNESCO (1970) για την παρεμπόδιση της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών (ΦΕΚ 297/Α/29.12.1980)
- Ν. 1114/1981 (ΦΕΚ 6/Α/08-01-1981) με τον οποίο κυρώνεται η 'Σύμβαση για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης και του Πρωτοκόλλου της'
- Ν. 1126/1981 (ΦΕΚ 32/Α/10- 02-1981) με τον οποίο κυρώνεται η 'Σύμβαση για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς'
- Ν. 1127/1981 (ΦΕΚ 32/Α/10-02-1981) με τον οποίο κυρώνεται η 'Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς'
- Ν. 1337/1983 «Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις» (ΦΕΚ 33/Α/14.3.1983)
- Ν. 1512/1985 άρθρο 1 - υποχρεώσεις ιδιοκτητών για τη συντήρηση ακινήτων (ΦΕΚ 4/Α/11.1.1985)
- ΓΟΚ 1985, όπως τροποποιήθηκε το 1988 (Ν. 1577/1985) και (1772/1988). Παραδοσιακοί οικισμοί και διατηρητέα κτήρια. Προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος (άρθρα 4,5,6).
- Ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» άρθρα 18, 19 και 21 (ΦΕΚ 160 - τεύχος 1, 18.10.1986)
- Π.Δ. της 15.4.1988 «Διατήρηση, επισκευή, ανακατασκευή καλλιτεχνικών και στατικών στοιχείων διατηρητέων κτηρίων» (ΦΕΚ 317/Δ/28.4.1988)
- Ν. 1982/1990 «Για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη» άρθρο 91 (Δόμηση σε αρχαιολογικούς χώρους) (ΦΕΚ 101/Α/31.7.1990)
- Ν. 2039/1992 (ΦΕΚ 61/Α/13- 04-1992) με τον οποίο κυρώθηκε η 'Σύμβαση για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης'
- Ν. 2121/1993 για την «Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα» (ΦΕΚ 25/Α/4.3.1993)
- Ν. 2831/2000 ο οποίος συμπλήρωσε το άρθρο 4 του Ν. 1577/1985 <<Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός και άλλες πολεοδομικές διατάξεις>>, στον οποίο ορίζονται σημαντικές ρυθμίσεις για τους παραδοσιακούς οικισμούς και τα διατηρητέα κτήρια (ΦΕΚ 140/Α/13.6.2000)
- Ν. 3802/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» (ΦΕΚ 153/Α/28.6.2002)
- Ν. 3525/2007 για την «Πολιτιστική Χορηγία» (ΦΕΚ 16/Α/26.1.2007)
- Ν. 3658/2008 <<Μέτρα για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών και άλλες διατάξεις>> (ΦΕΚ Α-70/22-4-2008), όπου σκοπός του αποτελεί η διαφύλαξη των πολιτιστικών αγαθών και η καταπολέμηση της αρχαιοκαπηλίας.
- Ν. 4858/2021 <<Κύρωση Κώδικα νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς.>> (ΦΕΚ 220/Α/19-11-2021)

Σημαντικός νόμος για την πολιτιστική κληρονομιά είναι ο ν. 3028/2002, ο οποίος αποτελεί ένα από τα βασικότερα θεσμικά κείμενα στην Ελλάδα, καθώς μεριμνά για ολοκληρωμένες δράσεις προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο νόμος αυτός είναι εξέλιξη του ν. 5351/1932, ο οποίος υστερούσε λόγω μη ακρίβειας στα δεδομένα του και δεν αντιστοιχούσε στις απαιτήσεις της εξελισσόμενης εποχής. Ο νέος νόμος εμβαθύνει στην προστασία ολόκληρης της πολιτιστικής κληρονομιάς και στην ισότιμη αντιμετώπιση νεότερων – παλαιότερων και κινητών - ακίνητων μνημείων.

Ειδικότερα, μεταξύ άλλων, ο ν. 3028/2002 δίνει έμφαση στα ακίνητα μνημεία, στα οποία ορίζεται η οριοθέτηση των αρχαιολογικών χώρων, η υλοποίηση ζωνών για την προστασία των μνημείων εντός ή εκτός οικιστικών συνόλων. Επιπλέον, βασική αρχή που τονίζεται είναι η σχέση της κοινωνίας με την πολιτιστική κληρονομιά και συγκεκριμένα, επισημάνεται ότι, μέσω της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, σκοπός αποτελεί η διαφύλαξη και μεταφορά της μνήμης του παρελθόντος για τις επόμενες γενεές και η ανάπτυξη του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Τέλος, σημαντικός πυλώνας είναι η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών στα θέματα της πολιτιστικής κληρονομιάς και των αγαθών της.

Ο ν. 4858/ 2021, ο νεότερος νόμος περί πολιτιστικής κληρονομιάς, κωδικοποιεί όλες τις προϋπάρχουσες διατάξεις για την προστασία των αρχαιοτήτων και γενικότερα της πολιτιστικής κληρονομιάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : Παραδείγματα διαχείρισης και ανάδειξης πολιτιστικής κληρονομιάς σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Μέσα από την ανάλυση που ακολουθεί , εξετάζουμε με ποιόν τρόπο οι πόλεις Matera και Alberobello στην νότια Ιταλία, δύο πόλεις της Μεσογείου με ιστορικό ενδιαφέρον και έντονο αρχιτεκτονικό χαρακτήρα, χρησιμοποίησαν την πολιτιστική τους ιδιαιτερότητα και μοναδικότητα ως εργαλείο τοπικής ανάπτυξης, με σκοπό να αναδειχθούν και να αναπτυχθούν, ενώ σημαντικό στοιχείο αποτέλεσε η συνεισφορά των τοπικών φορέων στο εν λόγω εγχείρημα.

3.1 Η περίπτωση της Matera

Η Matera αποτελεί πόλη της νοτίου Ιταλίας, η οποία βρίσκεται δίπλα σε ένα μικρό φαράγγι από το οποίο ρέει ο ποταμός Γκραβίνα. Περιλαμβάνει την αρχαία πόλη, ονόματι Sassi, η οποία απαρτίζεται από σπίτια και πλήθος εκκλησιών και μοναστηριών, το πάρκο των Rupestrian εκκλησιών, χτισμένα σε μέσα σε φυσικές σπηλιές. Αυτό αποτελεί μάλιστα το χαρακτηριστικό του πολιτισμού της που την κάνει αυτομάτως μοναδική , με αποτέλεσμα το Sassi της Matera να έχει χαρακτηριστεί «*Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς*» από την UNESCO από το έτος 1993.(Chiarella *et al.*, 2019)

Ιδιαίτερο στοιχείο της πόλης αποτελούν οι κατοικίες, οι οποίες είναι χτισμένες μέσα σε φυσικές σπηλιές της Murgia. Η ανομοιομορφία του εδάφους με το μη ομαλό ανάγλυφο, οδήγησε στη δημιουργία χαραδρών με βάθος, βράχων και απόκρημνων σπηλιών, τα οποία αποτέλεσαν κελύφη για κατοικία, καθώς και χώροι θρησκευτικής λατρείας. Το αξιοθαύμαστο στην περιοχή εκείνη είναι η αρμονία των κτισμάτων αυτών με το φυσικό έδαφος, η τέλεια εναρμόνιση βράχου και οικισμού. Η πόλη της Matera αποτελεί παράδειγμα αρχιτεκτονικού τοπίου, στο οποίο αντικατοπτρίζεται η φυσική εξέλιξη του ανθρώπου και του πολιτισμού από την παλαιολιθική εποχή στο σήμερα. (Unesco.org. ,n.g.)

Εικόνα 1 Το Sassi και το Πάρκο των εκκλησιών Rupestrian της Matera (Ιταλία)

Πηγή : Unesco.org. ,n.g

Ωστόσο, η αναγνώριση της Matera, ως πόλης με σημαντική πολιτιστική κληρονομιά και μοναδικά αρχιτεκτονικά στοιχεία, άργησε να επέλθει. Τη δεκαετία του 1950, το Sassi δεν ήταν παρά ένα τμήμα της πόλης με δύσκολη πρόσβαση σε σπηλιές, στις οποίες κατοικούσαν αγροτικές οικογένειες, που είχαν ως ασχολία την κτηνοτροφία και ζούσαν μαζί με τα ζώα τους. Αυτό δημιούργησε ανθυγιεινές συνθήκες επιβλαβείς για τον άνθρωπο, με την παιδική θνησιμότητα να είναι αρκετά υψηλή, λόγω της έξαρσης ασθενειών. Όταν μάλιστα γνωστοποιήθηκαν οι συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων, ο Carlo Levi στο βιβλίο του «*Cristo si è fermato a Eboli*» (1945), χαρακτήρισε την Matera ως «*τόπο φτωχό, κατεστραμμένο και επικίνδυνο, αλλά ταυτόχρονα μαγικό*». Πολλοί την θεώρησαν ντροπή και δυσφήμιση για το έθνος (P.Togliatti). Το 1958, η κυβέρνηση ανακοίνωσε την πλήρη εκκένωση από τις κατοικίες αυτές σε ένα περιβάλλον υγιεινό για ζωή, δίνοντας υπόσχεση για παροχή κατοικιών και αγρών για καλλιέργεια με χαμηλό ενοίκιο.

Από τη δεκαετία του 1970, ήρθαν στο προσκήνιο ιδέες για αστική ανάπλαση της περιοχής του Sassi. Η ενέργεια αυτή αποτέλεσε μια από τις μεγαλύτερες προσπάθειες αστικής αποκατάστασης της Μεσογείου, όπου το 1993 η περιοχή ξανά κατοικήθηκε. Βασική βλέψη του πολιτιστικού αυτού προγράμματος ήταν η χρήση του πολιτισμού της περιοχής ως έναυσμα για την ανάπτυξή του, σε κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο, σε συνδυασμό με την ενημέρωση και βοήθεια των πολιτών, για τη δημιουργία βιώσιμων πολιτιστικών υποδομών και δραστηριοτήτων, τα οποία θα επιφέρουν προβολή της πόλης σε διεθνές επίπεδο και επομένως τουριστική ανάπτυξη και επενδύσεις. (Ivona, A. et al., 2019”).

Με αυτόν τον τρόπο, η περιοχή τέθηκε υπό την προστασία νόμου, βάσει του οποίου ο Δήμος Basilicata είχε την άμεση ευθύνη. Στη συνέχεια, ο Δήμος ίδρυσε ειδικό τμήμα για τη σωστή διαχείριση της περιοχής ονόματι «*Ufficio Sassi*», όπως αναφέρει η UNESCO. Μέσω της νομοθεσίας, δημιουργήθηκαν και άλλα γραφεία προστασίας και διαφύλαξης του χώρου, με

σκοπό να διαφυλαχτεί το φυσικό περιβάλλον κι οι αρχαιολογικοί χώροι, με ταυτόχρονο στόχο την προστασία και διαχείριση του οικοσυστήματος της περιοχής, καθώς και των γεωμορφολογικών και γεωλογικών ιδιομορφιών.

Έτσι, με την υλοποίηση των παραπάνω ενεργειών, η περιοχή γνώρισε αύξηση της τουριστικής της δραστηριότητας, μέσα σε 6 έτη. Η συμβολή της Matera ως πόλη με έντονο πολιτιστικό και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον είναι εμφανής διότι γνώρισε μεγάλη προβολή από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, διεθνείς κινηματογραφικές παραγωγές και προβολή, οπότε και αναδείχτηκε και εξελίχθηκε ως τουριστικός προορισμός. (Felicetti, M., 2016)

Τέλος, σημαντικό εργαλείο για την αναδιαμόρφωση της Matera, αποτέλεσε το διαδίκτυο, μέσα του οποίου προβλήθηκε η περιοχή και η πολιτιστική ταυτότητά της, ενώ σημαντικό ρόλο έπαιξε στην διάχυση τουριστικών πληροφοριών της περιοχής. Σημαντικά κίνητρα που δόθηκαν για να ενισχύσουν το έργο της ανάπλασης του Matera, για επίσκεψη – εγκατάσταση ατόμων, ήταν το ψηφιακό διαβατήριό «*Matera2019 Passport*», μέσω του οποίου λάμβανε κάποιος τον τίτλο του «*προσωρινού πολίτη*», μπορούσε να ζήσει στον τόπο και να λάβει μέρος σε μια βιωματική εμπειρία για τις εκδηλώσεις του προγράμματος, διάρκειας ενός έτους. Σκοπό του εγχειρήματος αυτού δεν αποτέλεσε μόνο η παρατήρηση του τρόπου ζωής στην Matera, αλλά το άτομο να δημιουργήσει συναισθηματικό δεσμό με τον τόπο και να αποτελέσει κομμάτι της κοινότητας. (Ivona, A. et al., 2019”).

3.2 Η περίπτωση του Alberobello

Η πόλη του Alberobello βρίσκεται στην περιοχή της Απουλίας στη νότια Ιταλία. Απέκτησε φήμη λόγω των χαρακτηριστικών πέτρινων κτηρίων με στέγη σε σχήμα κώνου από παραδοσιακή ξερολιθιά (dry stone), τα λεγόμενα «*trulli*», τα οποία εντοπίζονται αποκλειστικά στην περιοχή, σχηματίζοντας ένα μικρό χωριό αμέτρητων κώνων. Το Alberobello αναγνωρίστηκε ως «*Εθνικό Μνημείο*» το 1910, και αργότερα η UNESCO το ανάδειξε σε «*Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς*» (1996), χαρακτηρίζοντάς το ως «*εξαιρετικό παράδειγμα δημοτικής αρχιτεκτονικής*». (Centre, 2023)

Η κατασκευή των trulli αποτελεί μυστήριο καθώς δεν υπάρχουν πηγές για την προέλευσή τους. Στην αρχή, χρησίμευαν ως καταφύγια και στάβλοι, ενώ μετέπειτα κατοικήθηκαν σχηματίζοντας αγροτικούς οικισμούς. Θρύλος αναφέρει ότι αποτελούσαν πρόχειρη κατασκευή, χωρίς κονίαμα, με σκοπό την γρήγορη αποσυναρμολόγησή τους, για την αποφυγή πληρωμής φόρων. (Todisco, L. et al., 2017)

Σύμφωνα με την UNESCO, τα trulli του Alberobello αποτυπώνουν μια τεχνική κατασκευής που πηγάζει από τα αρχαία χρόνια (κριτήριο 1), και αποτελεί σημαντικό παράδειγμα δημοτικού αρχιτεκτονικού σχεδιασμού (κριτήριο 2). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η κατοίκηση στην περιοχή δεν αλλοίωσε ή παραποίησε την πολιτιστική της αξία. Η ακεραιότητα των τρούλων φανερώνεται από την άριστη κατάσταση των κτισμάτων, τα οποία διατηρούνται στην αρχική τους μορφή. Τα trulli αποτελούν σημαντικό στοιχείο για την περιοχή, αφού αποτυπώνουν ιστορία χρόνων και μοναδικό δείγμα αρχιτεκτονικής, δίνοντας αξία στον τόπο, εκπροσωπώντας τον πληθυσμό της Απουλίας. Από τα ιδιαίτερα κτίσματα trulli που συναντώνται στην περιοχή είναι το μουσείο Trullo Savrano, το οποίο στεγάζεται στο μοναδικό δώροφο trullo, διότι στην συντριπτική τους πλειοψηφία από αυτά είναι

μονώροφα. Ωστόσο, ελλοχεύει ο κίνδυνος αλλοίωσης από την αστική ανάπτυξη, δεδομένης της απουσίας σαφώς ορισμένων ζωνών του αστικού και αγροτικού χώρου.

Εικόνα 2 Παραδείγματα trulli στην πόλη Alberobello (Απουλία).

Πηγή : Todisco, L., Sanitate, G., Lacorte, G. (2017, January 4). Geometry and Proportions of the Traditional Trulli of Alberobello. Nexus Network Journal, 19, 701-721.
www.link.springer.com/article/10.1007/s00004-016-0326-4

Λόγω της σπουδαιότητας της περιοχής, δημιουργούνται απαιτήσεις για προστασία και διαφύλαξή της, η οποία αποτελεί μέριμνα και καθήκον της τοπικής αυτοδιοίκησης, της Περιφέρειας και του κράτους. Η περιοχή, πέραν από το αρχιτεκτονικό υπόβαθρο, μεταφέρει και ιστορία χρόνων, που αποτυπώνεται στον πολιτισμό. Τα ακίνητα αυτά προστατεύονται βάσει νομοθεσιών τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Ειδικότερα, σε τοπικό επίπεδο, μέσω του Γ.Π.Σ. του 1980, δίνεται προτεραιότητα στην ανάκτηση και συντήρηση τρούλων που εντοπίζονται στο ιστορικό κέντρο, με στόχο την διατήρηση των φυσικών χαρακτηριστικών (Σχέδιο Ανάκαμψης : Σχέδια Ανάκτησης Συντηρητικής Αποκατάστασης) και την ανάκτηση ή ανακαίνιση ορισμένων κτηρίων (Σχέδια Ανάκαμψης). Επιπλέον, για την διατήρηση των κτηρίων στην καλύτερη δυνατή κατάσταση και στην αξιοποίηση στο έπακρον της πολιτιστική αξίας του, δημιουργήθηκε το Σχέδιο Διαχείρισης Ακινήτου (2010). (Centre, 2023)

Εικόνα 3 Το χωριό των trulli, Alberobello.

Πηγή:https://www.tripadvisor.ca/Attraction_Review-g580227-d321083-Reviews-I_Trulli_di_Alberobello_World_Heritage_Site-Alberobello_Province_of_Bari_Puglia.html#/media-attr/321083/405711762:p/?albumid=-160&type=0&category=-160

Η σημαντικότητα των trulli, η οποία αποτυπώνεται τόσο στα κριτήρια που αναφέρονται παραπάνω όσο και στην ακεραιότητα σαν κτίσματα, οδήγησαν την UNESCO να αναγνωρίσει την περιοχή ως Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Το γεγονός αυτό έδωσε μεγάλη ώθηση στην ανάπτυξη της περιοχής, σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Μεγάλη συμβολή στην ανάδειξη του Alberobello είχε η διαφήμιση της περιοχής, μέσω της εικονογράφησης ενός παιδικού βιβλίου, που απαθανάτιζε την ζωή μικρών ηρώων στα trulli, που στη συνέχεια έγινε καρτούν της Disney. (*Alberobello Sito UNESCO patrimonio mondiale dell'umanità*, 2023)

Τέλος, σημαντική βοήθεια στην ανάδειξη της περιοχής προσφέρει η επανάχρηση, η μετατροπή των trulli σε κτίρια με κάποια άλλη χρήση. Σημαντικό παράδειγμα αποτελεί η επανάχρηση τους σε κατοικίες - χώρους διαμονής για επισκέπτες, με αποτέλεσμα ο επισκέπτης έχει την δυνατότητα να μείνει σε ένα trullo, βιώνοντας έτσι μια πρωτόγνωρη

εμπειρία. Ακόμη, κάποια από τα trulli, μετατράπηκαν σε καταστήματα πώλησης τοπικών προϊόντων, όπως παραδοσιακά λινά είδη και αγροτικά εργαλεία, ενώ άλλα επαναχρησιμοποιήθηκαν και μετατράπηκαν σε εστιατόρια, δημιουργώντας μια βιωματική εμπειρία για τους επισκέπτες (εικόνα 4). (Ricarbi, 2023)

Εικόνα 4 Παράδειγμα επανάχρησης trulli σε χώρο εστίασης, Alberobello.

Πηγή: Riccarbi, 2023

Εικόνα 5 Παράδειγμα επανάχρησης trulli σε χώρο διαμονής, Alberobello.

Πηγή: <https://www.booking.com/hotel/it/trulli-holiday.el.html>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : Η μελέτη περίπτωσης Σιάτιστα Κοζάνης

Ως μελέτη περίπτωσης έχει επιλεγθεί ένας ελληνικός οικισμός, ο οποίος διαθέτει πολιτιστική κληρονομιά, τόσο υλική όσο και άυλη, η Σιάτιστα Κοζάνης. Βάσει των παρακάτω λόγων, η περιοχή μπορεί να θεωρηθεί σημαντική περίπτωση μελέτης. Αρχικά, η πόλη της Σιάτιστας δεν είναι μια από τις μεγαλύτερες πόλεις της περιφέρειας, αφού ο πληθυσμός της ανέρχεται στους 5.057 κατοίκους, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2021.

Μπορεί επομένως να μην παρουσιάζει πληθυσμιακό πλεονέκτημα, αλλά διαθέτει *ιστορικότητα*. Σύμφωνα με το ΦΕΚ 344/Β/1985, οι δυο συνοικίες της Σιάτιστας-αναλύονται παρακάτω-, χαρακτηρίστηκαν ως «*ιστορικοί διατηρητέοι τόποι*». Ο Ιωσήφ Στεφάνου, αναφέρει την έννοια της «*ιστορικής πόλης*», ως τον «*τόπο εκείνο που, εκτός από τα παραδοσιακά στοιχεία, έχει ιστορικό χαρακτήρα, δηλαδή καταγεγραμμένη ιστορία, διαθέτει πολεοδομικό σχεδιασμό, επώνυμη αρχιτεκτονική και ένα σύνολο λειτουργιών οικονομικών, κοινωνικών και ιδεολογικών, με πλούσια πολιτιστική παράδοση.*» (Σαμαράς Ν., 2019, π. 185). Η πόλη της Σιάτιστας διαθέτει σημαντική ιστορία, ιδιαίτερα την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα, με σημαντικές μάχες που διαδραματίστηκαν στην περιοχή, αλλά και τις σπουδαίες προσωπικότητες, με το αγωνιστικό τους πνεύμα που συνέβαλαν στον Αγώνα. Επιπλέον, συγκεντρώνει σπουδαία και πολυάριθμα δείγματα αρχιτεκτονικής και πολιτιστική κληρονομιάς, μοναδικά για την περιοχή, με διατηρητέα κτήρια που διασώζονται στην επικράτειά της. Αξίζει να σημειωθεί, πως η Σιάτιστα περιλαμβάνει και σημαντική άυλη πολιτιστική παράδοση που αντανακλάται μέσα από τα ήθη και έθιμα, τις τέχνες και τη μουσική, με ρίζες από τα χρόνια της Αναγέννησης, τα οποία έρχονται και επιβεβαιώνουν την εικόνα της ως «*ιστορική πόλη*».

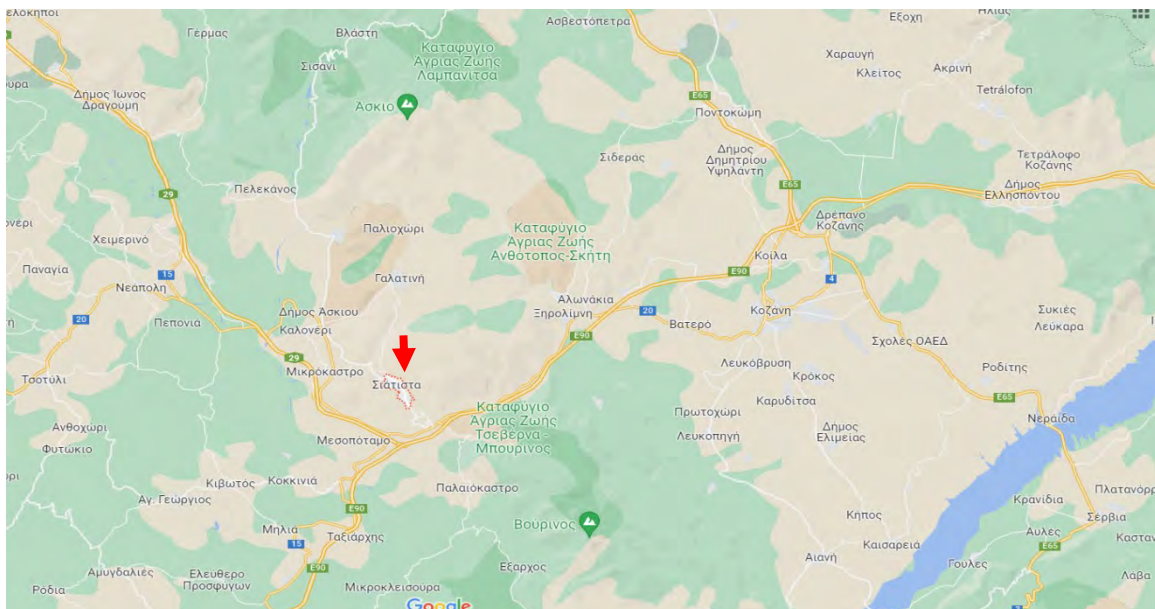
Εικόνα 6 Η συνοικία της Γεράνειας στην Σιάτιστα.

Πηγή : Φωτογραφικό αρχείο Μπόσιακα.

4.1 Γεωγραφική θέση και έκταση της πόλης

Η Σιάτιστα αποτελεί έδρα του Δήμου Βοΐου, του Νομού Κοζάνης, που βρίσκεται στο δυτικό του τμήμα. Απέχει 28 χλμ. από την πόλη της Κοζάνης, περίπου 50 χλμ. από την Καστοριά και 160 χλμ. από τη Θεσσαλονίκη. Το υψόμετρό της αγγίζει τα 872 έως 920 μέτρα και αριθμεί 5.057 κατοίκους, με βάση την απογραφή της ΕΛΣΤΑΤ του 2021. Η πόλη είναι χωροθετημένη αμφιθεατρικά στο όρος Βέλια, αποτελώντας προέκταση της οροσειράς του όρους Ασκίου, με υψόμετρο 2.111 μέτρα, που χαρακτηρίζεται για το πετρώδες και αποψιλωμένο έδαφος από την Ανατολική και Νότια πλευρά, και όπου βρίσκεται η Σιάτιστα και οι οικισμοί της Γαλατινής και της Εράτουρας, ενώ στη Δυτική πλευρά, οι οικισμοί Νάματα και Σισάνι διαθέτουν πλούσια βλάστηση. Επιπλέον, η Σιάτιστα περιβάλλεται από τα βουνά Γρίβας, Μπαλαμπάνης, Σβέρνισσο, Καστράκι, ενώ στα νότια έχει τη Τσερβένα, πίσω από την οποία προβάλλει η κορυφή του όρους Βούρινου ή Μπούρινου, που αποτελεί προστατευόμενη περιοχή Natura 2000.

Εικόνα 7 Η γεωγραφική θέση της Σιάτιστας από google maps.

Πηγή : Google maps

Η ονομασία της πόλης της Σιάτιστας έλαβε τέσσερα ονόματα, τα οποία είναι : «*Καλύβια*», «*Αρμούτ – Κιό*», «*Φλωροχώρ*» και «*Σιάτιστα*», σύμφωνα με τον Αποστόλου. Η ονομασία «*Καλύβια*» προέρχεται πιθανόν από την περιοχή στην οποία κτηνοτρόφοι κατασκεύασαν καλύβες που τις ονόμασαν «*καλύβια*», ονομασία που δίνεται συχνά στα χωριά που μένουν αγροτικές οικογένειες. Το όνομα «*Φλωροχώρ*» αποτελεί επωνυμία που χαρακτηρίζει τον πλούτο της περιοχής από το εμπόριο των κατοίκων ή και από το έθιμο οι γυναίκες να στολίζουν με φλουριά στο στήθος τους, όταν χόρευαν σε γάμους και σε γλέντια. Ωστόσο, η ονομασία που επικράτησε ήταν αυτή της Σιάτιστας, της οποίας η ετυμολογία ποικίλει. Εικάζεται ότι προήλθε από το βλάχικο «*Siat*» ή το λατινικό «*Sitis*» = δίψα (εξαιτίας της έλλειψης νερού παλιότερα στην πόλη). Η δεύτερη προέλευση του ονόματος πιθανόν να προήλθε από το από το σλαβικό «*Setsiam*» = χωρίζω, κόβω, διαιρώ και της τοπικής κατάληξης -ιστα = Σέτσιστα = πόλη χωρισμένη, από το χωρισμό της Σιάτιστας σε δύο συνοικίες, τη Χώρα και τη Γεράνεια, το οποίο μαρτυρούν τουρκικά έγγραφα, κατά την

περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας. Αυτή η ετυμολογία θεωρείται και η πιο ορθή, έχοντας ιστορική βάση, αφού κι άλλες περιοχές στη Μακεδονία έχουν ονομασίες σλαβικής προέλευσης. (Αποστόλου, 1929)

Εικόνα 8 Αεροφωτογραφία της Σιάτιστας.

Πηγή : Λινάκη, 2018

Οι απαρχές της πόλης είναι δύσκολο να χρονολογηθούν και αυτό διότι δεν υπάρχουν αντίστοιχες ιστορικές πηγές. Στην περιοχή αναφέρεται ότι υπήρχαν δάση που την κάλυπταν, και θεωρείται πιθανή η ύπαρξη λιμνοθάλασσας από την εύρεση απολιθωμάτων κοχυλιών, όπως αναφέρει ο Ζυγούρης (2001). Από άλλη άποψη υποστηρίζεται ότι προϋπήρχε ένας αρχαίος οικισμός, που προήλθε από την εγκατάσταση Ελιμιωτών, από την περιοχή Ελιμεία, που αποτελούσε κομμάτι του Μακεδονικού Βασιλείου, χωρίς όμως να έχει επιβεβαιωθεί. Στη Σιάτιστα εντοπίστηκαν επίσης ευρήματα αρχαιολογικών τάφων οι οποίοι χρονολογούνται από τον 4^ο αιώνα π.Χ. και μικρότερα, όπως πήλινα αγγεία, όπλα, κοσμήματα και άλλα μικροαντικείμενα προϊστορικής έως ρωμαϊκής εποχής, τα οποία φυλάσσονται στην βιβλιοθήκη της πόλης. (Λινάκη Ε., 2018)

Ωστόσο, υποστηρίζεται από μελετητές της περιοχής ότι η πόλη δημιουργήθηκε έπειτα από την εγκατάσταση εκδιωκόμενων, από την πίεση των Τούρκων Κονιάρων, στην περιοχή των Καραγιαννίων, δηλαδή μεταξύ Σιάτιστας και Κοζάνης, με στόχο να προστατευτούν από τα πελώρια βουνά της οχυρωμένης Σιάτιστας. Στη συνέχεια, προστέθηκαν πρόσφυγες από την γύρω περιοχή, αλλά και από τη Χειμάρρα, τη Μοσχόπολη, την Πελοπόννησο και το Σουφλί, καταφεύγοντας στην πόλη της Σιάτιστας για λόγους ασφάλειας, αποκομμένοι από τον τουρκικό ζυγό. (Τζώνος, 2008)

Η πόλη της Σιάτιστας είναι διαχωρισμένη σε δυο συνοικίες, τη Χώρα στο βορειοδυτικό τμήμα της και τη Γεράνεια στο νοτιοανατολικό, που με την πάροδο των ετών και την πύκνωση της πόλης δεν είναι πλέον εμφανής ο διαχωρισμός. Από τα παλαιά χρόνια, η Χώρα είχε διοικητικό

χαρακτήρα, με πολυάριθμα ιστορικά κτίσματα, ενώ η δε Γεράνεια χαρακτηριζόταν ως «*παραγωγικό - αγροτικό κέντρο*» εξαιτίας της κοντινής απόστασης των καλλιεργειών των κατοίκων. Κατά τον Ιωάννη Αποστόλου (1929), η συνοικία που κατοικήθηκε πρώτη ήταν αυτή της Γεράνειας, γεγονός που μαρτυρείται από κτίσματα που χρονολογούνται περίπου το 1680, ενώ επισημαίνεται ότι η κατοίκηση των ανθρώπων υλοποιήθηκε βάσει της κατεύθυνσης από την οποία είχαν προέλευση. Τα δημογραφικά δεδομένα της εποχής μαρτυρούν ότι η Σιάτιστα μαζί με το Κοντσικό (Γαλατινή) που γειτνιάζει, αποτελούν τους μεγαλύτερους σε πληθυσμό περιοχές τα έτη 1534 έως 1692. Σε αυτό κυρίως συνέβαλε ο ερχομός προσφύγων από την Ήπειρο, τη Θεσσαλία και άλλα μέρη. (Λινάκη Ε., 2018)

4.2 Πολεοδομικές μελέτες

Η Σιάτιστα από της 19-10-1978, χαρακτηρίζεται ως «*παραδοσιακός οικισμός*», σύμφωνα με το ΦΕΚ 594/Δ/1978 με την ονομασία : «*Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών των του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών.*». Μέσω αυτού του νόμου καθορίζονται όροι και περιορισμοί δόμησης των οικοπέδων της (άρθρο 2). Τονίζεται ότι «*η μορφή των κτιρίων πρέπει να προσεγγίζει τα παραδοσιακά πρότυπα, ως προς την σύνθεση κλίματος και της αναλογίας των όγκων*», βάση του άρθρου 3, ενώ η όψη των κτισμάτων να «*διαμορφώνεται κατά τα παραδοσιακά πρότυπα από άποψη υλικού και τρόπου κατασκευής*». Θεωρείται δεδομένη η απαγόρευση εγκαταστάσεων υψηλής όχλησης, όπως βιοτεχνίες ή βιομηχανίες ενός του οικισμού (άρθρο 4). Επιπλέον, η επισκευή και αποκατάσταση παλαιών κτιρίων που αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, γίνεται κατά την κρίση της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου, όπως και για την κατεδάφιση ή αφαίρεση στοιχείων απαιτείται άδεια από την παραπάνω αρμόδια υπηρεσία, εφόσον αυτά «*δεν αποτελούν αξιόλογα ή χαρακτηριστικά δείγματα για τον οικισμό*» (άρθρο 5). Ακόμη, η Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου είναι υπεύθυνη για την έγκριση αδειών σε περίπτωση νέας οικοδομής, επισκευής, αποκαταστάσεως, προσθήκης ή κατασκευής έργων ή εργασιών (άρθρο 7). Ωστόσο, η ανακρίβεια του νόμου ως προς τον καθορισμό πυκνοδομημένου και αραιοδομημένου ιστού του οικισμού, οδήγησε σε παρανοήσεις, με αποτέλεσμα αν επιτραπούν άδειες, από το Πολεοδομικό Γραφείο και την αρμόδια Υπηρεσία αρχιτεκτονικού ελέγχου, χωρίς να έχει υλοποιηθεί ο προαπαιτούμενος έλεγχος.

Στη συνέχεια, ακολούθησαν προσπάθειες για τον καθορισμό όρων και περιορισμών για την δόμηση, με το ΦΕΚ Δ/332/1981 με τίτλο: «*Περί καθορισμού όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων, των συμπεριλαμβανομένων εντός των ορίων του νομίμως υφιστάμενου προ του έτους 1923 οικισμού Σιατίστης Νομού Κοζάνης, του χαρακτηρισθέντος ως παραδοσιακού οικισμού διά του από 19.10.1978 Π. Δ/τος (ΦΕΚ 594/τ.Δ') και εκτός των ορίων αυτού*». Το συγκεκριμένο διάταγμα στόχευε στην εξειδίκευση των όρων και περιορισμών του διατάγματος του 1978 και σύμφωνα με αυτό, ο οικισμός της Σιάτιστας, θα χωριστεί σε τρεις περιοχές Α, Β, Γ, για τις οποίες δεν έχει βρεθεί φωτογραφικό υλικό. Σύμφωνα με την Λινάκη (2018), βασικό σημείο του διατάγματος είναι οι παρεκκλίσεις του άρθρου 5, στο οποίο γίνεται αναφορά σχετικά με τα κτίσματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, στα οποία μπορούν να υλοποιηθούν εργασίες αποκατάστασης, παρόλο που αντίκεινται στο παρόν διάταγμα, χωρίς ωστόσο να υπερβαίνεται ο συντελεστής δόμησης. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι τα κτίσματα που είναι ερειπωμένα ή προς κατεδάφιση ή ετοιμόρροπα ή επικίνδυνα, όμως αποτελούν δείγματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, έχουν την δυνατότητα

αναστήλωσης με απόφαση της αρμόδιας υπηρεσίας. Οι διατάξεις αυτές οδήγησαν στην κατεδάφιση ήδη ερειπωμένων ή κατά δήλωση επικίνδυνων κτισμάτων και στην αποκατάσταση τους. Συγκεκριμένα, η περίοδος συμπίπτει με αυτή της μεγάλης ανοικοδόμησης του 20^{ου} αιώνα, όπου τα ίδια οικοπέδα χρησιμοποιούνται, ωστόσο οι παλιές κατοικίες είτε εκμοντερνίζονται είτε στη θέση τους δημιουργούνται νέα κτήρια.

Έπειτα ακολουθεί το ΦΕΚ 344/Β/1985 «*Χαρακτηρισμός ως ιστορικό διατηρητέων τόπων των συνοικιών "Χώρα" και "Γεράνεια" της Σιάτιστας*», στο οποίο οι συνοικίες Χώρα και Γεράνεια χαρακτηρίζονται ως «*ιστορικοί διατηρητέοι τόποι*». Το διάταγμα δεν ορίζει καινούργιους όρους και περιορισμούς δόμησης, αλλά προτείνει την οριοθέτηση περιοχής για διατήρηση, που θα περιλαμβάνει τα κηρυγμένα κτήρια από το Υπουργείο Πολιτισμού (πίνακας 3) και άλλα αξιόλογα κτίρια. Ωστόσο, η πρόταση αυτή συνιστά τη μεμονωμένη κήρυξη κτισμάτων, όχι μια συνολική οριοθέτηση, και αυτό με τη σειρά οδηγεί στην μονομερή διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, με αποτέλεσμα στην ελλιπή διάσωση στοιχείων των κτισμάτων, όπως μαντρότοιχους, παράσπιτα. Επιπλέον, το ΦΕΚ 1316/Δ/1996 με την ονομασία: «*Περί έγκρισης Πολεοδομικής μελέτης Επέκτασης Αναθεώρησης της πόλης Σιάτιστας του Νομού Κοζάνης και επιβολής ειδικών όρων δόμησης*», χωρίζει τον οικισμό σε δύο τομείς Ι και ΙΙ, βάσει του συντελεστή δόμησης, με τον τομέα Ι να συμπεριλαμβάνει περιοχές εντός των ορίων του οικισμού του προϋφισταμένου του 1923 και συντελεστή δόμησης ίσο με ένα (1.0.), ενώ στον τομέα ΙΙ, να συγκαταλέγονται περιοχές επέκτασης με συντελεστή δόμησης ίσο με μηδέν έξι (0.6).

Στη συνέχεια, ακολούθησε το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του 1996, σε μια προσπάθεια να επικαιροποιηθεί το διάταγμα του 1981, δίχως να φέρει λύση στα προβλήματα. Ακολούθως, το ΦΕΚ 85/Δ/1999 και τίτλο : «*Απόφαση καθορισμού πυκνοδομημένων περιοχών εντός του ρυμοτομικού σχεδίου του παραδοσιακού οικισμού της Σιάτιστας του Νομού Κοζάνης*», στο οποίο εγκρίθηκε ο καθορισμός πυκνοδομημένων περιοχών εντός ρυμοτομικού σχεδίου στον οικισμό της Σιάτιστας, χωρίς να καθορίζει καινούργιες διατάξεις. Βέβαια, «*οριοθέτηση αυτή είναι αποσπασματική και αυθαίρετη, χωρίς στην πραγματικότητα να εμπεριέχει μόνο πυκνοδομημένα τμήματα, όπως η επιτόπια έρευνα αποδεικνύει, αφού ήδη ο οικισμός έχει υποστεί πλήθος αλλαγών του αρχικού του πυρήνα.*» (Λινάκη, 2018, p. 25)

Τέλος, στις 13 Μαΐου 2021 εγκρίθηκε το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο της Δημοτικής Ενότητας (ΔΕ) Σιάτιστας, το οποίο εμπεριέχει το Δομικό Σχέδιο Χωρικής Οργάνωσης της ΔΕ, την Οργάνωση Χρήσεων Γης και την Γενική Πολεοδομική Οργάνωση και Ρύθμιση των Οικιστικών Υποδοχέων.

4.3 Ιστορική εξέλιξη της Σιάτιστας

Η Σιάτιστα γνώρισε μεγάλη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη τον 18^ο αιώνα και μετατράπηκε σε κωμόπολη. Αρχικά, η ενασχόληση των κατοίκων περιοριζόταν στην κτηνοτροφία, βέβαια μετά την αύξηση του πληθυσμού, οι κάτοικοι θέλοντας να αυξήσουν το εισόδημά τους κατέφυγαν στο εμπόριο, χωρίς χωρικό περιορισμό, από την Ήπειρο και τη Μακεδονία, έως την Κωνσταντινούπολη, τη Βενετία και την Γερμανία. Σε συνδυασμό με το εμπόριο οι κάτοικοι ασχολούνταν και με την κατεργασία μαλλιού και την βυρσοδεψία. Η μέγιστη ακμή του εμπορίου επήλθε με την παραγωγή γούνας και επεξεργασία δερμάτων, στα οποία οι κάτοικοι κατείχαν συγκριτικό πλεονέκτημα, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, όπως στην

Ουγγαρία, στην Βουδαπέστη και στην Βιέννη, φτάνοντας έως την Οδησό της Ρωσίας, χώρες στις οποίες εγκαταστάθηκαν αργότερα αρκετοί Σιατιστινοί έμποροι. Επιπλέον, εκτός από δέρματα και γουναρικά, εξήγαγαν κρόκο και ακατέργαστο βαμβάκι, ενώ εισήγαγαν μεταξωτά υφάσματα, κοσμήματα και διάφορα άλλα πολυτελή αντικείμενα και διακοσμητικά, κάποια από τα οποία σώζονται έως σήμερα. Την περίοδο αυτή, λόγω του πλούτου, της καλής οικονομικής κατάστασης των κατοίκων, αλλά και της ανάπτυξης των οδικών αξόνων, που διευκόλυναν το εμπόριο και τις συναλλαγές, άρχισαν να κατασκευάζονται τα πρώτα Αρχοντικά (1750-1770), δείγματα της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου. Τα Αρχοντικά αποτελούσαν πολυτελείς κατοικίες της εποχής στα οποία διέμεναν οι εύποροι έμποροι που ταξίδευαν σε χώρες στο κέντρο της Ευρώπης και της Βαλτικής. Επιπλέον, τον 18^ο αιώνα χτίστηκαν οι περισσότερες εκκλησίες της πόλης, οι οποίες έχουν διασωθεί και σημαντικές εστίες εκπαίδευσης, σχολεία. Έτσι, η Σιάτιστα έφτασε στην κορυφή της ανάπτυξής της και διένυε την χρυσή εποχή της, αφού έγινε γνωστή ως «Φλωροχώρ». (Αποστόλου, 1929)

Η Σιάτιστα δεν αναβαθμίστηκε μόνο στον οικονομικό τομέα, αλλά και στον πνευματικό. Η πόλη διάνευε μια εποχή πνευματικής ακμής αποτελώντας κύρια εστία του ελληνικού διαφωτισμού, καθώς συνέβαλε σημαντικά στον νεοελληνικό διαφωτισμό. Ειδικότερα, συμμετείχε ενεργά στην προσπάθεια του Ρήγα Φερραίου στο αγωνιστικό επαναστατικό έργο για την ελληνική επανάσταση. Μεγάλη συνεισφορά αποτέλεσε το έργο των Αδελφών Μαρκιδών Πούλιου, οι οποίοι στο τυπογραφείο τους στη Βιέννη, εξέδωσαν την πρώτη ελληνική εφημερίδα με το όνομα «ΕΦΗΜΕΡΙΣ», το έτος 1790, τον «Θούριο» του Ρήγα και άλλες επαναστατικές προκηρύξεις.

Εικόνα 9 Το πρώτο φύλλο της εφημερίδας "ΕΦΗΜΕΡΙΣ" με ημερομηνία έκδοσης 31/12/1790

Πηγή : Τζώνος, 2008

Η μεγάλη ανάπτυξη και η οικονομική ευμάρεια σε συνδυασμό με την επαναστατική δράση των Σιατιστινών αποτελούσαν τους λόγους για τους οποίους η πόλη δέχθηκε επιδρομές και λεηλατήσεις, και μάλιστα τέσσερις φορές σε μισό περίπου αιώνα, από το 1784, από Τουρκοαλβανούς. Με απaráμιλλη γενναιότητα και αγωνιστικό πνεύμα οι κάτοικοι αμύνονταν και τους απόκρουσαν, μένοντας ζωντανά στην παράδοση τα γεγονότα αυτά μέσα από λαϊκά

τοπικά τραγούδια. Η Σιάτιστα συνέβαλε επίσης και στον Μακεδονικό Αγώνα , ενώ τον Ιούλιο του 1904, η πόλη υποδέχθηκε τον ήρωα μακεδονομάχο Παύλο Μελά, στο πλευρό του οποίου πορεύτηκαν πολλοί Σιατιστινοί ακολουθώντας τον στα βουνά της Μακεδονίας. Συνεχιστές του αγώνα του Παύλου Μελά υπήρξαν και οι Παύλος Νεράντζης ή Καπετάν Περδίκας, Θωμάς Καρατζίας και καπετάν Αρίδας (Κουτσώνας), με καταγωγή από την Σιάτιστα. (Τζώνος, 2008)

Η πόλη απελευθερώθηκε στις 3 Νοεμβρίου του 1912 με τον ελληνικό στρατό, ενισχυμένο από κρητικά στρατεύματα, νικώντας, έπειτα από σκληρές μάχες, τον τουρκικό, συμβάλλοντας στην απελευθέρωση ολόκληρης της Δυτικής Μακεδονίας. Στη συνέχεια, η Σιάτιστα κρατώντας το φιλελεύθερο πνεύμα της, συμμετείχε στην ιστορική μάχη του Φαρδικάμπου (4 Μαρτίου 1943), η οποία διήρκησε 3 ολόκληρες μέρες, με την καθοδήγηση του Ε.Α.Μ. - Ε.Λ.Α.Σ. και τη συμβολή των γύρω περιοχών, αντιτάχθηκαν στον φασισμό και παρά την Κατοχή, επιτέθηκαν στον ιταλικό λόχο και έπειτα σε όλο το τάγμα. Οι μάχες αυτές διήρκησαν τρεις μέρες, ώσπου τελείωσαν με τη δεύτερη μεγάλη νίκη της Εθνικής Αντίστασης κατά του άξονα μετά την ανατίναξη της Γέφυρας του Γοργοπόταμου, η οποία τιμήθηκε με λαμπρό μνημείο. (Μπόντας, 1980)

Εικόνα 10 Το μνημείο της Εθνικής Αντίστασης στο Φαρδύκαμπο.

Πηγή : Τζώνος, 2008

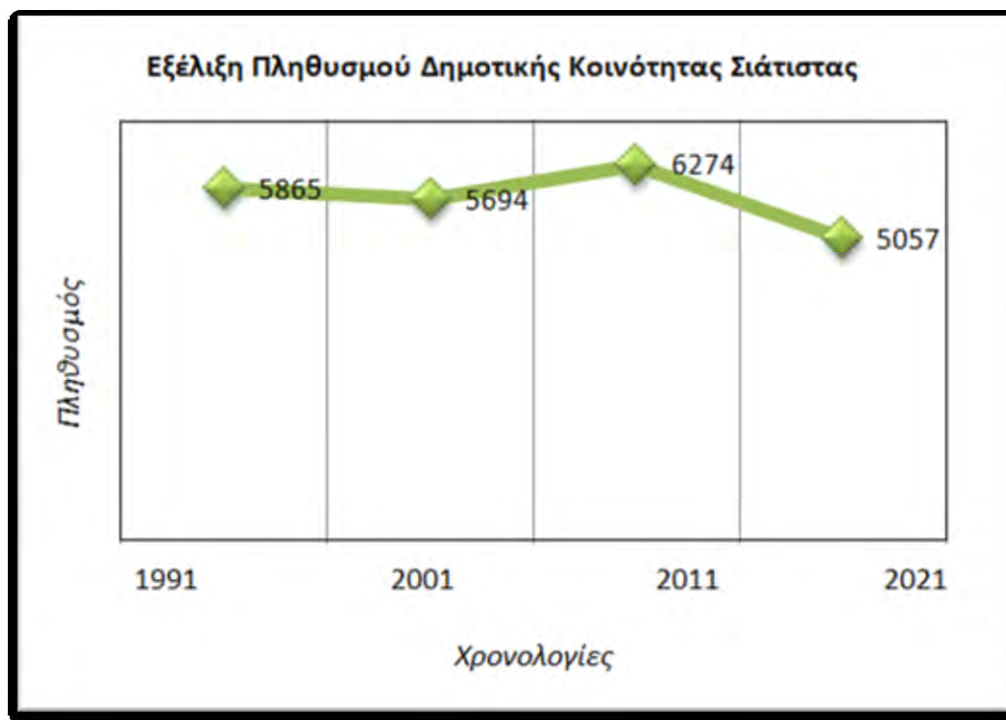
Η Σιάτιστα αποτελεί μια πόλη σημαντική για την Δυτική Μακεδονία, καθώς μεταφέρει μια μεγάλη ιστορία, και την αυτοθυσία, το ελεύθερο φρόνημα των κατοίκων της. Κρύβει δύσκολες αλλά και ένδοξες πτυχές του παρελθόντος, ενώ η πολεοδομική και αρχιτεκτονική κατάσταση του οικισμού, με πλήθος Αρχοντικών κατοικιών, μαρτυρά το υψηλό οικονομικό, πνευματικό και βιοτικό επίπεδο, με τον πολιτισμό του τότε να μεταφέρεται στο σήμερα.

4.4 Δημογραφικά στοιχεία

Κατά τον 20^ο αιώνα, η πόλη της Σιάτιστας αντιμετώπισε παρακμή σε οικονομικό, κοινωνικό και δημογραφικό επίπεδο. Εξαιτίας της βιομηχανικής ανάπτυξης και της αυτοματοποίησης στην παραγωγική διαδικασία, το εμπόριο στον τομέα της γούνας αντιμετώπισε κρίση. Ακόμη, παρατηρήθηκε εξωτερική και εσωτερική μετανάστευση πληθυσμών που επηρέασαν την κοινωνία και την οικονομία της πόλης, είτε για λόγους εύρεσης εργασίας, εξαιτίας της ανεργίας στο εξωτερικό, είτε στην δεύτερη περίπτωση, για εγκατάσταση πληθυσμού προερχόμενου από την Κωνσταντινούπολη (περίοδος 1923). Πιο αναλυτικά, στην Σιάτιστα άρχισε να εξελίσσεται ένα μεγάλο κύμα εξωτερικής μετανάστευσης το 1912 έως 1915, με κατεύθυνση προς την Αμερική. Το ίδιο συνέβη μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, τη δεκαετία 1945 έως 1955, οπότε οι κάτοικοι της πόλης της Σιάτιστας στρέφονται στην Αμερική, ενώ μετά το 1955 οι Σιατιστινοί μεταναστεύουν στην Δυτική Γερμανία, κυρίως για να εργαστούν στον τομέα της γουνοποιίας που άκμαζε την περίοδο εκείνη. (Τζώνος, 2008)

Σημαντικό πυλώνα για την κατανόηση της περιοχής μελέτης αποτελούν τα δημογραφικά δεδομένα που παρουσιάζονται στο εξής.

Πίνακας 1 Εξέλιξη πληθυσμού της Δημοτικής Ενότητας Σιάτιστας

Πηγή : Ίδια Επεξεργασία

Βάσει του παραπάνω διαγράμματος, παρατηρούμε ότι κατά την περίοδο 1991 - 2000, ο πληθυσμός μειώνεται στο ελάχιστο, σε σύγκριση με το έτος 1991, αρχή της περιόδου, ενώ το έτος 2011 παρατηρείται ραγδαία αύξηση του πληθυσμού, περίπου 600 μονάδες (=κάτοικοι). Ωστόσο, με βάση την τελευταία απογραφή του 2021, ο πληθυσμός της πόλης της Σιάτιστας, μειώθηκε σημαντικά. Αυτή η μείωση είναι αντίκτυπο της γενικότερης μείωσης του πληθυσμού της χώρας, που αποτελεί απόρροια τόσο της υπογεννητικότητας, όσο και των φαινομένων της ανεργίας και της αστικοποίησης.

4.5 Περιβαλλοντικά στοιχεία

Η πόλη της Σιάτιστας βρίσκεται σε μεγάλο υψόμετρο, 872 έως 920 μέτρα, περιβάλλεται από τα βουνά Γρίβας, Μπαλαμπάνης, Σβέρνισσο και Καστράκι, χωρίς βλάστηση με ξηρές κορυφές, ενώ νότια της βρίσκεται η Τσεβένα, πίσω από την οποία εντοπίζεται η κορυφή του όρους Βούρινου ή Μπούρινου. (Αποστόλου, 1929,σ.13)

Σημαντικό περιβαλλοντικό στοιχείο για εκείνη αποτελεί το όρος Βούρινος, το οποίο βρίσκεται στα σύνορα των νομών Κοζάνης και Γρεβενών, έχοντας υψόμετρο έως 1.866 μέτρα. Παρόλο που δεν αποτελεί ένα από τα ψηλότερα βουνά της χώρας, κατέχει αξιόλογη χλωρίδα, φιλοξενώντας πολλά ενδημικά φυτικά είδη και υποείδη. Ουσιαστικά συνιστά μια απομονωμένη δασική έκταση, σε μια κλειστή και μεγάλη σε ύψος κοιλάδα, μιας μεγάλης ορεινής περιοχής. Η αξία της είναι ιδιαίτερα σημαντική, για το λόγο αυτόν απαγορεύεται η δραστηριότητα του κυνηγιού και της βόσκησης (ΦΙΛΟΤΗΣ, χ.έ.). Αναφορικά με τη χλωρίδα που συναντάται στο όρος Βούρινος, βρίσκονται πυκνές και μεγάλες δασικές εκτάσεις, μοναδικές για την περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας.

Εικόνα 11 Το Καταφύγιο με θέα το όρος Βούρινο.

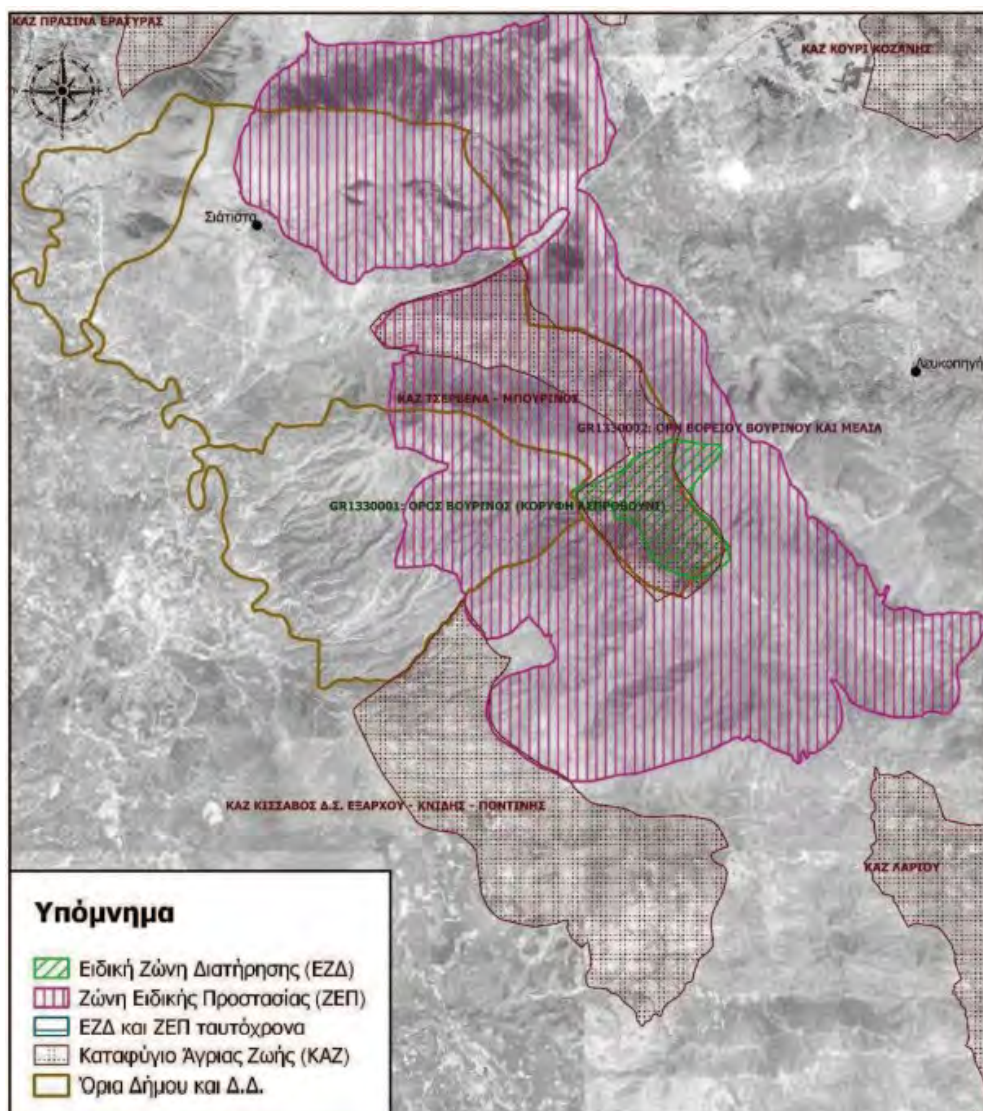

Πηγή :Ορειβατικός Σύλλογος Σιάτιστας, 2019

Αναλυτικά περιλαμβάνει μοναδικούς και σπάνιους φυσικούς οικοτόπους, όπως Μεσογειακά πευκοδάση με ενδημικά είδη μαύρης πεύκης και συγκαταλέγεται στις περιοχές απόλυτης προστασίας διότι ανήκει στους οικοτόπους με προτεραιότητα (κωδικός 9530), αλλά εντοπίζονται δάση από έλατα καθώς και άλλα πλατύφυλλα. Επιπλέον, το όρος Βούρινο είναι γνωστό για την ποώδης βλάστησή του, ειδικότερα για τα αγριολούλουδα, πολλά από τα οποία είναι σπάνια και μοναδικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σε αυτό το χαρακτηριστικό οφείλεται η δημιουργία του Βοτανικού Μουσείου στην Σιάτιστα .

Το μεγαλύτερο τμήμα του βουνού καλύπτεται από θαμνώδεις εκτάσεις, με δύσβατη πρόσβαση, δημιουργώντας καταφύγιο άγριας πανίδας. Η πανίδα που εντοπίζεται στην περιοχή αυτή είναι σημαντική, καθώς έχει καταγραφεί η ύπαρξη της καφέ αρκούδας (*Ursus Arctos*), η οποία συγκαταλέγεται στο «Κόκκινο Βιβλίο των Ζώων» της Ελλάδας, που θεωρείται ότι βρίσκονται υπό απειλή. (Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Σιάτιστας, 2018). Εκεί εντοπίζονται σημαντικά είδη ζώων, όπως ύπαρξη πληθυσμών λύκων (*Canis lupus*), πουλιών, συγκεκριμένα χρυσαετός (*Aquila chrysaetos*), γύπες και άλλων σημαντικών ειδών. Αποτελεί την μοναδική στην Ευρώπη για Σορβιά του είδους *Sorbus Kusnetzovii*. (ΦΙΛΟΤΗΣ, χ.έ.).

Εικόνα 12 Προστατευόμενες περιοχές στην Σιάτιστα.

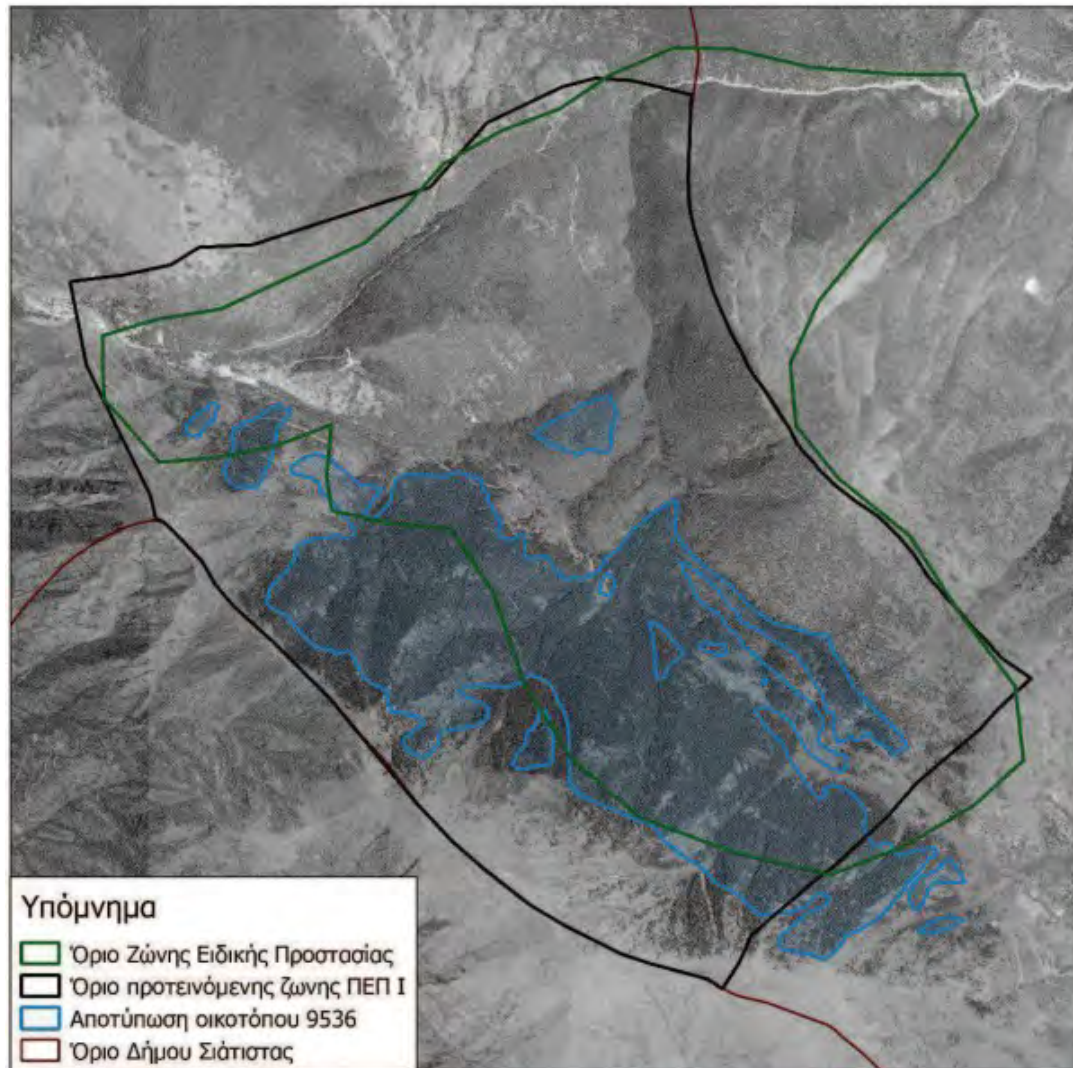

Πηγή : Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Σιάτιστας, 2018

Σημαντικό κομμάτι της περιοχής αποτελεί η κοιλάδα του Μεσιανού Νερού, η οποία δημιουργήθηκε ανάμεσα από τις κορυφές «*Ασπροβούι*» και «*Πυραμίδα*» του όρους Βούρινου και αποτελεί πρωταρχική πηγή ύδρευσης για την πόλη της Σιάτιστας. Η περιοχή

αυτή ανήκει στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Προστασίας «*Natura 2000*», ως Ειδική Ζώνη Διατήρησης, με την ονομασία «*Όρος Βούρινος (Κορυφή Ασπροβούνι)*» με κωδικό GR1330001. (Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Σιάτιστας, 2018).

Εικόνα 13 Οριοθέτηση οικοτόπου με κωδικό 9530 : "Μεσογειακά πευκοδάση με ενδημικά Μαυρο πεύκα".

Πηγή : Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου του Δήμου Σιάτιστας, 2018

Δεύτερη προστατευόμενη περιοχή είναι αυτή με την ονομασία «*Όρη βορείου Βούρινου και Μελλιάς*» με κωδικό GR1330002. Σε αυτή συγκαταλέγεται ολόκληρη η Ειδική Ζώνη Προστασίας του Βούρινου, αλλά και τις νότιες υπώρειες εκτάσεις του όρους Σινιάτσικου (Άσκιο). Στην περιοχή αυτή εντοπίζονται 89 συνολικά σημαντικά είδη ορνιθοπανίδας. Γενικά, ο Βούρινος υπάγεται στην ευρύτερη περιοχή του Γεωπάρκου Γρεβενών - Κοζάνης, το οποίο εντάσσεται στο παγκόσμιο δίκτυο Γεωπάρκων της UNESCO (<https://en.unesco.org/global-geoparks/grevena-kozani>)

4.6 Ιστορικά κτίρια , θρησκευτικοί και δημόσιοι χώροι

4.6.1 Αρχοντικά

Τα Αρχοντικά της Σιάτιστας είναι πολυτελείς κατοικίες των εύπορων εμπόρων της πόλης, μέσω των οποίων επιθυμούσαν να επιδείξουν τον πλούτο τους και χρονολογούνται ήδη από τον 17^ο έως τον 19^ο αιώνα. Αντικατοπτρίζουν την λαϊκή τοπική αρχιτεκτονική της εποχής, με διαφορετικούς τόπους και τεχνοτροπίες ή αρχιτεκτονικές τάσεις, πλούσιο διάκοσμο, θαυμαστές ζωγραφιές στο εσωτερικό τους, μεταφέροντας το μεγαλείο που γνώρισε η πόλη στο σήμερα, αποτελώντας πολιτιστική κληρονομιά για την ευρύτερη περιοχή. Σήμερα, αριθμούνται περίπου 30 Αρχοντικά που σώζονται, μέσα από συντηρήσεις και αναπλάσεις, ωστόσο τα σημάδια εγκατάλειψης είναι φανερά. (Βεΐκου, Ρίζου-Νομικού, 1989)

Αρχικά, ο οικισμός της Σιάτιστας αποτελούνταν από ποιμενικές καλύβες, εξου και η ονομασία «*Καλύβια*», έναν τύπο κτίσματος που παρέπεμπε σε τσοπάνικη, βλάχικη ή σαρακατσάνικη αρχιτεκτονική. Ο τύπος αυτός εξελίχτηκε προσθέτοντας «ισόγεια, ορθογώνια, πλατυμέτωπα, λασπόχτιστα κτίσματα», με σκοπό να στεγάζουν άτομα και τα ζώα τους, συνιστώντας την πρωταρχική μακεδονίτικη αρχιτεκτονική, όπως αναφέρει ο Μουτσόπουλος (1964). Η τυπολογία αυτή παραπέμπει σε πλατυμέτωπη πλινθόκτιστη κατοικία, με δίρριχτη στέγη, αρχικά σε σχήμα Γ και έπειτα σε Π. Οι κατοικίες αυτές γνώρισαν μεγαλύτερη εξέλιξη έπειτα από την εμπορική δραστηριότητα των Σιατιστινών, οπότε οι κάτοικοι αναβάθμισαν το οικονομικό τους επίπεδο, γνώρισαν πνευματική άνθηση, και αποκτώντας αστική συνείδηση, δημιούργησαν απαιτήσεις για καλύτερες και πιο άνετες συνθήκες διαβίωσης. (Μουτσόπουλος, 1964 σελ.39)

Τα Αρχοντικά, όπως αναφέρθηκε, συνιστούν δείγματα του πλούτου της πόλης και της εποχής, τα οποία δεν αποτελούσαν απλά μια απλή λύση για στέγαση, αλλά χαρακτηριζόμενα από αρχιτεκτονικό ύφος, έφεραν μοναδική έκφραση λαϊκής ελληνικής αρχιτεκτονικής, προοδευτικής για την εποχή της. Άσχετα με την ξένη επιρροή σε ονόματα, υλικά και τέχνη, οι τεχνίτες των Αρχοντικών σπιτιών ήταν Ελληνικής καταγωγής από την Μακεδονία και την Ήπειρο, με επιρροές που πηγάζουν από τα βυζαντινά χρόνια (Βεΐκου, 1989). Αξίζει να σημειωθεί ότι η Σιάτιστα εφαρμόζει έναν απόλυτα μοναδικό και δικό της τύπο αρχοντικού, που διαμορφώθηκε με αυτόν τον τρόπο λόγω της ιδιομορφίας του εδάφους, του τόπου και των κατοίκων, επηρεασμένα ωστόσο από διάφορους τόπους και αρχιτεκτονικές τάσεις. Η αρχιτεκτονική τους παρουσιάζει μια ιδιομορφία, στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, με «*μια δυναμική και μια πληρότητα μορφών, που μας θαμπώνει*», εξαιτίας της εμπορικής ανάπτυξης και πνευματικής άνθησης της εποχής, όπως αναφέρει ο Ν. Μουτσόπουλος (1964. Σελ.6).

Τα Αρχοντικά της Σιάτιστας διαφοροποιούνται από τα υπόλοιπα που εντοπίζονται στην Π.Ε. Κοζάνης, σε χωριά του Δήμου Βοΐου, αντανakλώντας την οικονομική ευμάρεια και ανάπτυξη της εποχής. Μέσω των κτισμάτων αυτών, αναδεικνύεται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των κατοίκων της περιοχής, σύμφωνα με αρχιτεκτονικές, εθνολογικές και αρχαιολογικές μελέτες, οι οποίες υποστηρίζουν ότι η μορφολογική κατάταξη και χρήση μια κατοικίας συνιστά απόρροια μιας σειράς παραγόντων που πηγάζουν από την κοινωνία και τον πολιτισμό της, επιδρώντας στην οικιστική αρχιτεκτονική κάθε περιοχής. (*Σιάτιστα: Επιστημονική ημερίδα με θέμα «Το αρχοντικό της Πούλκως και η εποχή του»*, 2023)

Τόσο η οικοδόμησή τους όσο εξωτερικά όσο και η διαρρύθμισή τους εσωτερικά, είναι σχεδόν και πάντα όμοια σε όλα τα Αρχοντικά. Όσο αφορά την τυπολογία τα περισσότερα από αυτά φέρουν σχήμα Π ή Γ. Πρόκειται για διώροφες κατοικίες με επιβλητικό όγκο και ύψος, πέτρινους και πελώριους εξωτερικούς τοίχους στην αυλή τους, που τα κάνουν να ξεχωρίζουν από τις υπόλοιπες κατοικίες. Ο λόγος αυτής της προστατευτικής δόμησης ήταν η προφύλαξη των κατοίκων από εξωτερικούς κινδύνους και τις επιδρομές των εχθρών. Τα βασικά υλικά κατασκευής για το ισόγειο και τον πρώτο όροφο ήταν η πέτρα, ένα υλικό άφθονο στην περιοχή λόγω της γεωμορφολογίας του εδάφους, και το ξύλο, εξαιτίας των πολυάριθμων δασικών εκτάσεων στην περιοχή, ενώ για τον δεύτερο όροφο χρησιμοποιούνται υλικά σε πιο ελαφριά μορφή, ωστόσο για την διακόσμηση εσωτερικά αυτών τα υλικά εισαγόντουσαν από το εξωτερικό. (Μουτσόπουλος, 1964)

Το εσωτερικό των Αρχοντικών χαρακτηρίζεται από άνετους και πλούσια διακοσμημένους χώρους, οι οποίοι επικοινωνούν μεταξύ τους μέσω ενός κεντρικού χώρου. Η παρακάτω περιγραφή γίνεται βάσει της αναλυτικής καταγραφής του Νικολάου Μουτσόπουλου (1964), για τα Αρχοντικά της Σιάτιστας, η οποία αποτέλεσε βάση για μεταγενέστερες μελέτες και αναλύσεις. Αναλυτικά, μπαίνοντας στο ισόγειο χώρο του κτίσματος, μέσω μιας χαμηλής πόρτας, συναντά κανείς μια αυλή στρωμένη με πλάκα, ονομαζόμενη «*μεσιά ή εμπάτη*», η οποία επικοινωνεί με τους βοηθητικούς χώρους -ισόγειο, υπόγειο, υπερυψωμένοι-, ονομαζόμενοι ως «*κελάρια, μαγαζιά ή κατώ*». Από εκεί αρχίζουν δύο σκάλες, η δεξιά που οδηγεί στον πρώτο όροφο και η αριστερή στον δεύτερο. Στο ισόγειο χωροθετούνται τα μαγαζιά παραγωγής γούνας και χώροι στους οποίους αποθήκευαν τρόφιμα, τα βαρέλια με κρασί και το πατητήρι σταφυλιών που το παρήγαγαν.

Στον πρώτο όροφο συναντώνται τα χειμερινά δωμάτια, που καταλαμβάνουν τις τέσσερις πλευρές του ορόφου, όπου διέμεναν οι οικογένειες τους χειμερινούς μήνες, στη μέση των οποίων εντοπίζεται ένας ανοιχτός διάδρομος, σαν εσωτερικός εξώστης, με κάγκελα για προστασία. Στη βόρεια πλευρά του ορόφου βρίσκεται ένα μέρος ελεύθερο, σε υπερυψωμένο δάπεδο, με την ονομασία «*νηλιακός*» ή «*ηλιακός*», περιλαμβάνει 2 ή 3 σειρές παραθύρων, με χρησιμότητα να προσφέρει φως στον όροφο, αποτελώντας χώρο για κοινωνικές εκδηλώσεις. Η διακόσμηση του είναι ιδιαίτερη, καθώς οι τοίχοι του έχουν επένδυση ξύλου, με σκαλιστές κολόνες, ζωγραφιές με ευφάνταστα σχέδια γεμάτα με χρώμα και οροφή με ξυλόγλυπτες διακοσμήσεις.

Η αριστερή σκάλα οδηγεί στον δεύτερο όροφο, το «*ανώ*», το οποίο φωτίζεται μέσω των προεξοχών, «*σαχνισιών*», με τις σειρές παραθύρων των οποίων τα τζάμια είναι ζωγραφισμένα με τέχνη βιτρό. Τα «*σαχνίσια*» αποτελούν χαρακτηριστικό της μακεδονικής αρχιτεκτονικής με προέλευση από την τουρκική, όντας ουσιαστικά μια μικρή προεξοχή που δίνει την δυνατότητα της όρασης προς τον δρόμο, και ταυτόχρονα είχε χρησιμότητα για τον φωτισμό του χώρου. Τα δωμάτια του δεύτερου ορόφου παρουσιάζουν την διαρρύθμιση του πρώτου, και χρησιμοποιούνται στους καλοκαιρινούς μήνες. Διαχωρίζονται σε καφέ - οντάδες και μπας - οντάδες, δωμάτια με μεγάλη χωρητικότητα, το ένα αποτελεί χώρο που έπιναν καφέ οι γυναίκες και στο άλλο γινόταν οι συναθροίσεις των ανδρών, αντίστοιχα. Διάμεσα των οντάδων που χωροθετούνται αριστερά του ορόφου αυτού, βρίσκεται διάδρομος με κατεύθυνση στο wc, το οποίο κατά κανόνα προεξέχει. Ο όροφος αυτός αποτελεί το επιβλητικότερο τμήμα του σπιτιού, αφού προοριζόταν να χρησιμοποιείται σε επίσημες εκδηλώσεις των ιδιοκτητών. Επιπλέον, οι τοίχοι του ορόφου ήταν διακοσμημένοι με

ζωγραφιές έντονων χρωμάτων, κάποιοι από αυτούς είχαν επένδυση με ξύλο, γεγονός που φανερώνει πλούτο και εξουσία για την εποχή εκείνη.

Εικόνα 14 Το ανώι στον δεύτερο όροφο, με τις πόρτες που οδηγούν στους οντάδες και τον διάδρομο προς τους βοηθητικούς χώρους (δεξιά).

Εικόνα 15 Η μεσιά ή εμπάτη (αριστερά).

Πηγή : Βεΐκου, Ρίζου-Νομικού, 1989

Τα Αρχοντικά διακοσμήθηκαν και τοιχογραφήθηκαν από ζωγράφους και τεχνίτες των Βαλκανίων και της Κωνσταντινούπολης, με έντονη επιρροή από τα πρότυπα της δύσης, αλλά και της αρχαιοελληνικής αρχιτεκτονικής. Η διακόσμηση τους είναι άμεσα επηρεασμένη από τα ταξίδια των εμπόρων, συγκεκριμένα οι ζωγραφιστοί φεγγίτες και οι επιγραφές τους που θυμίζουν βυζαντινά Αρχοντικά.

Στον εξωτερικό χώρο της κατοικίας συναντώνται πλακόστρωτες αυλές στις οποίες εντοπίζονται βοηθητικοί χώροι για τις καθημερινές ανάγκες, όπως ο φούρνος, το μαγειρείο, οι αποθήκες, αλλά και τη φροντίδα των ζώων, όπως πηγάδι για την άμεση πρόσβαση σε νερό και οι κατοικίες των υπηρέτων, οι στάβλοι και ο αχυρώνας με το κοτέτσι. Ακόμη, τα παράσπιτα, στα οποία διέμεναν οι υπηρέτες, δεν διασώζονται έως σήμερα και δεν αναφέρονται στην βιβλιογραφία. Αργότερα, χτίστηκαν μέσα στην αυλή σπιτία με σκοπό την φιλοξενία συγγενικών προσώπων, που τα ονόμαζαν «*μουσαφίρικα*». Τον εξωτερικό χώρο συμπληρώνει ο κήπος με λουλούδια και κληματαριές.

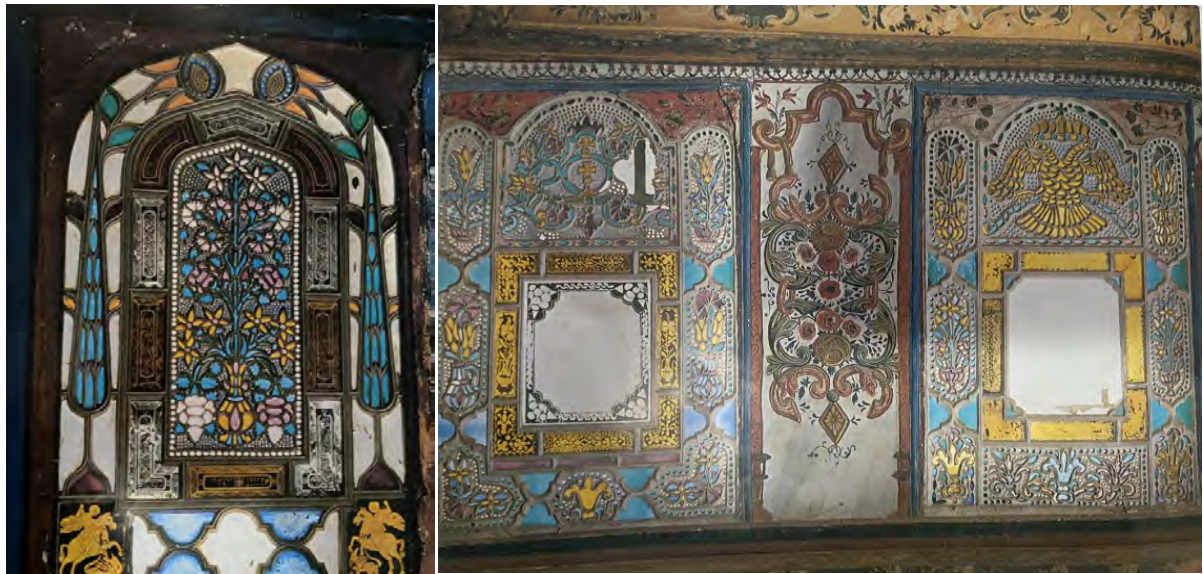
Σχετικά με την τοιχοποιία, μελέτη του Ι. Αποστόλου (1929) έδειξε ότι η περιοχή όντας πλούσια σε πετρώδεις όγκους, βοήθησε στην κατασκευή σπιτιών με υλικό την πέτρα. Επιφανειακά τα Αρχοντικά είναι ντυμένα με ασβεστόλιθους, ενώ στην κάλυψη του εδάφους συναντάμε σχιστόλιθο. Αντιπροσωπευτικά παραδείγματα καλής τοιχοποιίας, δηλαδή «*ξερολιθιάς και χατίλια*» είναι το Αρχοντικό του *Ι.Κουτούλα* και της *Σανούκως*. Το ξύλο ήταν βασικό υλικό για την κατασκευή τόσο εξωτερικά, στα παράθυρα, όσο και εσωτερικά στις λεπτομέρειες των τοίχων.

Οι *φεγγίτες* που αποτελούσαν φωτιστικές θυρίδες στα βυζαντινά χρόνια, κατείχαν σημαντική θέση στα Αρχοντικά της Σιάτιστας. Τοποθετούνταν αξονικά επάνω από τα παράθυρα του ορόφου και στηρίζονταν στο οριζόντιο υπέρθυρο και η μορφή τους ήταν ορθογώνια, με το

επάνω μέρος να μοιάζει με μουσουλμανικό τόξο, αποτελώντας την μοναδική πηγή φωτός όταν όλα τα παράθυρα έκλειναν για λόγους ασφαλείας σε περιόδους κακοκαιρίας. Στη Σιάτιστα διατηρούνται οι σπουδαιότεροι φεγγίτες της Μακεδονίας. Οι πιο πλούσιοι, καλά διατηρημένοι, καλά στολισμένοι με χαρακτά σχέδια σε χρωματιστά τζάμια, με απλή τεχνική, τοποθετώντας μια στρώση φούμο πάνω σε αυτά, δηλαδή μαύρο χρώμα από καπνό τζακιού, και επάνω σε αυτό σχεδιάζαν με αιχμηρό αντικείμενο σχέδια και επιγραφές, με τα οποία καλοτύχιζαν τους ιδιοκτήτες, μνημόνευαν τους τεχνίτες ή αναπαριστούσαν Αγίους.

Εικόνα 16 Φεγγίτης με βιτρό από το Αρχοντικό Νερατζόπουλου.

Εικόνα 17 Φεγγίτες από το Αρχοντικό Πουλκίδη.

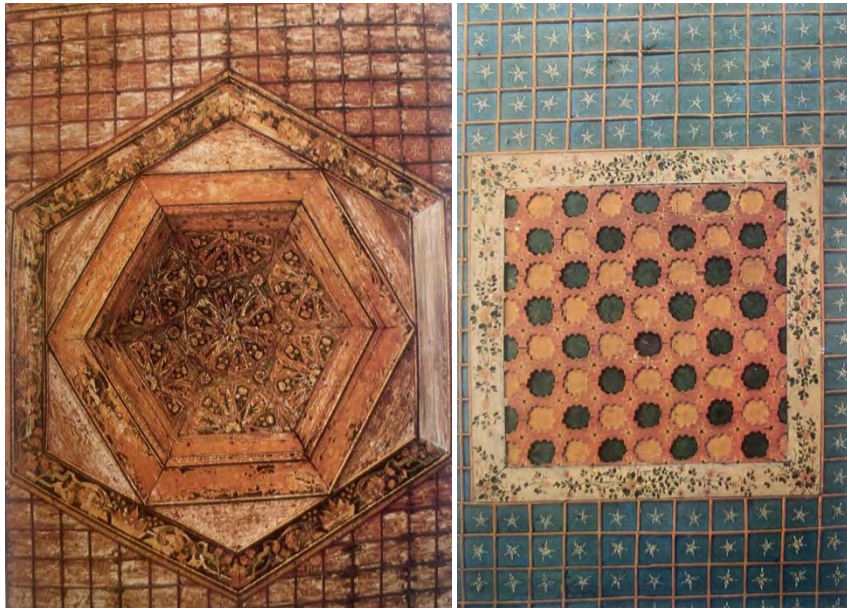

Πηγή : Βεΐκου, Ρίζου-Νομικού, 1989

Οι οροφές των σπιτιών, τα ταβάνια, είναι ξύλινα, τόσο στα δωμάτια όσο και στους διαδρόμους, με σχέδια από γεωμετρικά σχήματα, δημιουργώντας έτσι διακοσμητικούς κάρναβους, είτε με τη μορφή τετράγωνου πλέγματος, είτε διαγώνια τοποθετημένους, δημιουργώντας εξάγωνα και τρίγωνα, ενώ αρκετά συχνά κρέμονται από αυτά φρούτα, όπως ρόδι για καλή τύχη.

Εικόνα 18 Διακοσμημένο ταβάνι οροφής στο Αρχοντικό Κανατσούλη.

Εικόνα 19 Διακοσμημένο ταβάνι οροφής στο Αρχοντικό Μανούση.

Πηγή : Βεΐκου, Ρίζου-Νομικού, 1989

Όσο αναφορά τις τοιχογραφίες είναι άξιες θαυμασμού, καθώς είναι χαρακτηριστικές των Αρχοντικών και διακοσμούν όλο το εσωτερικό του. Στους τοίχους υπάρχουν άλλοτε ζωγραφισμένα λουλούδια, ψεύτικα παράθυρα και ζώα εμπνευσμένα από τη φαντασία, μπαρόκ και ροκοκό πλαίσια, στεφάνια και καλάθια γεμάτα με καρπούς και άνθη, και άλλοτε αναπαραστάσεις εμπνευσμένες από την ζωή των εμπόρων Σιατιστινών. Κανένα σημείο του σπιτιού δεν μένει αδιακόσμητο, κανένα κολονάκι δίχως ξυλόγλυπτα ζωγραφισμένα σχέδια.

Ακόμη, εντοπίζονται παραστάσεις με συμβολικό και διδακτικό χαρακτήρα, δικέφαλους αετούς και ελληνικά τοπία με αρχιτεκτονικά μνημεία της κλασσικής εποχής, τα οποία ταξίδευαν στους ιδιοκτήτες σε μέρη που έχουν επισκεφτεί και τους επισκέπτες σε μέρη που δεν έχουν αντικρίσει. Συχνές αναπαραστάσεις ήταν αυτές με συμβολικό περιεχόμενο, φανταστικά όντα, όπως χαρακτηριστική είναι η τοιχογραφία ενός πουλιού να τρώει ένα φίδι (εικόνα 22), να είναι άλλοτε μέσα σε ένα δάσος ή να πετάει πάνω από τη γη, εικάζοντας ότι αποτελεί προφητική αναπαράσταση της συντριβής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Ανάστασης του Γένους, πράγματα που ανησυχούσαν και προβλημάτιζαν τους ανθρώπους εκείνης της εποχής και τους έδιναν ελπίδα. Τέλος, αγαπημένο θέμα στα δωμάτια υποδοχής των Αρχοντικών ήταν οι μεγάλες και ξακουστές πολιτείες της Ανατολής και της Δύσης, όπως η Κωνσταντινούπολη, η Βενετία και η Αδριανούπολη, οι οποίες συνδέονταν με τον πλούτο και την ευημερία προκαλώντας θαυμασμό, απαθανατίζοντας τα βιώματα των ιδιοκτητών από μακρινά ταξίδια. (Μουτσόπουλος, 1964)

Εικόνα 20 Σαχνίσι.

Εικόνα 21 Ξύλινη αυλόπορτα.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδη, 2011

Εικόνα 22 Τοιχογραφία με τοπίο.

Εικόνα 23 Τοιχογραφία ενός πουλιού να κατασπαράζει ένα φίδι.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

4.6.4.1 Αρχοντικό του Κωνσταντίνου Τζουρά

Το Αρχοντικό χτίστηκε κατά το 1725 και υπέστη πολλαπλές καταστροφές και αλλοιώσεις λόγω του χρόνου και των ανακαινίσεων, καταστρέφοντας την πρωτότυπη μορφή του. Τροποποιήθηκε, αφού ανοίχθηκε καινούργια πόρτα, οι τοίχοι του βάφηκαν, αλλοιώνοντας έτσι τοιχογραφίες, ξυλόγλυπτα που υπήρχαν ενώ τα παράθυρά του αντικαταστάθηκαν με σύγχρονα. (Μουτσοπούλος,1964)

Εικόνα 24 Αρχοντικό Τζουρά, μπροστινή όψη.

Εικόνα 25 Αρχοντικό Τζουρά, σημερινή κατάσταση κεντρικής εισόδου.

Πηγή : Βείκου, Ρίζου-Νομικού,1989

Πηγή : Κώτσικας, 2017

4.6.4.2 Αρχοντικό της Κυράς Σανούκως

Το Αρχοντικό μνημονεύεται από τα λαϊκά τραγούδια για τις ηρωικές ιστορίες της Σιάτιστας. Εμπνέει θαυμασμό και δείχνει κύρος η κατασκευή του, στολισμένο με όμορφους φεγγίτες ιδιαίτερα ζωγραφισμένα ταβάνια με λεπτομέρειες χρυσού, τα οποία έπειτα τα δώρισαν για τον Επανάσταση του 1821. Και η κατοικία αυτή υπέστη αρκετές μεταποιήσεις, ενώ στο πίσω τμήμα του κατοικούνταν. (Μουτσοπούλος,1964)

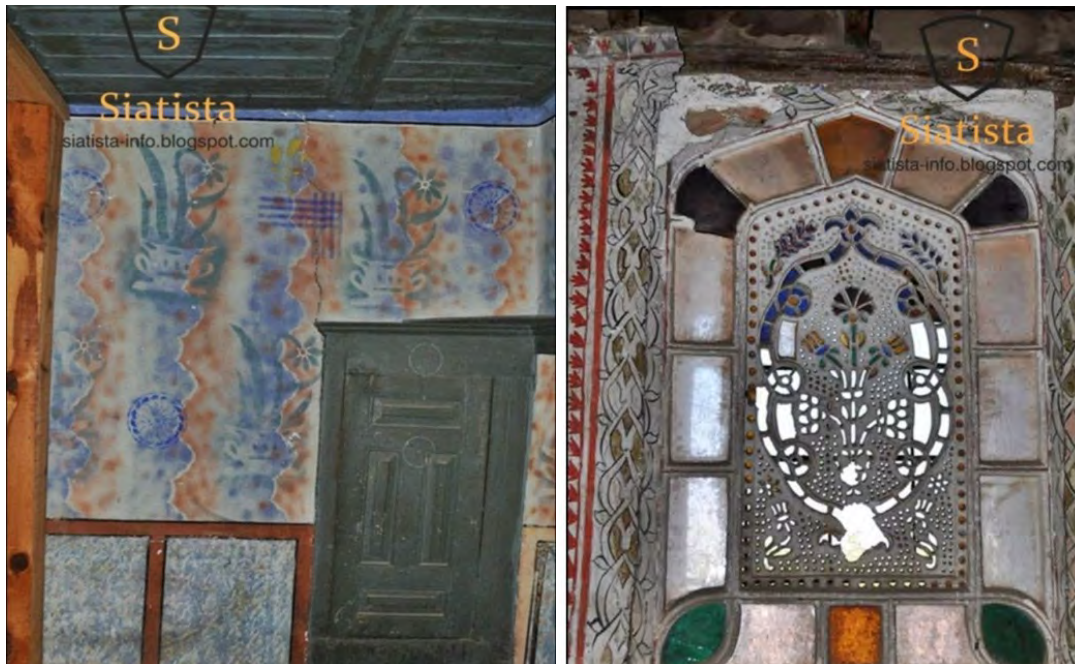
Εικόνα 26 Αρχοντικό Κυράς Σανούκως, δυτική όψη.

Πηγή: Siatista-info

Εικόνα 27 Νεότερη διακόσμηση Αρχοντικού της Κυράς Σανούκως την περίοδο της γερμανικής κατοχής.

Εικόνα 28 Φεγγίτης στο Αρχοντικό της Κυράς Σανούκως.

Πηγή: Siatista-info

4.6.4.3 Αρχοντικό του Νίκου Χατζημιχάηλ (Κανατσούλη)¹

Το Αρχοντικό αυτό χτίστηκε το 1746, και αποτελεί δείγμα πλούτου της περιοχής. Ήταν περιφραγμένο από ψηλά τοίχοι, που σώζονται και σήμερα, και μεγάλη ξύλινη εξώπορτα, που προστάτευε την κατοικία από επιδρομές. Ανήκει στην κατηγορία των σπιτιών σε σχήμα Γ, ενώ στο εσωτερικό του παρουσιάζει μοναδικές και ιδιαίτερες τοιχογραφίες, όπως το «Πάνθεον» στον χειμερινό οντά, που χρονολογούνται από το 1806, με φιγούρες αρχαίων Ελλήνων και θέματα εμπνευσμένα από την μυθολογία, συγκεκριμένα τον Κολοσσό της Ρόδου, τον Ερμή, την Αφροδίτη, γοργόνες, η αρπαγή της Περσεφόνης, κ.ά. Ωστόσο, το εσωτερικό του παρουσιάζει ιδιαίτερη και πλούσια διακόσμηση, μαρτυρώντας την σπουδαία αρχιτεκτονική, στα τμήματα που έχουν διασωθεί, σε αντίθεση με άλλα τα οποία αντιμετωπίζουν σοβαρές φθορές, όπως οι φεγγίτες του ορόφου και οι αλλοιώσεις στους εσωτερικούς τοίχους. (Μουτσοπούλος, 1964)

¹ Το πρώτο όνομα είναι αυτό του κτήτορα, ενώ το δεύτερο, που βρίσκεται μέσα στην παρένθεση είναι του σημερινού ιδιοκτήτη.

Εικόνα 29 Αρχοντικό Κανατσούλη, μπροστινή όψη.

Πηγή : Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

Εικόνα 30 Ξυλόγλυπτο ταβάνι- φεγγίτες στο Αρχοντικό Κανατσούλη.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

Εικόνα 31 Εσωτερικό του δωματίου που ονομάζονταν γυναικείο.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

Εικόνα 32 Αρχοντικό Κανατσούλη ,τοιχογραφία της "Αφροδίτης" από το "Πάνθεον" (πρώτη).

Εικόνα 33 Αρχοντικό Κανατσούλη, τοιχογραφία "Ερμής" από το "Πάνθεον"(δεύτερη).

Εικόνα 34 Αρχοντικό Κανατσούλη, τοιχογραφία "Ο Κολοσσός της Ρόδου" από το "Πάνθεον" (Τρίτη).

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

4.6.4.4 Αρχοντικό του Μανούση

Το Αρχοντικό χτίστηκε το 1746, όπως αποκαλύπτεται από την παλαιότερη επιγραφή που εντοπίζεται, από την οικογένεια Μανουσαίων, από την οποία κατάγεται ο πρώτος καθηγητής

Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, Θοδωρής Μανούσης, που δώρισε την μεγάλη βιβλιοθήκη στην Σιάτιστα. Στο σχέδιο του Αρχοντικού διακρίνεται η ηρεμία και αυτοπεποίθηση στη χάραξη και στη λειτουργία του, η οποία αντικατοπτρίζεται στις όψεις του. Στο εσωτερικό του εντοπίζονται τζάκια, ντουλάπες πλούσια διακοσμημένες και θαυμαστές τοιχογραφίες στη ζωφόρο, εικονιζόμενα τα βουνά της γύρω περιοχής και παραστάσεις από την καθημερινή ζωή. Σε έναν από τους εξωτερικούς τοίχους παρατηρείται η απεικόνιση ενός ψεύτικου παραθύρου με σίδερα και σε σχήματα ρόμβου κοσμήματα συμμετρικά, και διάφορα άλλα μοναδικά συμμετρικά σχήματα. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν που το Αρχοντικό του Μανούση χαρακτηρίζεται το πιο όμορφο και καλαίσθητο της πόλης. (Μουτσοπούλος, 1964)

Εικόνα 35 Αρχοντικό Μανούση.

Εικόνα 36 Αρχοντικό Μανούση, άποψη από γραφικό σοκάκι της Χώρας.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

Εικόνα 37 Αρχοντικό Μανούση, άποψη ηλιακού με τον εσωτερικό διάκοσμό του, το ξυλόγλυπτο ταβάνι.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

Εικόνα 38 Αρχοντικό Μανούση, τοιχογραφία.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

4.6.4.5 Αρχοντικό του Χαζηγιαννίδη (Νερατζόπουλου)

Εντοπίζεται στην πλατεία της Χώρας «*Τα 3 πηγάδια*», όπως ονομάζεται, ενώ το κτίριο χτίστηκε το 1754, και κάποτε εκεί στεγαζόταν το Ειρηνοδικείο, έως το 2012. Το Αρχοντικό παρουσιάζει μορφή και διάταξη όπως τα υπόλοιπα, ενώ ξεχωρίζουν οι φεγγίτες του, οι οποίοι ήταν οι πιο όμορφοι και εκτός από ζωγραφισμένα σχέδια, όπως του εικονιζόμενου Αγίου Γεωργίου, έχουν και ποιήματα σχετικά με την κατοικία. Σημαντικό σημείο του σπιτιού αποτελούν οι διάδρομοι διαφυγής που οδηγούσαν σε γειτονικές ιδιοκτησίες, όπως σε όλα σχεδόν τα Αρχοντικά. Ωστόσο, εξαιτίας των αλλαγών που έχει υποστεί, έχει χαθεί ένα κομμάτι της παλιάς του ακτινοβολούσας λάμψης και δόξας. Βέβαια, συνιστά ένα από τα

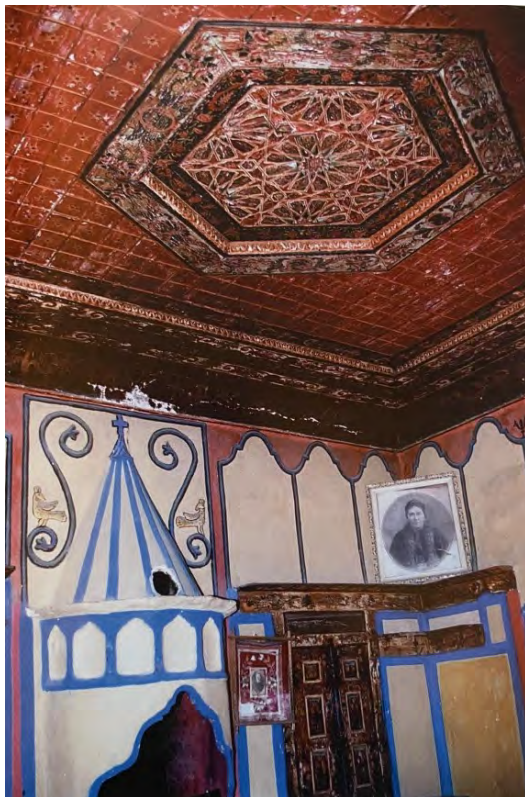
καλύτερα Αρχοντικά που σώζονται έως σήμερα και αποτελεί επισκέψιμο μουσειακό χώρο.
(Μουτσοπούλος,1964)

Εικόνα 39 Αρχοντικό Νερατζόπουλου, μπροστινή όψη.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

Εικόνα 40 Αρχοντικό Νερατζόπουλου, εσωτερικό δωμάτιο με ξυλόγλυπτη οροφή.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

4.6.4.6 Αρχοντικό του Πουλκίδη

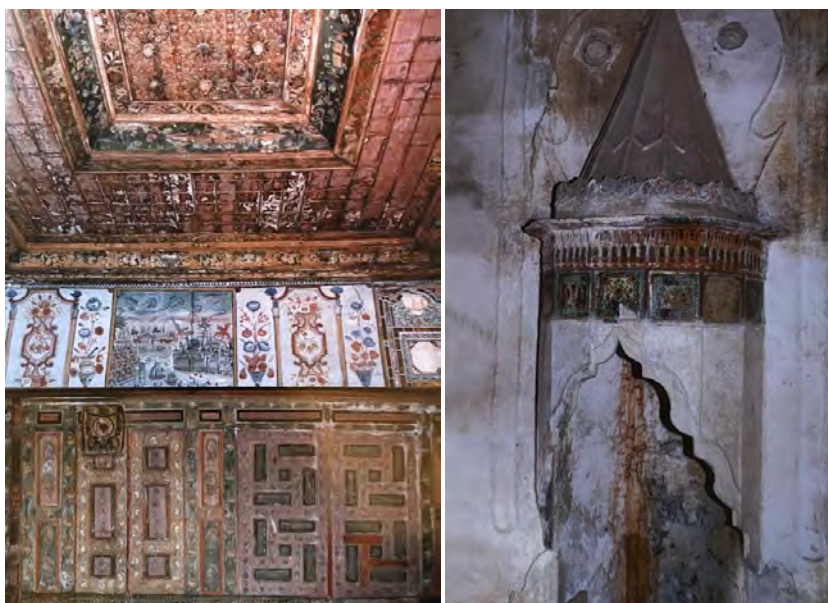
Το Αρχοντικό ονομαζόμενο αλλιώς ως «της Πουλκώς», κατασκευάστηκε το 1752 στην συνοικία στις Γεράνειας. Παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με του Μανούση. Μια από τις ελάχιστες διαφορές εντοπίζονται στο «ντηλιακό», όπου στου Μανούση αποτελεί ένα ηλιοφώτιστο δωμάτιο με απέραντη θέα, σε αντίθεση με του Πουλκίδη, το οποίο χρησιμεύει σαν εργαστήριο με αργαλειούς, αφού χωριζόταν με τοίχο από την «εμπάτη». Επιπλέον, στην κατοικία σώζεται ένα περίφημο τζάκι και εξαιρετικοί φεγγίτες, ενώ άξια σημείωσης είναι οι τοιχογραφίες στο «σαχνίσι», που απεικονίζουν ισλαμικούς ρόδακες και ένα καράβι άξιο θαυμασμού. Σήμερα τη φροντίδα για το Αρχοντικό έχει το Υπουργείο Πολιτισμού, και συγκεκριμένα η 11^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Βέροιας, ως διατηρητέο μνημείο. (Μουτσοπούλος, 1964)

Εικόνα 41 Αρχοντικό Πουλκίδη, μπροστινή όψη.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

Εικόνα 42 Αρχοντικό Πουλκίδη, εσωτερικό δωμάτιου. Εικόνα 43 Αρχοντικό Πουλκίδη, τζάκι.

Λογαδανίδης, 2011

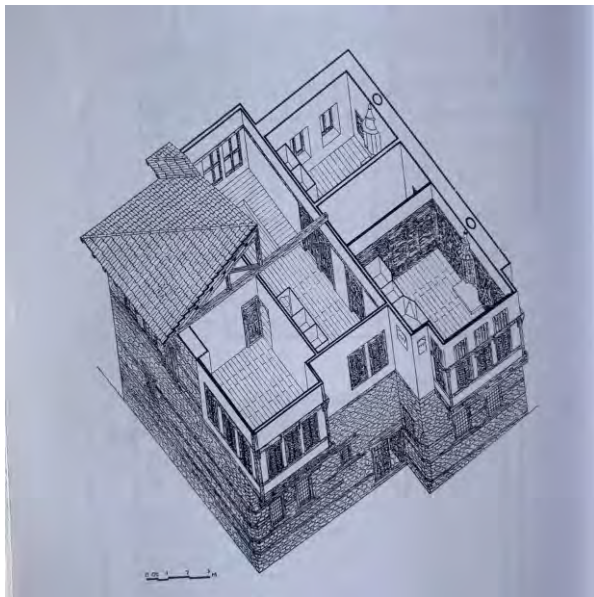
Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο

4.6.4.7 Αρχοντικό του Τζώνου

Το Αρχοντικό του Νικολάου Τζώνου βρίσκεται στην Γεράνεια και κατασκευάστηκε το 1756, συγκαταλέγεται στον γνωστό σιατιστινό τύπο Αρχοντικού. Περιλαμβάνει τοιχογραφίες στον καφέ - οντά του ορόφου με αναπαραστάσεις της Κωνσταντινούπολης και της Αδριανούπολης. Συγκεκριμένα, αναπαριστάται η πόλη της Αδριανούπολης στις όχθες του ποταμού Έβρου, στον οποίον πλέουν καράβια και ψάρια, ενώ στη μέση του ποταμού βρίσκεται ένας πύργος. Στον ίδιο χώρο, σώζεται ένα πλούσια διακοσμημένα τζάκι που μαρτυρεί τον πλούτο της εποχής, σκεπασμένο με μικρά τζάμια σαν βιτρό. Ακόμη, διασώζονται σε άριστη κατάσταση οι φεγγίτες και οι πλούσιες σε χρώματα οροφές. (Μουτσοπούλος, 1964)

Εικόνα 44 Αρχοντικό Τζώνου, αξονομετρική τομή.

Εικόνα 45 Αρχοντικό Τζώνου, άποψη εσωτερικού δωματίου στον "καλό οντά".

Πηγή: Μουτσόπουλος, 1929

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

4.6.4.8 Αρχοντικό του Γκερεχτέ

Χρονολογείται το 1755, βάσει της επιγραφής στο πλάι της εισόδου, ενώ είναι όμοιο με τα σύγχρονα Αρχοντικά της πόλης. (Μουτσοπούλος, 1964)

4.6.4.9 Αρχοντικό του Κ. Αλεξίου

Το Αρχοντικό βρίσκεται στη Γεράνεια και είναι γνωστό ως «*Το σπίτι του Κάφκα*», το οποίο παρουσιάζει τα παλαιότερα μορφολογικά στοιχεία. Το σημαντικό κομμάτι του αρχοντικού αυτού είναι τα παράθυρα, τα οποία αποτελούν σπάνιο τύπο βυζαντινής αρχιτεκτονικής, ενώ η αρχική τους μορφή ήταν με λαξευμένο λίθινο πλαίσιο και τοξωτό υπέρθυρο. Ακόμη, θαυμαστό τμήμα του σπιτιού αποτελούν οι εσωτερικές πόρτες, «*νταμπλαδωτές θύρες*», που και αυτές διασώζονται έως σήμερα. (Μουτσοπούλος, 1964)

Εικόνα 46 Αρχοντικό Αλεξίου, με μανδρότοιχους, στην πλατεία της Γεράνειας.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

4.6.4.10 Αρχοντικό Αργυριάδη (Μαλιόγκα)

Το Αρχοντικό αυτό, λέγεται από την παράδοση, ότι κατασκευάστηκε το 1759, ενώ το 1844 επισκευάστηκε σε αρκετά τμήματά του, όπως μαρτυρούν οι επιγραφές πάνω από τα παράθυρα της κατοικίας. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει μια επιγραφή με χαραγμένα τα εξής «*FRANKFURT AMAYN*» και η απεικόνιση ενός ουσάρου² αυστριακής καταγωγής με την επιγραφή «*Le Houssare d' Autriche*», ανάμεσα στις αξιόλογες τοιχογραφίες που διασώθηκαν. Στο Αρχοντικό έχουν γίνει εργασίες συντήρησης, στα μετέπειτα χρόνια, για τις τοιχογραφίες του εσωτερικά και εξωτερικά, σε συνδυασμό με την αποκατάσταση της στέγης του οικήματος.

² Ουσάρος [<ουγγρ. Huszar = ιππέας < husz = είκοσι], επειδή από κάθε είκοσι επίστρατους ο ένας κατατάσσονταν στο ιππικό, στρατιώτης του ελαφρού ιππικού, που έδρασε στην Ευρώπη από το 15^ο αιώνα. (Μανδαλά, 2007)

Εικόνα 47 Αρχοντικό Μαλιόγκα, μπροστινή όψη.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

Εικόνα 48 Αρχοντικό Μαλιόγκα, τοιχογραφία.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

Εικόνα 49 Αρχοντικό Μαλιόγκα, λεπτομέρεια τοιχογραφίας από το ισόγειο με την επιγραφή 'FRANKFURT AMAYAN'.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

4.6.4.11 Αρχοντικό Προκόπη Βοϊδομάτη

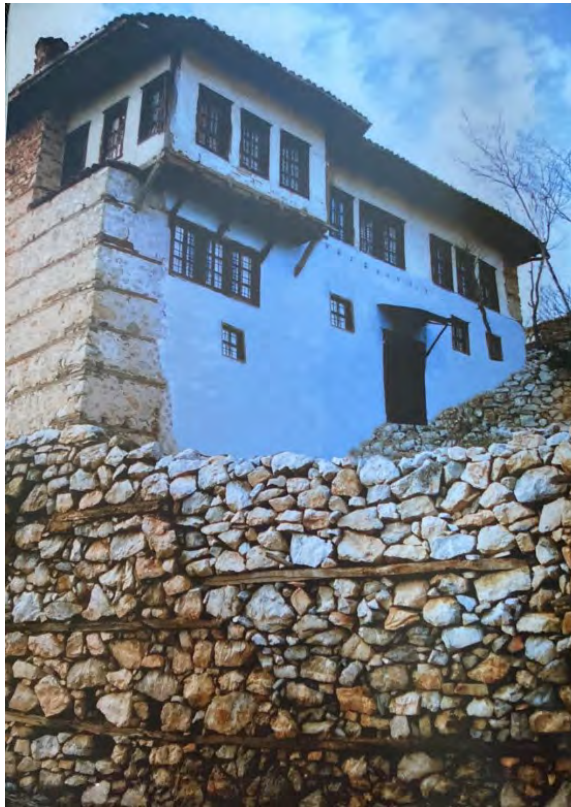
Η χρονολόγηση της κατοικίας αυτής δεν έχει τεκμηριωθεί, ωστόσο φημολογείται ότι από την πτώση της οροφής αποκαλύφθηκε μια επιγραφή με τη χρονολογία 1669. Η κάτοψη της κατοικίας διαφέρει από τις άλλες που προαναφέρθηκαν, ενώ η σημερινή μορφή της έχει αλλοιωθεί λόγω των χρόνων, με τους φεγγίτες να έχουν φραχθεί και τα σαχνίσια να έχουν καταστραφεί. (Μουτσόπουλος, 1964)

4.6.4.12 Αρχοντικό Φράγκαϊνας (Σασσοπούλου)

Το Αρχοντικό ονομαζόταν «*το σπίτι της Φράγκαϊνας*», τον 19^ο αιώνα, ενώ το 1887 ανακαινίστηκε έπειτα από την αγορά του από έναν πλούσιο έμπορο της Κωνσταντινούπολης. Η κατοικία από μακριά μοιάζει με τριώροφο Αρχοντικό, όμως στην πραγματικότητα, μοιάζει έτσι λόγω της κλίσης τους εδάφους στο οποίο έχει κατασκευαστεί. Χαρακτηριστικό σημείο της κατοικίας αποτελούν τα σκαλιστά μπαρόκ σχέδια στα δοκάρια που προσφέρουν στήριξη στα σαχνίσια. (Σαπνάρα, 2005)

Εικόνα 50 Αρχοντικό Βοϊδομάτη, εξωτερική όψη.(αριστερά)

Εικόνα 51 Αρχοντικό Σασσοπούλου, εξωτερική όψη.(δεξιά)

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

4.6.4.13 Αρχοντικό Λιούταρη - Κarioφύλη

Το Αρχοντικό βρίσκεται στην Γεράνεια και χρονολογείται περί το 1850. Το εσωτερικό του διακοσμούσαν πλούσιες τοιχογραφίες, οι οποίες όμως καταστράφηκαν. Σήμερα σώζεται μια απεικόνιση της Κωνσταντινούπολης και οι τέσσερις φυλές. Η κατοικία παρουσιάζει μεγάλες αλλοιώσεις εξαιτίας των τροποποιήσεων που έχει υποστεί. (Σαπνάρα, 2005)

4.6.4.14 Αρχοντικό του Δ. Κεράτζη

Το Αρχοντικό εντοπίζεται στη Χώρα, με το εσωτερικό του να έχει υποστεί πολλές και σημαντικές μετασκευές και μετατροπές, μια εκ των οποίων είναι ο διαχωρισμός της κατοικίας σε δυο κάθετες ιδιοκτησίες. Στο εσωτερικό των οντάδων του εντοπίζονται αξιόλογες τοιχογραφίες με κάποιες από αυτές να απεικονίζουν την Κωνσταντινούπολη, εξωτικά ζώα, τοιχογραφίες με αρχαιοελληνικά θέματα όπως, οι στύλοι του Ολυμπίου Διός, η πύλη του Ανδριανού στην Αθήνα, ο Κολοσσός της Ρόδου, αλλά και απεικονίσεις της Βασιλικής Οικογένειας της Γαλλίας. Τέλος, σημαντική τοιχογραφία θεωρείται εκείνη που απαθανατίζει έναν άνδρα με παραδοσιακή ενδυμασία, φημολογείται ότι είναι αυτή του ιδιοκτήτη. (Μουτσόπουλος, 1964)

Εικόνα 52 Αρχοντικό Κεράτζη, τοιχογραφία ενός άνδρα με παραδοσιακή ενδυμασία.

Εικόνα 53 Αρχοντικό Κεράτζη, τοιχογραφία τοπίου.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογαδανίδης, 2011

4.6.4.15 Αρχοντικό Δόλγκηρα

Το Αρχοντικό του Δόλγκηρα βρίσκεται στη Χώρα και κατασκευάστηκε το 1884. Η μορφή του εξωτερικά, όσο και η διαρρύθμιση και η διακόσμηση του εσωτερικά, μοιάζουν πλήρως με τα υπόλοιπα Αρχοντικά της Σιάτιστας. Πιστεύεται ότι το σημερινό κτίσμα αποτελεί ένα τμήμα της αρχικής κατοικίας, ενώ το οικόπεδο περιτοιχίζεται από ψηλούς μανδρότοιχους. Το Αρχοντικό αποτελεί δείγμα αρχοντικού και θεωρείται ότι διατηρείται στην καλύτερη κατάσταση από τα υπόλοιπα αρχοντικά της Σιάτιστας. Το 1840, ο Δόλγκηρας προκειμένου να διακοσμήσει την οικία αυτή, συγκέντρωσε λαϊκούς ζωγράφους που φιλοτέχνησαν το εσωτερικό του με σπουδαίες τοιχογραφίες γεμάτες χρώματα και μοτίβα, δημιουργώντας αριστουργήματα ξυλογλυπτικής και ζωγραφικής, προβάλλοντας την μακεδονίτικη τέχνη. Τα έπιπλα της οικίας μεταφέρθηκαν από πλούσιες χώρες της Ευρώπης, ωστόσο κάποια από αυτά, όπως οι πολυέλαιοι δεν σώθηκαν. Το Αρχοντικό Δόλγκηρα διασώθηκε χάρη στις προσπάθειες του συλλόγου «*Μαρκίδες Πούλιου*», ο οποίος ανέλαβε δράση το 1977 και αποκατέστησε το αρχοντικό υποδειγματικά όπως ήταν στην αρχική του μορφή. Σήμερα βρίσκεται υπό την ιδιοκτησία των κληρονόμων Δόλγκηρα, που το παραχώρησαν τη χρήση

του για 23 χρόνια στον Μορφωτικό Πολιτιστικό Σύλλογο της Σιάτιστας «*Μαρκίδες Πούλιου*», με στόχο την αναστήλωση του. Με τις προσπάθειες των μελών του συλλόγου, καθώς και τα χρήματα από το πρόγραμμα Leader II, αλλά και δωρεές των Σιατιστινών, σε εναπομείναντα αντικείμενα και οικογενειακά κειμήλια της, συνέβαλλαν ώστε το Αρχοντικό Δόλγκηρα να λειτουργεί πλέον ως λαογραφικό μουσείο και ζωντανό δείγμα της ιστορίας της πόλης. (Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Σιάτιστας Μαρκίδες-Πούλιου, 2022)

Εικόνα 54 Αρχοντικό Δόλγκηρα, προ αναστήλωσης.

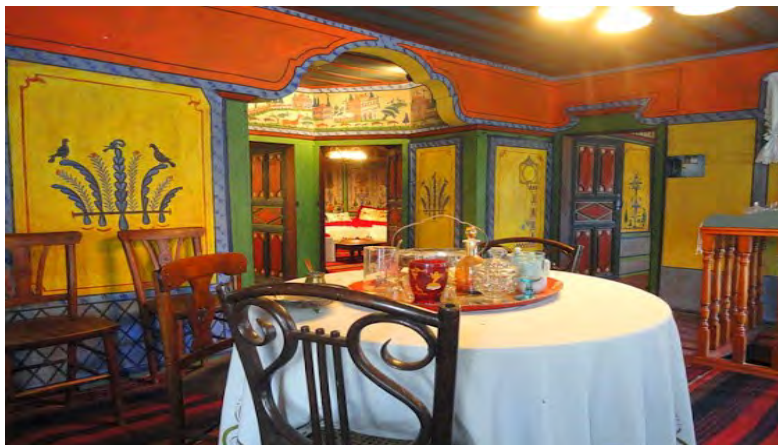
Πηγή: Τζώνου, 2008.

Εικόνα 55 Αρχοντικό Δόλγκηρα, σημερινή όψη.

Πηγή: Τζώνου, 2008.

Εικόνα 56 Αρχοντικό Δόλγκηρα, εσωτερικό σάλας σημερινού λαογραφικού μουσείου.

Πηγή : Μαρκίδες Πούλιου, 2022

Εικόνα 57 Αρχοντικό Δόλγκηρα, δωμάτιο ανδρών "μπας οντάς".

Πηγή : Μαρκίδες Πούλιου, 2022

Εικόνα 58 Αρχοντικό Δόλγκηρα, εκθέματα μουσείου στο δωμάτιο "καφές οντάς", με το περίτεχνο ξυλόγλυπτο ταβάνι.

Πηγή : Μαρκίδες Πούλιου, 2022

4.6.4.16 Αρχοντικό Διντσίου

Το Αρχοντικό Διντσίου εντοπίζεται στην συνοικία της Χώρας και αποτελεί παράδειγμα αποκατάστασης και επανάχρησης παραδοσιακής κατοικίας, αφού έχει μετατραπεί σε έναν παραδοσιακό ξενώνα της Σιάτιστας. Η κατασκευή του χρονολογείται το 1723 και συνιστά δείγμα αρχιτεκτονικής της πόλης. Εκτός από τα δωμάτια φιλοξενίας, διαθέτει κελάρι με τοπικά κρασιά και χώρο εστίασης (*Filoxeno.com: Αρχοντικό Διντσίου - Σιάτιστα*, no date). Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι ο ξενώνας, κατά την περίοδο του covid-19, το 2020, παραχωρήθηκε για να φιλοξενήσει άτομα θετικά στον ιό.

Εικόνα 59 Αρχοντικό Διντσίου, μπροστινή όψη.

Εικόνα 60 Αρχοντικό Διντσίου, δωμάτιο ξενώνα έπειτα από την αποκατάστασή του.

Πηγή : Filoxeno.com

4.6.2 Διάφορα άλλα σπίτια της Σιάτιστας

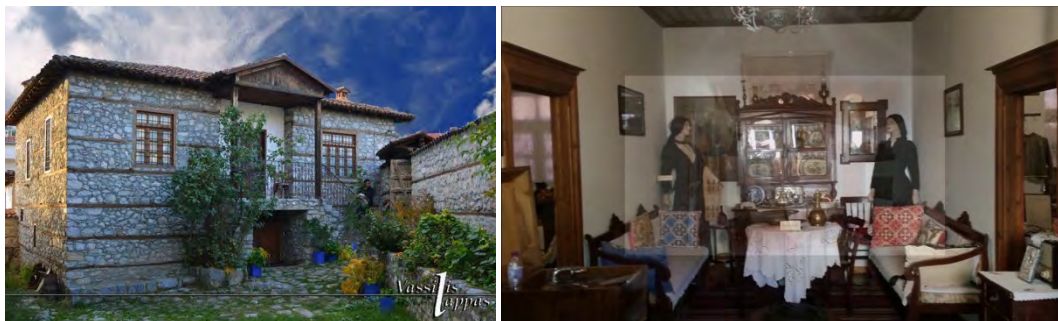
Τα Αρχοντικά σπίτια της Σιάτιστας εκτός από τη πλούσια αρχιτεκτονική στην κατασκευή και διακόσμηση που παρουσίαζαν, ενέπνεαν λάμψη και δόξα. Ωστόσο, στο σύνολο της πόλης εντοπίζονται και κατοικίες που χαρακτηρίζονται «*λαϊκά σπίτια*», διότι παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες στην κάτοψη και ουσιαστικά πρόκειται για κτίσματα με πιο οικονομική κατασκευή, που πολλές από αυτές καταστράφηκαν με το πέρασμα των ετών. Οι κατοικίες αυτές πλησιάζουν το πρότυπο αρχοντικού σπιτιού της Σιάτιστας, αφού δεν εντάσσονται σε διαφορετική τυπολογική κατηγορία. Ακόμη και τα πιο μικρά σπίτια προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν σαν υπόδειγμα τα αξιοθαύμαστα Αρχοντικά, τόσο στο τυπολογικό, όσο και στο λειτουργικό κομμάτι. Τέτοιες κατοικίες είναι αυτές των *Τσίτσα, Αργύρη Στάθη και Λιούκα*. (Μουστόπουλος, 1964)

Υπήρχε η τάση των μικρότερων σπιτιών να ακολουθούν την τυπολογία των μεγαλύτερων. Πολλές από τις μικρότερες κατοικίες σκόπευαν ή και μετατράπηκαν σε παραδοσιακούς ξενώνες. Παράδειγμα αποτελεί το αρχοντικό σπίτι του Διντσίου, στην συνοικία της Χώρας, το οποίο έπειτα από συντήρηση και αποκατάσταση μετατράπηκε σε ξενώνα ονομαζόμενο «*Συναγωγή*» και αποτελεί ιδιοκτησία του Δήμου. Άξιο αναφοράς είναι το αρχοντικό Καπνουκάγια, στην Χώρα, στο οποίο εντοπίζεται και διασώζεται ένα τοίχος με μοναδική μεγάλη τοξωτή καμάρα, και στην περίοδο της Κατοχής είχε μετατραπεί σε στρατών. Επιπλέον, εντοπίστηκαν ίχνη στην κατοικία τα οποία δείχνουν την ύπαρξη λουτρού, όπως και στην κατοικία Β.Σιάστου, αποτελώντας τα μοναδικά σπίτια της Σιάτιστας που είχαν αυτή την πολυτέλεια. (Σαπνάρα, 2005)

Επιπρόσθετα, η πόλη της Σιάτιστας συγκαταλέγει στον κατάλογο των διατηρητέων κτιρίων της, την παραδοσιακή κατοικία Χρήστου Τσιούτσιου και Τατιάνας Ντέρου. Η κατοικία αυτή αγοράστηκε το 1999, αφού αποτελούσε παράσιτο του Αρχοντικού της «Πούλλκως» στη Γεράνεια, από το ζευγάρι, που το ανακαίνισε και αναστήλωσε το 2007, χωρίς χρηματοδότηση, μετατρέποντάς το σε επισκέψιμη παραδοσιακή κατοικία, αντανακλώντας τον πλούτο και την ομορφιά της εποχής που χτίστηκε. Το Αρχοντικό περιλαμβάνει πλούσια λαογραφικά αντικείμενα από τον 18^ο αιώνα, 3.800 στο σύνολο, τα οποία συλλέχτηκαν από την Σιάτιστα. Στο ισόγειο της κατοικίας εντοπίζονται αντικείμενα που χρησιμοποιούνταν για οικιακή χρήση, αλλά και σε εργασίες όπως η γουνοποιία, η οινοποιία και οι αγροτικές εργασίες. Στον όροφο, βρίσκονται τα δωμάτια - οντάδες, όπως και στα υπόλοιπα αρχοντικά σπίτια, με την παραδοσιακή κουζίνα, τον καλοκαιρινό και χειμερινό οντά, με πολύτιμα αντικείμενα που μεταφέρουν την καθημερινή ζωή των κατοίκων του τότε στο σήμερα. (Museum Finder,χ.έ)

Εικόνα 61 Οικία Τσιούτσιου και Ντέρου.

Εικόνα 62 Εσωτερικό οικίας Τσιούτσιου -Ντέρου.

Πηγή : Museum Finder

4.6.3 Κηρυγμένα Αρχοντικά και κτίρια

Κατανοώντας τη σημαντικότητα των Αρχοντικών, και γενικότερα των κτιρίων, για την πολιτιστική κληρονομιά της Σιάτιστας, το Υπουργείο Πολιτισμού, ήδη από το 1924, ασχολήθηκε με τη κήρυξη διατηρητέων κτιρίων, συγκεκριμένα με το Αρχοντικό του Πουλκίδη. Η πράξη αυτή αποτέλεσε αρχή για τη δημιουργία του διατάγματος του 1984, το οποίο με τη σειρά του κήρυττε και οριοθετούσε τους ιστορικές περιοχές. Η καταγραφή τους συνιστά βασικό κομμάτι για την δημιουργία ενός οργανωμένου τμήματος με όρια, που θα εξυπηρετεί την εύρεση του βαθμού διάσωσης των κτισμάτων, ο οποίος αμελείται (Λινάκη, 2018). Ο πίνακας που ακολουθεί αναφέρει 19 Αρχοντικά, τα οποία καταγράφονται ως διατηρητέα, από τον κατάλογο διατηρητέων κτιρίων, όπως παραθέτει η Λινάκη στον πίνακα 2 σ.40.

Αξίζει να σημειωθεί ότι έως το διάταγμα 1978, με σταδιακό τρόπο, είχαν κηρυχτεί υπό προστασία 11 Αρχοντικά, ενώ έπειτα η προσπάθεια καταγραφής και προστασίας των υπολοίπων διακόπηκε. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια και φθορά μοναδικών κτισμάτων, που αποτελούσαν σημαντικό δείγμα πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και την κατεδάφιση τμημάτων των κτιρίων (όπως φούρνοι, πηγάδια) και σημαντικών χαρακτηριστικών στοιχείων τους (όπως μανδρότοιχοι), με σκοπό την υλοποίηση νέου χωρικού προτύπου της πόλης για την διάνοιξη και διαπλάτυνση των οδών της τμημάτων.

Παρόλα αυτά, το γεγονός της απουσίας σαφών ορίων παραδοσιακού οικισμού σε συνδυασμό με την απουσία διαταγμάτων, συνέβαλε στην φθορά και κατεδάφιση κτηρίων με πολιτιστικό χαρακτήρα. Παρά τις ενέργειες του Υπουργείου Πολιτισμού, μέσω διαταγμάτων, η έλλειψη αποτελεσματικότητας των μηχανισμών ελέγχου και η έλλειψη προθυμίας των πολιτών, οδήγησαν τα Αρχοντικά που κατέφεραν να διασωθούν σήμερα, σε κίνδυνο. (Λινάκη, 2018)

Πίνακας 2 Κηρυγμένα Αρχοντικά της Σιάτιστας.

Πράξη έκδοσης	ΦΕΚ Κήρυξης	Ονομασία ΦΕΚ	Ονομασία Αρχοντικού
Προεδρικό διάταγμα	ΦΕΚ312/Α/16-12-1924	Περί κηρύξεως διατηρητέων ιστορικών και αρχαιολογικών και χώρων.	1)Οικία Πουλκίδου
Βασιλικό διάταγμα	ΦΕΚ428/Α/23-10-1937	Περί διατηρήσεως ως ιστορικού μνημείου διαφόρων οικιών εν Κοζάνη, Βεροία κλπ.	1) Δούκα Τζάτσα (πρώην Μανούση) 2) Νεραντζοπούλου 3) Κανατσούλη 4) Δούκα Βοϊδομάτη 5) Πάντου Τζώνου 6) της Πούλ(ι) κως
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ618/Β/17-9-1965	Περί χαρακτηρισμού ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων των αρχοντικών Μαλιόγκα και της οικίας Βούρκα.	1) Αρχοντικό Μαλιόγκα 2)Αρχοντικό Βούρκα
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ175/Β/26-3-1966	Περί κηρύξεως ιστορικών διατηρητέων μνημείων.	1) Το αρχοντικόν Κων/νου Τζουρά, ιδιοκτησίας σήμερον Δημ. Τζουρά 2) Το αρχοντικόν του Νικολάου και της Δέσπως Μαλιόγκα
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ351/Β/10-4-1979	Περί χαρακτηρισμού αρχοντικού Σανούκως στη Σιάτιστα ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου	1)Αρχοντικό Σανούκως
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ375/Β/24-5-1996.	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου, του αρχοντικού Μάρκου Νάτσιν, στην οδό Μητροπολίτου Λεοντίου 7 - 9, στην συνοικία " Γεράνεια " της Σιάτιστας, με τον περιβάλλοντα χώρο στα όρια της ιδιοκτησίας του	1)Αρχοντικό Μάρκου Νατσίνα
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ 375/Β/24-5-1996	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του αρχοντικού ιδιοκτησίας Αναστασίας Βέρρου, στην οδό Θ. Καρατζά	1)Αρχοντικό Αναστασίας Βέρρου

		και Αγιορειτών Μοναχών 2, στην συνοικία " Γεράνεια " της Σιάτιστας, με τον περιβάλλοντα χώρο στα όρια ιδιοκτησίας.	
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ 375/Β/24-5-1996	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου, του αρχοντικού ιδιοκτησίας κληρονόμων Χρ. Αϊτζή, στην οδό Αγιορειτών Μοναχών 6, της συνοικίας " Γεράνεια ", της Σιάτιστας, με τον περιβάλλοντα χώρο στα όρια της ιδιοκτησίας,	1)Αρχοντικό Χρ. Αϊτζή
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ 385/Β/27-5-1996	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου, του αρχοντικού Αθηνάς Ταχμεντζή - Ζήζουλα, ιδιοκτησίας Μαλαματής Ζήζουλα, στην οδό Μανούση 5, στη διατηρητέα Χώρα της Σιάτιστας, με τον περιβάλλοντα χώρο στα όρια ιδιοκτησίας.	1)Αρχοντικό Αθηνάς Ταχμεντζή - Ζήζουλα
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ 88/Β/10-2-1999	Κήρυξη του Αρχοντικού Κεραμάρη στη Σιάτιστα Κοζάνης ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου.	1)Αρχοντικό Κεραμάρη
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ 285/Β/31-3-1999	Κήρυξη του Αρχοντικού Μ. Καρακουλάκη - Ι. Μπόντα στη Σιάτιστα Κοζάνης, ως ιστορικού διατηρητέου Μνημείου.	1)Αρχοντικό Μ. Καρακουλάκη - Ι. Μπόντα

Πηγή : Λινάκη, 2018

Πλην των Αρχοντικών, στην Σιάτιστα εντοπίζονται κτίρια μικρότερου μεγέθους, όπως ήδη έχει αναφερθεί, τα οποία αντιπροσωπεύουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και έχουν κηρυχθεί ως «*διατηρητέα*», βάση νομοθετικών διατάξεων. Σημαντικό σημείο αποτελεί ότι πριν το έτος 1978, στο οποίο η Σιάτιστα κηρύχθηκε «*παραδοσιακός οικισμός*», δυο οικήματα είχαν κηρυχτεί υπό καθεστώς προστασίας. Εντούτοις, σήμερα δεν έχει διασωθεί μεγάλος αριθμός κτισμάτων, λόγω καθυστερήσεων και μη συντονισμένων δράσεων, καθώς οι πλειονότητα αυτών έχουν καταστραφεί. Η Λινάκη στον πίνακα 3 σ. 44, αναφέρει τα κηρυγμένα κτίσματα της Σιάτιστας :

Πίνακας 3 Κηρυγμένα Κτίσματα της Σιάτιστας.

Πράξη έκδοσης	ΦΕΚ Κήρυξης	Ονομασία ΦΕΚ	Ονομασία κτηρίου
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ 666/Β/23-9-1970	Περί κηρύξεως ιστορικών διατηρητέων μνημείων.	1.Οικία Αδελφών Τζώνου λόγω αξιολογής αρχιτεκτονικής μορφής και της εσωτερικής διακόσμησης
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ 612/Β/30-4-1976	Περί χαρακτηρισμού της εν Σιάτιστη και εις περιοχήν "Αλώνια" της Χώρας οικίας Δόλγκηρα ως οικήματος χρήζοντος ειδικής κρατικής προστασίας.	1.Οικία Δολγκήρα ως δείγμα λαϊκής τοπικής αρχιτεκτονικής και εσωτερικών τοιχογραφιών
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ 802/Β/25-8-1980	Περί χαρακτηρισμού αρχοντικών Σιάτιστας ως διατηρητέων μνημείων.	1. Οικία Στάθη Αργύρη 2. Οικία Ν. Λαδά 3. Οικία Ν. Κερατζή 4. Οικία Ν. Τράχου 5. Οικία Δ. Γκερεχτέ 6.Οικία Παπανικολάου - Βοϊδομάτη 7.Οικία. Παπανικολάου 8.Οικία Δ. Καπνουκάγια 9.Οικία Αικ. Κατράνα 10. Οικία Μπαλογιάννη 11. Οικία Ν. Μουχτάρη 12. Οικία Φράγκαϊνας - Σαδοπούλου 13. Οικία Αθ. Μέτσιου 14. Οικία Κ. Πάτρωνα 15. Οικία Γ. Μπούρτζου 16. Οικία Κ. Αλεξίου 17. Οικία Γ. Φ. Φίλιου 18. Οικία Γ. Τσιαούση - Ελ. Τζώνου 19. Οικία Μ. Τσιάρα"
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ 853/Β/4-9-1980	Περί χαρακτηρισμού ως έργου τέχνης οικίας στη Σιάτιστα, ιδιοκτησίας Δημητρίου Πάϊκου.	1.Οικία Δημητρίου Πάϊκου ως δείγμα τοπικής λαϊκής αρχιτεκτονικής
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ 128/Β/23-3-1983	Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης της οικίας ιδιοκτησίας Μαρίας Γράβα στη συνοικία Χώρα της Σιάτιστας, Νομού Κοζάνης	1.Οικία Μαρίας Γράβα ως παραδοσιακό κτίσμα
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ154/Β/7-4-1983	Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης της οικίας ιδιοκτησίας Κωνσταντίνου και Ευαγγέλου Γκαγκασούλη στη συνοικία "Χώρα" της Σιάτιστας Νομού Κοζάνης	1.Οικία Ευάγγελου Γκαγκασούλη ως δείγμα τοπικής λαϊκής αρχιτεκτονικής
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ154/Β/7-4-1983	Χαρακτηρισμός ως	1.Οικία Ιωάννη

			έργου τέχνης της παραδοσιακής οικίας ιδιοκτησίας Αρετής και Ιωάννη Νάκου στην οδό Δ.Ιωαννίδη 645, στη συνοικία "Χώρα" της Σιάτιστας	Νάκου ως δείγμα τοπικής λαϊκής αρχιτεκτονικής
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ 1983	179/Β/11-4-	Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης της οικίας Ναούμ Μ. Ρούζιου στη συνοικία Χώρα της πόλεως της Σιάτιστας	1.Οικία Ναούμ Ρόζιου ως δείγμα τοπικής λαϊκής αρχιτεκτονικής, που αποχαρακτηρίστηκε το 1989
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ610/Β/23-9-1986		Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης της οικίας Θωμά Νούσιου, στην συνοικία Γεράνεια της Σιάτιστας.	1.Οικία Θωμά Νούσιου ως δείγμα τοπικής λαϊκής αρχιτεκτονικής
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ629/Β/22-8-1994		Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης και ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του κτιρίου ιδιοκτ. Κλέαρχου Θεοδώρου στη Χώρα Σιάτιστας.	1.Ως αξιόλογο δείγμα αρχιτεκτονικής
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ 847/Β/24-9-1997		Χαρακτηρισμός ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων (6) κτιρίων με τον περιβάλλοντα χώρο τους στα όρια της ιδιοκτησίας στη συνοικία "Χώρα" της Σιάτιστας Κοζάνης	1.Κτίριο επί της οδού Μητροπολίτου Αγαθαγγέλου, ιδιοκτησίας του Δήμου. 2.Κτίριο επί της Πλατείας Εθνικής Αντίστασης, ιδιοκτησίας κληρονόμων Γκιουλέ 3.Κτίριο επί της οδού Αναστασίου Μελά ιδιοκτησίας Ι. Παπαγεωργίου 4.Κτίριο επί της οδού Μητροπόλεως 12, ιδιοκτησίας Δημ. Γκίμπα 5.Κτίριο επί της οδού Διονυσίου Μοναχού 29, ιδιοκτησίας Μηνά Κακουλή. 6.Κτίριο επί της οδού Μητροπολίτου Γερμανού 4 ιδιοκτησίας Δημ. Λάγγα
Υπουργική απόφαση	ΦΕΚ 136/Β/18-2-1998		Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του κτιρίου ιδιοκτησίας Θεοδ. Ι.Τζώνου, Θεοδ. Χ.Τζώνου, Μαλαματής	. 1.Οικία Θεόδωρου Τζώνου ως αντιπροσωπευτικό δείγμα της αρχιτεκτονικής των αρχών του 20ου αιώνα,

και Τζώνου, Δεμερτζή Σιάτιστα Κοζάνης	Ανασταςίας στην οδό 6, στη του Ν.	το οποίο διατηρεί όλα τα τυπολογικά και μορφολογικά του στοιχεία και είναι σημαντικό για τη μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής
---	--	--

Πηγή : Λινάκη, 2018.

4.6.4 Ανάλυση στοιχείων πίσω από την κατασκευή των Αρχοντικών

Σημαντικό στοιχείο για την κατανόηση της σημαντικότητας των κτισμάτων αυτών αποτελεί η χρησιμότητα και ο ρόλος τους στην κοινωνία του τότε. Τα Αρχοντικά, όπως και γενικότερα οι κατοικίες, κατείχαν έναν σημαντικό και βασικό ρόλο που είναι αυτός της προστασίας των κατοίκων, στην προφύλαξη τους από τις καιρικές μεταβολές, συνιστώντας καταφύγιο για ανθρώπους και ζώα. Ωστόσο, η ιδιαιτερότητά τους, που τα καθιστά σημαντικά και μοναδικά, συγκρίνοντας τα με τις απλές οικίες, είναι η μορφή που τους έδωσε ο άνθρωπος, μέσα από την οποία αντανακλώνται οι πεποιθήσεις και οι συνήθειες τους. Στα Αρχοντικά στεγάζεται η καθημερινότητα των ιδιοκτητών, είναι συνδεδεμένα με τις ευχάριστες και δυσάρεστες στιγμές τους, που ενσαρκώνονται με τα γλέντια, τους χορούς, τους γάμους. Ακόμη, οι τοιχογραφίες, που εντοπίζονται στους οντάδες, περιείχαν συμβολικό και διδακτικό περιεχόμενο, με διδακτικό χαρακτήρα, αντλώντας από αυτές στοιχεία για την εποχής εκείνη. Επιπλέον, σημαντικό στοιχείο των Αρχοντικών είναι ότι αποτελούσαν χώρο εργασίας των ιδιοκτητών, αφού στο ισόγειο συγκεντρώνονταν τα εργαστήρια, γεγονός που φανερώνει την ψυχική διαμόρφωση των μελών της οικίας. (Μουτσόπουλος, 1964 σελ.6)

Αναλύοντας και παρατηρώντας τα Αρχοντικά της Σιάτιστας, διακρίνουμε σημαντικά στοιχεία της εποχής στην οποία κατασκευάστηκαν και γενικότερα της κοινωνίας του τότε, μέσα από τις κατασκευαστικές λεπτομέρειες. Κοιτώντας εξωτερικά ένα Αρχοντικό, παρατηρείται ότι καλύπτεται από πελώριους μανδρότοιχους (εικόνα 43), περιβάλλοντας έτσι ολόκληρο το κτίσμα, βέβαια αρκετοί από αυτούς σήμερα δεν διασώζονται. Οι τοίχοι αυτοί εμποδίζουν την ορατότητα στο εσωτερικό τους, διατηρώντας έτσι την ιδιωτικότητα, αλλά κυρίως την ασφάλεια από επιδρομές, κάνοντας την κατοικία απόρθητη από λεηλασίες. Σε αυτό συνέβαλλαν και οι ξύλινες αυλόπορτες (εικόνα 18), μεγάλες σε μέγεθος και βάρος συνήθως κατασκευασμένες από ξύλο δρυός με γυφτοκάρφια, δυσκολεύοντας την πρόσβαση στο εσωτερικό του. Επιπρόσθετα, η θέση των Αρχοντικών ανάμεσα στα μικρά στενά σοκάκια, δυσχέραινε την πρόσβαση σε αυτά, μέσω των πλακόστρωτων δρόμων, και σε συνδυασμό με τους ψηλούς μανδρότοιχους, επιδίωκαν να δημιουργήσουν την αίσθηση των απροσπέλαστων κατοικιών.

Σημαντικό στοιχείο που προκύπτει μέσα από τια κατασκευαστικές λεπτομέρειες των κατοικιών της εποχής, είναι η θέση της γυναίκας στην κοινωνία του τότε και ο εμφανής διαχωρισμός από το ανδρικό φύλο. Το συμπέρασμα αυτό απορρέει από την ύπαρξη διαφορετικών «οντάδων», δηλαδή δωματίων, που εντοπίζεται στα περισσότερα Αρχοντικά, για τους άνδρες και τις γυναίκες στα οποία πραγματοποιούνταν συναθροίσεις. Την παραπάνω παρατήρηση επιβεβαιώνει το γεγονός της ύπαρξης εσωτερικής, και όχι και εξωτερικής σκάλας, καθώς ήταν τοποθετημένη εσωτερικά, όχι αποκλειστικά για την προστασία και

ασφάλεια από εξωτερικούς παράγοντες, όπως ακραία καιρικά φαινόμενα και επιδρομές, αλλά με σκοπό την αποτροπή της έκθεσης των γυναικών που βρισκόταν στην κατοικία. Το παραπάνω έρχεται να συμπληρώσει η ύπαρξη μικρών παράθυρων, για να μην γίνεται αντιληπτή η δραστηριότητα στο εσωτερικό των Αρχοντικών.

Μια εξίσου σημαντική κατασκευαστική λεπτομέρεια αποτελεί η εκ προθέσεως αύξηση ή μείωση του ύψους των κύριων και των βοηθητικών χώρων. Παρατηρείται να αυξάνεται, με τεχνητό τρόπο, το ύψος σε χώρους που βρίσκονται στον όροφο, και σε άλλη περίπτωση να υπερυψώνεται το δάπεδο. Αυτή, η διατήρηση χαμηλού ύψους γίνεται σε δωμάτια με στόχο την περισυλλογή, αλλά και για την δημιουργία της ζεστής ατμόσφαιρας, για παράδειγμα στον «*ντηλιακό*» που χωροθετείται στο μεσαίο τμήμα της κατοικίας.(Μουστόπουλος, 1929)

Ακόμη, τα «*σαχνίσια*» ή αλλιώς «*ταβλωτά*», έχουν περσική προέλευση, τα οποία υιοθετήθηκαν στην τουρκική οικοδομική, αποτελούν μικρές προεξοχές που παρείχαν την δυνατότητα στα άτομα να καθίσουν με σκοπό να έχουν ορατότητα προς τον εξωτερικό χώρο, ωστόσο χωρίς εκείνα να γίνονται αντιληπτά. Το στοιχείο αυτό ταίριαζε στην κλειστή καθημερινότητα που ζούσαν οι μουσουλμάνες, και υιοθετήθηκε με αυτό τον τρόπο και την αρχιτεκτονική των σπιτιών της Σιάτιστας, η οποία δέχθηκε επιρροές λόγω της μακροχρόνιας τουρκικής κυριαρχίας.

Χαρακτηριστικό της αρχιτεκτονικής στην Αρχοντικών είναι η αυτοτέλεια που παρουσιάζει κάθε χώρος της κατοικίας, αλλά και ταυτόχρονα η σύνθεσή του με τους υπόλοιπους χώρους. Μελετώντας την τυπολογική κατάταξη (παράτημα 1), διακρίνουμε σαφές κατακόρυφο διαχωρισμό λειτουργιών. Αναλυτικά, οι κύριες χρήσεις συναντώνται στον όροφο, ενώ οι δευτερεύουσες στο ισόγειο και στην αυλή, διατηρώντας πάντα μια εσωτερική επικοινωνία μεταξύ τους, μέσω ενός κεντρικού πυρήνα. Στην προκειμένη περίπτωση είναι η πλακόστρωτη αυλή, «*μεσιά*», από την οποία αρχίζουν οι δυο σκάλες. (Βεΐκου, Δ. Νομικού-Ρίζου, Δ., 1989)

4.6.5 Διαχείριση Αρχοντικών και Ιστορικών Κτισμάτων έως σήμερα

Τα Αρχοντικά αποτελούν σημαντικά στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς και δείγμα της αρχιτεκτονικής του 18^{ου} αιώνα. Σήμερα έχουν καταφέρει να διασωθούν περίπου 30, έπειτα από πολλές προσπάθειες, κυρίως μέσα από νομοθετικά πλαίσια, που τα έχουν ορίσει ως «*διατηρητέα κτήρια*», εξαιτίας της πολυτέλειας και των υλικών κατασκευής τους. Ωστόσο, σημαντικός αριθμός αυτών εγκαταλείφθηκαν και κατεδαφιστήκαν, με εμφανή τα σημάδια της εγκατάλειψης από το πέρασμα των χρόνων, κρυμμένα πίσω από νεόδομητα κτήρια και με ανεξέλεγκτες προσθήκες και επισκευές, αλλοιώνοντας τα χαρακτηριστικά τους. (Βεΐκου, Δ. Νομικού-Ρίζου, Δ., 1989)

Η έλλειψη γνώσης για τον πολιτισμό και την αξία του, αντανακλώμενη στον άνθρωπο και την κοινωνία, οδήγησαν σημαντικά κτήρια της Σιάτιστας, που μεταφέρουν την ιστορία χρόνων στο σήμερα, να βρίσκονται σε διαρκή κίνδυνο. Όπως αναφέρθηκε στο Αναπτυξιακό Συνέδριο για την Σιάτιστα το 1994, η έλλειψη εθνικού νομοθετικού πλαισίου προστασίας σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια φορέων, όπως αυτών της Εφορίας Αρχαιοτήτων, στην ευρύτερη περιοχή, οδήγησε σε λανθασμένες ενέργειες, ακόμη και απραγία, με κατεδαφίσεις και εγκατάλειψη σημαντικών κτιρίων για την πόλη. Με την πάροδο των ετών, και εφόσον δημιουργήθηκαν ανεπανόρθωτες ζημιές και φθορές σε αρκετά Αρχοντικά της Σιάτιστας, οι

κάτοικοι συνειδητοποίησαν και κατανόησαν τον αρχιτεκτονικό πλούτο που διέθετε η πόλη τους, καθώς και την αξία του. Κατ' αυτόν τον τρόπο, έθεσαν στόχους, με σκοπό να υλοποιήσουν δράσεις για την προστασία, συντήρηση και ανάδειξη των σημαντικών κτισμάτων, αλλά και γενικότερα τμημάτων του οικισμού. Το όραμα συμπεριελάμβανε την διατήρηση της υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς για τη δημιουργία ενός «*αυθεντικού χώρου παράδοσης και ιστορίας*», με στόχο τη δημιουργία τουρισμού υψηλού επιπέδου όπως ο πολιτιστικός και συνεδριακός. (Παπάζογλου, 1994)

Επιπλέον, σημαντικό στοιχείο για την διαχείριση των Αρχοντικών είναι η ιδιοκτησία τους. Παρατηρείται ότι τα κτίσματα που έχουν περάσει στην δικαιοδοσία κρατικών φορέων, δηλαδή είτε του Δήμου είτε του Υπουργείου Πολιτισμού, υλοποιούνται προσπάθειες αποκατάστασης και συντήρησης. Ωστόσο στην περίπτωση των ιδιόκτητων Αρχοντικών μέρος της ευθύνης, βαρύνει και τον Δήμο, ο οποίος είχε καθήκον να παροτρύνει και να καθοδηγήσει τους ιδιοκτήτες των Αρχοντικών να έχουν πρόσβαση σε πηγές χρηματοδότησης με σκοπό την συντήρηση και αποκατάσταση αυτών. (Κώτσικας, 2017)

Εικόνα 63 Αρχοντικό Ζαμάνη -Τάτη, πριν την αποκατάσταση.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογδανίδης, 2011

Εικόνα 64 Αρχοντικό Ζαμάντη-Τάτη, μετά την αποκατάσταση.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Λογδανίδης, 2011

Παρόλα τα παραπάνω, το κόστος για την διαχείριση των Αρχοντικών, που περιλαμβάνει συντήρηση, επισκευή, αποκατάσταση και επανάχρηση, είναι μεγάλο , για τον λόγο αυτόν ελάχιστα από αυτά έχουν αξιοποιηθεί. Ενδεικτικά, το Αρχοντικό Δόλγκηρα αποκαταστάθηκε και λειτουργεί σήμερα ως Λαογραφικό Μουσείο, και τα Αρχοντικά Μαλιόγκα - Αργυριάδη, Πουλκίδη και Κατρανά, αποτελούν επισκέψιμα ιστορικά αξιοθέατα, ενώ και η οικία Χρήστου Τσιούτσιου και Τατιάνας Ντέρου, παράσπιτο του Αρχοντικού Πουλκίδη, αποτελεί επισκέψιμη παραδοσιακή κατοικία. Επιπλέον, άλλα παραδοσιακά κτίσματα, όπως το Αρχοντικό Δίντσιου, επισκευάστηκαν και μετατράπηκαν σε ξενώνες. Σημαντικό παράδειγμα αποκατάστασης και επανάχρησης αποτελεί το κτίριο που στέγαζε παλαιότερα το γυμνάσιο της πόλης, το Τραμπάντζειο Γυμνάσιο, το οποίο έχει μετατραπεί σε μουσείο, φιλοξενώντας την παλαιοντολογική και βοτανική συλλογή, ενώ χρησιμεύει και ως χώρος εκδηλώσεων και εκθέσεων.

Στα πλαίσια της διάσωσης των Αρχοντικών της Σιάτιστας, κρίθηκε απαραίτητη η αποκατάσταση του Αρχοντικού Μανούση – Δούκα Τζάτζα, για την διατήρηση της ιστορικότητας, μέσω χρηματοδότησης ΕΤΠΑ και εθνικών πόρων , το τρέχον έτος 2023. Στόχος αποτελεί η διατήρηση και ανάδειξη των σημαντικών χαρακτηριστικών του κτίσματος για να διατηρηθούν όσο το δυνατόν τα αυθεντικά του στοιχεία, ενώ η χρήση του θα μετατραπεί σε μουσείο τοπικής ιστορίας, όπως αυτό του Αρχοντικού Πουλκώς. (<https://voio.gr/deltio-typou-ksekinisan-oi-ergasies-apokatastasis-sto-archontiko-manousi-sti-siatista/>)

Επιπλέον, σημαντική ενέργεια για την προώθηση και γνωστοποίηση της πολιτιστικής και αρχιτεκτονική κληρονομιάς που διαθέτει η πόλη είναι η υλοποίηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος «*Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2014-2020*» και στον Άξονα Προτεραιότητας «*ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ*», με την ονομασία «*ΤΑ ΧΡΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ*», και κωδικό ΟΠΣ 5074493, και περίοδο υλοποίησης από

01/11/2021 έως 31/12/2023. Το πρόγραμμα, με δικαιούχο την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κοζάνης, απευθύνεται σε μαθητές Δημοτικού και Γυμνασίου, 40 σχολικών μονάδων, στα πλαίσια της ανακάλυψης της ιστορίας και αρχιτεκτονικής μνημείων του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα στην περιοχή της Κοζάνης. Στο πρόγραμμα περιλαμβάνεται δια ζώσης εικαστικό εργαστήριο με διαδικτυακές προεκτάσεις, στα συντηρημένα και επισκέψιμα Αρχοντικά της Πούλκως και του Μαλιόγκα στη Σιάτιστα της Κοζάνης (ανήκουν ιδιοκτησιακά στο ΥΠΠΟΑ). Σκοπός του παραπάνω εγχειρήματος είναι η γνώση και η συνείδηση ιστορικών γεγονότων και της καλλιτεχνικής δημιουργίας κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο στην περιοχή της Κοζάνης, ενώ η δια ζώσης περιήγηση στα Αρχοντικά, θα φέρει τους μαθητές κοντά στη γνώση με ένα πιο βιωματικό τρόπο, δημιουργώντας τις δικές τους εικαστικές δημιουργίες για τη διακόσμηση των Αρχοντικών, μέσα σε ψηφιακό αποθετήριο. (ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, no date)

4.6.6 Εκκλησίες

Η πόλη της Σιάτιστας περιλαμβάνει 22 καταγεγραμμένους ναούς – εκκλησίες και εξωκλήσια-, τα οποία βρίσκονται εντός ή περιμετρικά του οικισμού. Χρονολογούνται από το 1670, με τον πιο παλιό ναό να είναι αυτός της Αγίας Παρασκευής στην πλατεία της Γεράνειας. Συγκεκριμένα, κατασκευάστηκε το 1677, αποτελώντας σημαντικό μνημείο της μεταβυζαντινής εποχής, με σπουδαία αρχιτεκτονική, ζωγραφική και ξυλογλυπτική. Άξια αναφοράς σημεία της εκκλησίας αποτελούν το επιχρυσωμένο και με ξύλο τέμπλο, αλλά και η απεικόνιση των Αρχαίων σοφών της Ελλάδας Σόλωνα, Πλούταρχο, Αριστοτέλη, Πλάτωνα και την εξαιρετική αρχιτεκτονική συμπληρώνει ο επιτάφιος του ναού, ο οποίος χρονολογείται από το 1741. Επιπλέον, εντοπίζεται ένα κρυμμένο μικρό δωμάτιο, το οποίο φημολογείται από τους κατοίκους, ότι στο εσωτερικό του χρησίμευε ως κρυφό σχολείο κατά την περίοδο της οθωμανικής κατοχής. Στο νότιο τμήμα του ναού βρίσκεται προσκολλημένος ο μικρός ναός της Παναγιάς, με το πελώριο καμπαναριό και την αυλή δημιουργούν ένα τοπίο γεμάτο ομορφιά.

Εικόνα 65 Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής και ο ναΐσκος της Παναγίας, στην Πλατεία της Γεράνειας.

Πηγή : travel.gr, 2022

Ενδιαφέρουσα περίπτωση αποτελεί ο ναός του Προφήτη Ηλία, χωροθετημένος ενδιάμεσα των δυο συνοικιών, ο οποίος χτίσθηκε το 1701. Στο εσωτερικό του υπάρχουν τοιχογραφίες με έντονο ενδιαφέρον, όπως η δημιουργία του Αδάμ, η Δευτέρα Παρουσία και η ρίζα του Ιεσά με τους αρχαίους φιλοσόφους, οι οποίες δεν συναντώνται συχνά σε χριστιανικούς χώρους λατρείας. Ωστόσο, όπως και στην περίπτωση της Αγίας Παρασκευής, αντίστοιχες απεικονίσεις επιδεικνύουν την άνθηση των γραμμάτων την εποχής εκείνη στον οικισμό.

Στον οικισμό συναντώνται κι άλλοι ναοί που χρίστηκαν εκείνη την εποχή, όπως ο Άγιος Μηνάς(1702), ο Άγιος Νικάνορας (1709), ο ναός των 12 Αποστόλων (1744). Σημαντικό να αναφερθεί είναι πως οι παραπάνω ναοί είναι κατασκευασμένοι μέσα σε κάποιο βάθος, λόγω της απαγόρευσης των Οθωμανών να χτίζονται επάνω στην επιφάνεια του εδάφους. Μεταγενέστερες εκκλησίες είναι αυτές του Αγίου Γεωργίου (1760), του Αγίου Χριστοφόρου (1801), των Αγίων Ταξιάρχων (1798).

Οι περισσότεροι ναοί παρατηρείται ότι χτίσθηκαν την εποχή που μητροπολίτης της Σιάτιστας ήταν ο Ζωσιμάς (1686-1746), αναφερόμενη ως χρυσή εποχή. Η πόλη της Σιάτιστας σήμερα έχει 2 ενοριακούς ναούς, ο ένας είναι ο Άγιος Δημήτριος, που βρίσκεται στη Χώρα, έχει κατασκευαστεί το 1647, κατεδαφίστηκε το 1801, ξαναχτίστηκε, κάηκε το 1910, όπου ένα χρόνο αργότερα χτίστηκε ξανά παίρνοντας τη μορφή που έχει και σήμερα, και από την άλλη ο Ναός του Αγίου Νικολάου στη Γεράνεια, χτισμένος το 1743, που κατεδαφίστηκε το 1929 και οικοδομήθηκε ξανά. (ΜΑΝΟΥΣΕΙΑ Δημόσια Κεντρική Ιστορική Βιβλιοθήκη Σιάτιστας ,2023)

Εικόνα 66 Ιερός Ναός Αγίου Δημητρίου, στην Χώρα.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Μπόσιακας, 2023

Οι ναοί της Σιάτιστας είναι αρκετοί, φανερώνοντας έτσι το θρησκευτικό συναίσθημα που διακατείχε τους κατοίκους της, την αγάπη τους για την πατρίδα και τη θρησκεία, αφού πολλές από αυτές ή τμήματα αυτών κατασκευάστηκαν ή ανοικοδομήθηκαν έπειτα από την οικονομική ενίσχυσή τους.

4.6.7 Μουσεία

4.5.7.1 Εκκλησιαστικό Μουσείο

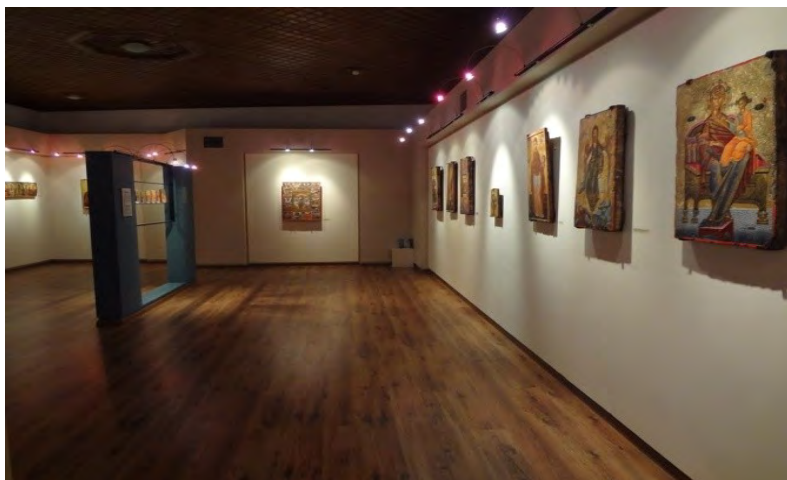
Το Εκκλησιαστικό Μουσείο της Σιάτιστας προσπαθεί να φέρει τον επισκέπτη σε επαφή με την εκκλησιαστική και βυζαντινή τέχνη μέσα από τα εκθέματά του. Το κτήριο στεγάζεται στο Μητροπολιτικό Μέγαρο της Σιάτιστας, στο οποίο βρίσκονται εκθέματα από τον 16^ο αιώνα. Φιλοξενεί εικόνες που χρονολογούνται πριν από την δημιουργία της ίδια της πόλης, όπως αυτή με την «Αποκάλυψη του Ιωάννη» του Θεόδωρου Πουλάκη, πλήθος βιβλίων, όπως τον κώδικα του Ζωσιμά, χειρόγραφα με θεολογικό και φιλοσοφικό χαρακτήρα, ιερά άμφια, λειτουργικά σκεύη και ξυλόγλυπτα. (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2012) Τα περισσότερα βιβλία τυπώθηκαν στην Κωνσταντινούπολη και τη Βενετία μεταξύ του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα. Σημαντική θέση καταλαμβάνουν οι εικόνες του 16^{ου} αι., με τεχνοτροπία από το νησί της Κρήτης, η μια είναι η «Παναγιά η Οδηγήτρια» και η άλλη ο ύμνος «Επί σοι χαίρει», του ζωγράφου Γεωργίου Κλόντζα. (Ιερά Μητρόπολις Σισανίου & Σιατίστης, 2022)

Εικόνα 67 Εκκλησιαστικό Μουσείο, στην Μητρόπολη.

Πηγή : Ιερά Μητρόπολις Σισανίου & Σιατίστης, 2022

Εικόνα 68 Εκκλησιαστικό Μουσείο, εκθέματα.

Πηγή : Ιερά Μητρόπολις Σισανίου & Σιατίστης, 2022

4.6.7.2 Τραμπάντζιο Γυμνάσιο

Το Τραμπάντζιο Γυμνάσιο ιδρύθηκε το 1888, έπειτα από δωρεά του Ιωάννη Τραμπαντζή και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα δημόσια κτήρια της Σιάτιστας, ενώ το 1890 αποτελούσε το μοναδικό γυμνάσιο ολόκληρης της Δυτικής Μακεδονίας. Ο ρόλος του σχολείου αυτού εκείνη την εποχή ήταν ιδιαίτερα σημαντικός, λόγω της εθνικής συνείδησης που διέδιδε και της ελληνικής γλώσσας που δίδασκε, με μάθημα την Παιδαγωγική, για το οποίο ο Τραμπαντζής χρηματοδότησε την έκδοση εγχειριδίου Παιδαγωγικής. Από το έτος 1905 το κτήριο λειτουργούσε ως οικοτροφείο Γυμνασίου και απέκτησε πανελλήνια φήμη. Στα χρόνια που ακολούθησαν αναβαθμίστηκε όλο και περισσότερο αποκτώντας εργαστήριο Φυσικής και Χημείας (1910), έπειτα την Παλαιοντολογική Συλλογή(1930), κινηματογραφικό χώρο και θεατρική σκηνή (1950) (Δάρδας, 1997). Σήμερα, το κτίριο αυτό, αποτελεί ένα αξιόλογο δημόσιο κτήριο ολόκληρης της περιοχής με μεγάλη ιστορία και φιλοξενεί το Βοτανικό Μουσείο και την Παλαιοντολογική Συλλογή, ενώ λειτουργεί και ως χώρος εκδηλώσεων, στον οποίον διαδραματίζονται πλήθος εκθέσεων και συνεδρίων. Σαν εκπαιδευτήριο, το Τραμπάντζιο, ως γυμνάσιο και λύκειο, στεγάζεται σε νεόδμητο κτίριο, πίσω από αυτό, έπειτα από την προσφορά των αδελφών Γεωργίου Παπαγεωργίου της Σιάτιστας, το οποίο χτίστηκε το έτος 1989. (Δάρδας, 1997)

Εικόνα 69 Τραμπάντζιο Γυμνάσιο, όψη.

Πηγή : Φωτογραφικό αρχείο Μπόσιακας, 2021

4.6.7.3 Βοτανικό Μουσείο

Το Βοτανικό Μουσείο φιλοξενείται στο Τραπάντζειο Γυμνάσιο, αποτελώντας το μοναδικό στο είδος του την Ελλάδα, εγκαινιάστηκε το 1989 από τον Ορειβατικό Σύλλογο Σιάτιστας «Μπούρινος». Στη συλλογή του περιλαμβάνει 500 εκθέματα μέσα από τα οποία γίνεται γνωστή η χλωρίδα και η πανίδα του όρους Βούρινου και η κοιλάδα του Μεσιανού νερού. Στον χώρο υπάρχουν 700 φωτογραφίες και πίνακες από αποξηραμένα φυτά, μοναδικές πεταλούδες και ποικίλα είδη ερπετών. Επιπλέον, διατίθενται πληροφορίες για το όρος Μπούρινος, όπου παρατίθενται πληροφορίες για τη γεωμορφολογία, τη βλάστηση και την χλωρίδα του. (Αμαραντίδου, 2017)

Εικόνα 70 Βοτανική Συλλογή.

Εικόνα 71 Βοτανική Συλλογή, παλαιά.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

4.6.7.4 Παλαιοντολογικό Μουσείο

Η Παλαιοντολογική Συλλογή που βρίσκεται στην Σιάτιστα και συγκεκριμένα στο Τραπάντζειο Γυμνάσιο, είναι μια από τις σπουδαιότερες της Ελλάδας. Η συλλογή αποτελείται από οστά θηλαστικών της πλειστόκαινης υποπεριόδου του Καινοζωϊκού αιώνα και όστρακα ελασματοβαγχιών και γατρεροπόδων. Τα εκθέματα αυτά βρέθηκαν στην περιοχή τις αρχές το 20^{ου} αιώνα, επιβεβαιώνοντας τον γεωλογικό πλούτο της. Ωστόσο, την περίοδο της Κατοχής, οι Γερμανοί κατέστρεψαν σημαντικό τμήμα της συλλογής, το οποίο αργότερα έγιναν προσπάθειες να οργανωθεί ξανά. Σημαντικό εύρημα είναι αυτό ενός ελέφαντα προϊστορικής εποχής, που ανακαλύφθηκε το 2006 στην περιοχή του Καλονερίου, κατά την διάνοιξη του οδικού άξονα, ενώ φυλάσσεται και μέρος ενός κρανίου υπέργηρου ελέφαντα με ολόκληρους χαυλιόδοντες, χρονολογούμενο 125.000 χρόνων περίπου. (Καββαδάς, 2023)

Εικόνα 72 Παλαιοντολογικό Μουσείο, αναπαράσταση μεγέθους ζώου.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

Εικόνα 73 Παλαιοντολογικό Μουσείο, εκθέματα.

Εικόνα 74 Παλαιοντολογικό Μουσείο, εύρημα προϊστορικού ελέφαντα του Καλονερίου.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

4.6.7.5 «Μανούσεια» Βιβλιοθήκη

Η «Μανούσεια» Βιβλιοθήκη αποτελεί σημαντικό στοιχείο της Σιάτιστας, αφού συγκροτήθηκε μέσα από συγκέντρωση βιβλίων από δωρεές που προσέφεραν Λόγιοι από την Σιάτιστα και την Δυτική Μακεδονία. Η συγκέντρωση υλικού ξεκίνησε από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα, αφού στη Σιάτιστα είχαν οργανωθεί εκείνη την περίοδο τα πρώτα σχολεία της χώρας. Το υλικό αυτό περιελάμβανε σπάνια βιβλία αξιόλογων εκδόσεων και χειρόγραφα. Οι συλλογές της βρίσκονται μόνιμα πλέον από το 1988 στο κτήριο του Κουκουλίδειο Πνευματικού Κέντρου. Η Βιβλιοθήκη λειτουργεί από το 1997 ως Κεντρική, ενώ από το 2007 χαρακτηρίστηκε Ιστορική καθώς λειτουργεί για πάνω από έναν αιώνα και το 2008 χαρακτηρίστηκε «*Μανούσεια*», προς τιμήν του Θεόδωρου Μανούση.

Η συλλογή της σήμερα αγγίζει τα 75.000 βιβλία και περιοδικά. Περιλαμβάνει πλήθος παλιών εφημερίδων, από το 1865, και παλιές συλλογές βιβλίων, με αρχέτυπα και παλαιότυπα των 15^{ου} έως 18^{ου} αιώνα και μάλιστα από τα πρώτα και αξιολογότερα τυπογραφεία της Ευρώπης, όπως οι εκδόσεις Aldus Manutius και των κληρονόμων του (Βενετία), Didymus της Βασιλείας (Ελβετία), Elzevirius, αδελφών Μαρκίδων Πούλιου (Βιέννη) και Εβεράρτου (Παρίσι). Τα πιο παλιά βιβλία που εντοπίζονται είναι αυτά του Αριστοφάνους Κωμωδία Εννέα (1498), Θουκυδίδου, Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου συσταχόμενη με το: Ξενοφώντος, Ελληνικά (1502), εκδόσεις Βενετίας και Ομήρου Άπαντα (1504), εκδόσεις Άλδου Μανούτιου. Ακόμη, στη Βιβλιοθήκη βρίσκεται το αρχείο του Ζιουπάν - Μωραΐτη, με οικογενειακό χαρακτήρα και πρώτο έγγραφο χρονολογίας 1688, και το αρχείο του Ψημμένου - Μαλαμάτη Βούρου, που περιελάμβανε 53 έγγραφα χρονολογίας 1873-1942, 3 καρτ-ποστάλ χρονολογίας 1906 - 1962, 3 πίνακες ζωγραφικής Θάλειας Φλωρά Καραβία και διάφορα αντικείμενα της εποχής. Επιπλέον, στο κτήριο της βιβλιοθήκης υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα και δράσεις για παιδιά με εκπαιδευτικό χαρακτήρα, παράλληλα πραγματοποιούνται συνέδρια, εκθέσεις και διάφορες πνευματικές εκδηλώσεις, ενώ διαδραματίζονται κινηματογραφικές προβολές, σε μια ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα για τον σκοπό αυτό.

Σήμερα, η «Μανούσεια» Βιβλιοθήκη χαρακτηρίζεται ως «Κεντρική», λόγω της μοναδικότητάς της ως δημόσια βιβλιοθήκη στον νομό από το 1997, ως «Ιστορική», διότι λειτουργεί πάνω από έναν αιώνα, ως «Μανούσεια», προς τιμήν του ιδρυτή της Θεόδωρου Μανούση. Η Βιβλιοθήκη, πέραν του δανεισμού, διαθέτει λέσχη ανάγνωσης από το 2017, με επιμορφωτικό χαρακτήρα, και ταυτόχρονα περιλαμβάνει παιδικό τμήμα ενασχόλησης παιδιών με διάφορες δραστηριότητες και ηλεκτρονικό εξοπλισμό, για χρήση από άτομα με κινητικές δυσκολίες. (ΜΑΝΟΥΣΕΙΑ Δημόσια Κεντρική Ιστορική Βιβλιοθήκη Σιάτιστας, 2023)

Εικόνα 75 Μανούσεια Βιβλιοθήκη, όψη.

Πηγή: ΜΑΝΟΥΣΕΙΑ Δημόσια Κεντρική Ιστορική Βιβλιοθήκη Σιάτιστας ,2023

4.7 Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά

Η πόλη της Σιάτιστας λόγω της δημιουργίας της έπειτα από την εγκατάσταση ατόμων από διάφορα μέρη της Ελλάδας, όπως Πελοπόννησο, Σούλι, κατέχει ποικίλη άυλη πολιτιστική κληρονομιά. Η κληρονομιά αυτή είχε εμπλουτιστεί με νέα στοιχεία τα οποία ήρθαν με τα ταξίδια των Σιατιστινών, χάρις στην έντονη εμπορική τους δραστηριότητα, από χώρες των Βαλκανίων αλλά και της κεντρικής Ευρώπης. Με αυτόν τον τρόπο η Σιάτιστα γνώρισε πολλά και διαφορετικά ήθη και έθιμα, μουσική και τέχνες, ακόμη και νοοτροπία, τα οποία επηρέασαν την δική της παράδοση, είτε άμεσα είτε έμμεσα, και ύστερα κάποια από αυτά ενσωματώθηκαν σε εκείνη.

4.7.1 Μουσική

Η μουσική αποτελούσε πάντα σημαντικό στοιχείο της καθημερινότητας των κατοίκων της πόλης. Η έντονη αγάπη τους για τη μουσική φαίνεται από το γεγονός της ύπαρξής της σε κάθε πτυχή της καθημερινότητας των κατοίκων της, αφού τους συντρόφευε σε κάθε επίσημη εκδήλωση, σε στιγμές χαράς και γλεντιού, αλλά και για λόγους ψυχαγωγίας, ακόμη υπήρχε το στοιχείο της σε τοιχογραφίες των κατοικιών της. Συγκεκριμένα, σε πολλά Αρχοντικά της πόλης, αν όχι σε όλα, εντοπίζονται τοιχογραφίες που απεικονίζουν μουσικά όργανα, διαφορετικά από αυτά που είχαν συνηθίσει, να χρησιμοποιούνται από τις εικονιζόμενες φιγούρες. Πολλές από αυτές τις τοιχογραφίες βρίσκονται στο Αρχοντικό Κανατσούλη-Χατζημιχαήλ, στο δωμάτιο που βρίσκονται οι τοιχογραφίες του «Πάνθεον». Ενδεικτικά, μια παράσταση απεικονίζει σειρήνες, με γυναικείο πρόσωπο και πόδια πτηνού με φτερά και πούπουλα, ενώ η καθεμία από αυτές παίζει ένα μουσικό όργανο, η πρώτη ένα πνευστό - ενδεχομένως αυλό-, η δεύτερη ένα έγχορδο με δοξάρι και η τρίτη ομοίως ένα έγχορδο που μοιάζει με βιολί. (Μπόντα-Ντουμανάκη, 2017)

Εικόνα 76 Τοιχογραφία "Σειρήνες" , Αρχοντικού Χατζημιχαήλ-Κανατσούλη.

Πηγή : Μπόντα-Ντουμανάκη, 2017, p.117)

Η αγάπη των Σιατιστινών για τη μουσική μαρτυρείται, εκτός από τις αναπαραστάσεις μουσικών οργάνων σε καθημερινές σκηνές, από τη θέση που είχε στην καθημερινότητα των ανθρώπων. Συγκεκριμένα, στον όροφο των Αρχοντικών, το «*ανώ*», βρισκόταν ένας διαμορφωμένος χώρος ειδικά για τους μουσικούς, με σκοπό να παίζουν στις εορταστικές εκδηλώσεις των ιδιοκτητών. Το γλέντι με συνοδεία ορχήστρας ήταν ανέκαθεν απαραίτητο στους γάμους της εποχής, και έπειτα, στο σήμερα, εξακολουθεί να υφίσταται ακόμη και στα πανηγύρια (Μπόντα - Ντουμανάκη, 2017). Σημαντικό στοιχείο της παράδοσης των Σιατιστινών αποτελούν τα δημοτικά τραγούδια. Πολλά από αυτά εξυμνούν τις περιπέτειες των Σιατιστινών στον Μακεδονικό Αγώνα, το ελεύθερο και αγωνιστικό πνεύμα, που τους διακατείχε, καθώς μέσα από αυτά διηγούνται περιπέτειες με τους Τουρκοαλβανούς, ενώ άλλα είναι αφιερωμένα σε σπουδαίες προσωπικότητες της εποχής, όπως τον Παύλο Μελά, την κυρά Σανούκω.³

Οι Σιατιστινοί έχει αποδειχθεί ότι είναι σπουδαίοι μουσικοί, εξαιρετικοί δεξιότητες, στα πνευστά μουσικά όργανα, συγκεκριμένα στο κλαρίνο και στο τρομπόνι. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας 1900, οι Σιατιστινοί, όντας αυτοδίδακτοι, συνέθεταν κομπίανες και έπαιζαν μουσική στις εκδηλώσεις εκείνης της εποχής, ενώ ταυτόχρονα μούσαν στην τέχνη τους αυτή τις επόμενες γενεές. Έτσι, η αγάπη τους και η τέχνη στη μουσική, μαζί με τις παραδόσεις τους, μεταφέρθηκαν σε όλο τον κόσμο, διότι αρκετοί από αυτούς μετανάστευσαν σε άλλες χώρες, φτάνοντας έως τις Η.Π.Α. Η έφεσή τους για την καλλιέργεια μουσικής παιδείας, διαφαίνεται μέσα από την προσπάθειά τους να δημιουργήσουν κομπίανες την

³ Η κυρά Σανούκω αποτέλεσε σημαντική προσωπικότητα της Σιάτιστας, μέσα από τον ηρωισμό και την γενναιότητα της. Συνέβαλε στον Μακεδονικό Αγώνα της Σιάτιστας, αφού συμμετείχε στην επιχείρηση με σκοπό την εμπόδιση των Αλβανών να μπουν στην πόλη, προσφέροντας καταφύγιο στο σπίτι της, το γνωστό *Αρχοντικό της κυράς Σανούκω*, στο οποίο οχυρώθηκαν άνδρες της Σιάτιστας και απέτρεψαν την είσοδο των Αλβανών. (Μουστόπουλος, 19,σελ.46)

περίοδο του μεσοπολέμου (1924), αλλά και πρωτίτερα, τα χρόνια της τουρκικής κατοχής , με την ίδρυση Φιλόπρωχου Φιλαρμονικού Ομίλου, με την ονομασία «ΕΥΤΕΡΠΗ». (Μπόντα-Ντουμανάκη, 2017)

Πλέον η Σιάτιστα είναι γνωστή για τις παρέες με τα «*χάλκινα*», κομπανίες δηλαδή μουσικών με πνευστά και κρουστά όργανα. Οι ήχοι που παράγονται δημιουργούν τα παραδοσιακά τραγούδια στην Σιάτιστα , που προσαρμόζονται στα ήθη και έθιμα των κατοίκων της. Οι παρέες αυτές παρευρίσκονται σε κάθε πολιτιστική και θρησκευτική εκδήλωση, μέχρι και σήμερα, από γάμο, καρναβάλια , Δεκαπενταύγουστο και κάθε είδους γιορτή στην πόλη, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή, όπου δραστηριοποιούνται επαγγελματικά. Σήμερα, στην πόλη υπάρχει η Φιλαρμονική του Δήμου, στην οποία συμμετέχουν ενεργά κάτοικοι της πόλης και αρκετά παιδιά, με στόχο την μετάδοση του μουσικού αισθήματος και της ψυχαγωγίας. Επιπλέον, η Σιάτιστα από το 1997 διαθέτει Μουσικό Σχολείο, δίνοντας την ευκαιρία σε μαθητές που το επιθυμούν να αποκτήσουν γνώσεις πάνω στη μουσική και να καλλιεργήσουν το ταλέντο τους για εκείνη.

4.7.2 Πολιτιστικές εκδηλώσεις και φεστιβάλ

Στην πόλη της Σιάτιστας λαμβάνει χώρα μεγάλος αριθμός θρησκευτικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων. Στην ευρύτερη περιοχή είναι γνωστά με τον όρο «*πανηγύρι*», το οποίο θεωρείται «*ο πάνδημος εορτασμός θρησκευτικής γιορτής ή επετείου, το ομαδικό γλέντι ή ξεφάντωμα*», σύμφωνα με τους Τεγοπούλου και Φυτράκη. Πλήθος πανηγυριών λάμβανε χώρα από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, τα οποία αποτελούσαν πρόφαση για συγκεντρώσεις με σκοπό την ανταλλαγή ιδεών και πληροφοριών για τις ενέργειες των σωμάτων εθνικής αντίστασης, καθώς και την τόνωση του πατριωτικού και εθνικού συναισθήματος, μέσω της εκφώνησης λόγων με εθνικό χαρακτήρα, όπως αναφέρει ο Δημήτρης Χατζόπουλος, κατά την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα. Έτσι, διακρίνεται η σημασία των πανηγυριών για τους κατοίκους της πόλης, η οποία μεταφέρεται στο σήμερα. (Μπόντα-Ντουμανάκη, 2017)

Το σημαντικότερο πολιτιστικό γεγονός είναι αυτό της ημέρας του Δεκαπενταύγουστου για την πόλη της Σιάτιστας, το οποίο πηγάζει από την εποχή που η πόλη ήταν υποδουλωμένη στον τουρκικό ζυγό. Η ημέρα εκείνη , καθώς και μια πέρα πριν και μετά, αποτελεί σημαντικό γεγονός για την πόλη όπου γιορτάζεται η Παναγία και μεγάλος αριθμός επισκεπτών συγκεντρώνεται στην Σιάτιστα. Στις 15 Αυγούστου, οι καβαλάρηδες της Σιάτιστας πηγαίνουν με τα άλογά τους, τα οποία στολίζουν με κορδέλες και χάντρες, στο μοναστήρι της Παναγίας στο Μικρόκαστρο (12 χλμ. Από τη Σιάτιστα) και έπειτα επιστρέφουν στην πόλη για τη μεγάλη παρέλαση των αλόγων. Στη συνέχεια, ακολουθούν πανηγύρια που γίνονται σε κάθε γωνιά της πόλης. Για αυτή την ημέρα έχουν γραφτεί πολλά παραδοσιακά τραγούδια, που αναφέρονται στην χάρη της Παναγίας και στα αγαπημένα τους ζώα, τα άλογα. (Δήμος Βοΐου, 2021)

Εικόνα 77 Έθιμο "Καβαλάριδων", έξω από τον Άγιο Δημήτριο.

Πηγή : Μπόντα-Ντουμανάκη, 2017

Εικόνα 78 Καβαλάρηδες στην πλατεία της Χώρας τη δεκαετία του 1950.

Πηγή : Μπόντα-Ντουμανάκη, 2017

Επιπλέον, σημαντική θέση στις πολιτιστικές εκδηλώσεις της Σιάτιστας καταλαμβάνει το έθιμο των «κλαδαριών» στις 23 Δεκεμβρίου. Πρόκειται για το μεγάλες φωτιές, από ξερά χόρτα που ανάβονται στην πόλη, δημιουργώντας ένα μοναδικό θέαμα. Το έθιμο αυτό συμβολίζει το άναμμα της φωτιάς, που άναψαν οι ποιμένες στη Βηθλεέμ, για την αναγγελία της γέννησης του Χριστού. Τα παιδιά από κάθε γειτονιά συγκεντρώνουν τα ξερά χόρτα, άχυρα και μικρά ξύλα, τον «λόζιο», τα οποία τοποθετούν το ένα πάνω στο άλλο, αφού ανοίξουν έναν λάκκο που τοποθετούν όρθιο το «βεργί», ένα μακρύ και λεπτό ξύλο για να συγκρατεί τα ξερά χόρτα, δημιουργώντας έτσι την κλαδαριά. Γύρω από αυτή μαζεύονται και τραγουδάνε, περιμένοντας να σκοτεινιάσει για να την ανάψουν. Η πρώτη κλαδαριά, ανάμεσα στις 50 που στήνονται, ανάβεται από τον Δήμαρχο της πόλης και έπειτα χορεύουν γύρω από αυτή, ενώ οι μπάντες με τα χάλκινα παίζουν τα «κόλιαντα», δηλαδή τα παραδοσιακά κάλαντα, και ακολουθεί μεγάλο γλέντι. Ακόμη, η κάθε γειτονιά ανάβει την δική της κλαδαριά με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα μοναδικό θέαμα με φωτιές διάσπαρτες μέσα στην πόλη. (Μηχανή του χρόνου, χ.έ.)

Εικόνα 79 Το έθιμο των "Κλαδαριών", με τους κατοίκους να χορεύουν γύρω από την κλαδαριά.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Μπόσιακα, 2021

Τέλος, στις 5 και 6 Ιανουαρίου λαμβάνουν χώρα τα «Μπουμπουσάρια», οπότε οι κάτοικοι μασκαρεύονται και χορεύουν στα όλη την πόλη, έτοιμοι να καλοδεχτούν το νέο έτος και να «διώξουν το κακό», όπως υποστηρίζουν οι ντόπιοι. Και σε αυτή την περίπτωση το γλέντι, με τις τοπικές μπάντες, κρατάει μέχρι το πρωί.

Εικόνα 80 Τα "Μπουμπουσάρια" , παρέλαση και γλέντι με μπάντα.

Πηγή:kozani.gr, 2018

Τα τελευταία χρόνια πραγματοποιείται με μεγάλη επιτυχία το «*Fiesta Voio*», στις όχθες του ποταμού Αλιάκμονα στο Μικρόκαστρο. Που περιλαμβάνεται στην Δ.Ε. Σιάτιστας. Αποτελεί ένα μουσικό φεστιβάλ με δυνατότητα κατασκήνωσης, αλλά και πλήθος αθλητικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στην ευρύτερη περιοχή της Σιάτιστας, όπως η αναρρίχηση, το παραπέντε, η ιππασία κ.ά. (*Fiesta Voio* ,2023)

Εικόνα 81 "Fiesta Voio", μουσική σκηνή.

Εικόνα 82 Οι όχθες του ποταμού Αλιάκμονα.

Πηγή: Fiesta Voio

Συμπεραίνουμε ότι στην πόλη της Σιάτιστας λαμβάνουν χώρα, κατά τη διάρκεια του χρόνου, πλήθος εκδηλώσεων με πολιτιστικό και θρησκευτικό χαρακτήρα. Από την παραπάνω ανάλυση, γίνεται εμφανής η δυνατή σχέση των Σιατιστινών με την παράδοση και τον άυλο πολιτισμό, τα οποία προσπαθούν να κρατήσουν όσο την δυνατόν αναλλοίωτα μεταφέροντάς τα στις επόμενες γενεές. Τα έθιμα κατέχουν ρίζες από την αρχαιότητα, παρέμειναν στα χρόνια της τουρκοκρατίας, και αναβιώνουν κάθε χρόνο στην πόλη, αντικατοπτρίζοντας την αγάπη των κατοίκων για τον τόπο τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : Προτάσεις Διαχείρισης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Σιάτιστας

Για τις προτάσεις που παρουσιάζονται στη συνέχεια έχουν ληφθεί υπόψη, η οικονομική και κοινωνική κατάσταση της πόλης της Σιάτιστας, οι υπάρχουσες συνθήκες, το κτιριακό απόθεμα, καθώς και η πολιτιστική κληρονομιά, υλική και άυλη, που εντοπίζονται στην περιοχή της και δημιουργεί ευκαιρίες για ανάδειξη και ανάπτυξη της πόλης. Ακόμη, βοηθητικό ρόλο διαδραμάτισαν οι προτάσεις που ειπώθηκαν στο «1^ο Αναπτυξιακό Συνέδριο Δήμου Σιάτιστας», το έτος 1994, αλλά και η ομιλία με θέμα: «Διερεύνηση Εφαρμοσμένων Πρακτικών για την προβολή της Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Δήμου Βοΐου με στόχο την Τουριστική του Ανάπτυξη» με ομιλητή τον Κώτσια Λ. (2022). Έτσι, οι προτάσεις που ακολουθούν διαχωρίζονται ως εξής: η πρώτη αναφέρεται σε προτάσεις με σκοπό την αξιοποίηση/διαχείριση του πολιτιστικού κτηριακού αποθέματος, μέσω της επανάχρησης, και η δεύτερη ενσωματώνει προτάσεις για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

5.1 Προτάσεις διαχείρισης του κτηριακού αποθέματος Αποκατάσταση και Επανάχρηση των Αρχοντικών

Έπειτα από επιτόπια έρευνα και αξιοποίηση πληροφοριών από αρμόδιες υπηρεσίες της πόλης, εντοπίστηκε η ύπαρξη μεγάλου αριθμού αξιόλογων δειγμάτων υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς, με πλέον χαρακτηριστικά τα Αρχοντικά, κτίσματα τα οποία αποτελούσαν κατοικίες της εποχής του 18^{ου} αιώνα και έπειτα, με σημαντική αρχιτεκτονική και πολιτιστική αξία. Ωστόσο, πολλά από αυτά δεν κατάφεραν να διασωθούν, εξαιτίας τόσο της έλλειψης εθνικού θεσμικού πλαισίου, όσο και της μη ενημέρωσης για την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου, που οδήγησαν σε κατεδαφίσεις και σημαντικές φθορές στο εξωτερικό και εσωτερικό των κτισμάτων αυτών. Τα Αρχοντικά που έχουν καταφέρει να διασωθούν είναι λίγα σε σχέση με εκείνα που υπήρχαν στο παρελθόν, ενώ ακόμη λιγότερα είναι αυτά που έχουν συντηρηθεί και αποκατασταθεί στο παρόν.

Έως σήμερα, εντοπίζονται ορισμένα Αρχοντικά της πόλης τα οποία έχουν δεχτεί εργασίες αποκατάστασης, συντήρησης και επανάχρησης, στη λογική της μουσειοποίησης των κτηρίων, ως μουσεία του εαυτού τους, όπως για παράδειγμα η αποκατάσταση του Αρχοντικού της Πούλκως, και αποτελούν πλέον επισκέψιμα ιστορικά αξιοθέατα και μουσεία λαογραφικού περιεχομένου. Ωστόσο, απουσιάζει η σκέψη λύσεων για χρήσεις με βιώσιμο χαρακτήρα για την διαχείριση των Αρχοντικών, με αποτέλεσμα να δομούνται νέα και πολυδάπανα κτήρια και η συντήρηση και αποκατάσταση των Αρχοντικών να στηρίζεται σε ιδιωτικές πρωτοβουλίες ή σε χρηματοδοτήσεις μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων. (Λινάκη Ελένη, 2018, p. 49)

Αποδοτικότερη λύση, θα μπορούσε να αποτελέσει η αποκατάσταση των Αρχοντικών με σκοπό την μετατροπή αυτών σε βιώσιμες χρήσεις, που θα μειώσουν τα έξοδα αλλά

ταυτόχρονα θα διασώσουν και θα αναδείξουν σημαντικό τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς της Σιάτιστας.

Αναλυτικά, πέραν των Αρχοντικών που έχουν μετατραπεί σε επισκέψιμα ιστορικά αξιοθέατα και μουσεία με λαογραφικό περιεχόμενο, όπως το Αρχοντικό της Πουλκώς, η οικία Τσιούτσου - Ντέρου, το Αρχοντικό Δούκα-Μανούση, άλλα και κάποια ιστορικά κτίσματα μετατράπηκαν σε παραδοσιακούς ξενώνες, όπως το Αρχοντικό Διντσίου, υπάρχουν ακόμη πολλά αξιόλογα Αρχοντικά με σπουδαία αρχιτεκτονικά στοιχεία, διακόσμηση και σημαντική πολιτιστική αξία για την περιοχή, τα οποία επιβάλλεται να γίνουν αντικείμενο διαχείρισης με ορθό τρόπο, έχοντας ως στόχο να αναδειχθούν τα ίδια αλλά και η πολιτιστική, αρχιτεκτονική, ιστορική, υλική αξία που μεταφέρουν. Επομένως, προτείνονται οι εξής ενέργειες :

Μουσεία Προσωποτήτων

Έχοντας υπόψη, ότι στην Σιάτιστα βρίσκονται πολλά αξιόλογα και μοναδικά Αρχοντικά που διακρίνονται για την σημαντική καλλιτεχνική τους αξία και το πλούσιο αρχιτεκτονικό περιεχόμενο, σε συνδυασμό με τις σημαντικές προσωπικότητες που δραστηριοποιήθηκαν σε αυτή και την ιστορία της πόλης στην συμβολή των κατοίκων στον Μακεδονικό Αγώνα και, μεταγενέστερα, η τέχνη τους στην γουνοποιία, προτείνεται η μετατροπή ορισμένων Αρχοντικών σε μουσεία. Τα Αρχοντικά θα επιλεγθούν βάσει ορισμένων και κατάλληλων κριτηρίων, με σκοπό να μετατραπούν σε μουσεία προσωποτήτων και σε μουσείο ιστορίας γούνας . Η πρόταση αυτή έχει αναφερθεί και ειπωθεί στο «1^ο Αναπτυξιακό Συνέδριο Δήμου Σιάτιστας», το έτος 1994, χωρίς ωστόσο να υλοποιηθεί έως σήμερα. Αναλογιζόμενοι πλέον, οι κάτοικοι και οι αρμόδιες αρχές, την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς, και τις ανάγκες της κοινωνίας για υιοθέτηση ενός πιο βιώσιμου τρόπου ζωής, προτείνεται να προβούν σε άμεσα υλοποιήσιμες ενέργειες. Αναλυτικά, προτείνεται η χρήση μουσείων για την προβολή σημαντικών προσωποτήτων για την πόλη της Σιάτιστας, όπως της Θάλειας Φλωρά-Καραβιά⁴ και του Αριστοτέλη Ζάχου⁵, στα οποία θα προβάλλεται το έργο τους και η ζωή τους, με στόχο να γίνει γνωστή η συνεισφορά τους στον πολιτισμό.

⁴ Η Θάλεια Φλωρά-Καραβιά(1871-1960) αποτελεί σημαντική προσωπικότητα στον καλλιτεχνικό χώρο της Ελλάδας στα τέλη του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα. Γεννήθηκε στην πόλη της Σιάτιστας, απέκτησε σημαντική μόρφωση και διακρίθηκε στον τομέα της ζωγραφικής, δημιουργώντας πολυάριθμα πορτρέτα, σε μια εποχή σχεδόν απαγορευτική για την γυναίκα. Χαρακτηρίστηκε ως τολμηρή καθώς βρέθηκε σε πολέμους, συγκεκριμένα στους Βαλκανικούς, στην Μικρασιατική καταστροφή και στους δυο Παγκόσμιους, με σκοπό να καταγράψει τα γεγονότα, με ζωγραφικές μαρτυρίες και κείμενα με περιγραφές. (Τσουργιαννη, 2002)

⁵ Ο Αριστοτέλης Ζάχος (1871-1939) συγκαταλέγεται στους σημαντικούς αρχιτέκτονες της νεότερης Ελλάδας, Γεννήθηκε στην Καστοριά, με την οικογένειά του να κατάγεται από την Σιάτιστα και το όνομά του να συνδέεται στενά με την πόλη. Υιοθετώντας την βυζαντινή αρχιτεκτονική και την λαϊκή τέχνη, στα έργα του, σχεδίασε σημαντικούς ναούς, όπως είναι τρεις Εκκλησίες στο Βόλο, αυτή του Αγίου Κων/νου, του Αγίου Νικολάου και της Αναλήψεως, ενώ μεγάλη αρχιτεκτονική αξία έχει ο Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Δημητρίου Σιάτιστας, σχέδια του οποίου υπάρχουν σήμερα στην πόλη. Επιπλέον, σημαντικά έργα του, είναι οι ναοί του Αγίου Στυλιανού, του Άσουλου του παιδιού στην Θεσσαλονίκη, το νοσοκομείο του Ερυθρού Σταυρού στην Αθήνα και του Αρσάκειου στο Ψυχικό.(Συντακτική ομάδα e-ptolemeos, 2010)

Μουσείο Ιστορίας Ελληνικού Τύπου

Η Σιάτιστα αποτελούσε σημαντική εστία γραμμάτων και τεχνών, ιδιαίτερα τον 17^ο αιώνα, με τους Σιατιστινούς του εξωτερικού να διακατέχονται από καλλιτεχνικό πνεύμα και να ασχολούνται με τις τέχνες και τα γράμματα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα αρκετοί από αυτούς να κάνουν δωρεές σημαντικές συλλογές βιβλίων, αρχείων, σπάνιων εκδόσεων και χειρογράφων που είχαν στην κατοχή τους. Επιπλέον, σημαντική συλλογής βιβλίων είναι αυτά των Μαρκίδων Πούλιου, τυπογράφων της πρώτης ελληνικής εφημερίδας με καταγωγή από την Σιάτιστα, που φυλάσσονται στην Μανούσεια Βιβλιοθήκη της πόλης. Η Σιάτιστα, έχει στην κατοχή της μεγάλο αριθμό σημαντικών βιβλίων και εγγράφων, κάποια από τα οποία είναι σπάνια, και θα ήταν αρκετά χρήσιμο και ωφέλιμο, να εκτίθενται στον εύρη κοινό. Έτσι, λοιπόν, προτείνεται η δημιουργία «Μουσείου Ιστορίας του Ελληνικού Τύπου». Σε αυτό θα δίνεται η δυνατότητα ο επισκέπτης να έρχεται σε επαφή, να βλέπει και να διαβάζει, τα έντυπα της εποχής του 17^{ου} αιώνα, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων της περιόδου του 1821. Το Μουσείο αυτό προτείνεται να φιλοξενείται σε ένα από τα Αρχοντικά, ύστερα από την εξέταση κριτηρίων.

Χώροι για την τέλεση μυστηρίων - παραδοσιακών γάμων

Στο πλαίσιο της ανάδειξης των Αρχοντικών ως κτίσματα με ιστορικό ενδιαφέρον, τα οποία προβάλλουν την αρχιτεκτονική της εποχής του 18^{ου} αιώνα και μεταφέρουν την παράδοση του τότε στο σήμερα, προτείνεται η μετατροπή Αρχοντικών σε χώρο τέλεσης παραδοσιακών γάμων. Τα Αρχοντικά της Σιάτιστας αποτελούν την ιδανική λύση για την τέλεση παραδοσιακών γάμων, σε μια ξεχωριστή τοποθεσία σε έναν ιδιαίτερο προορισμό με φόντο τα μοναδικά Αρχοντικά της πόλης και τα πέτρινα σοκάκια της, ανάμεσα στα ψηλά βουνά. Τα Αρχοντικά ως κτίσματα χαρακτηρίζονται για την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και την μοναδική ομορφιά, και επιπλέον, κάποια από αυτά, διαθέτουν εξωτερικό χώρο, αυλή, στον οποίον μπορεί να τελείται το μυστήριο του γάμου αλλά και η δεξίωση. Η πρόταση αυτή θα απευθύνεται σε άτομα που θέλουν να τελέσουν έναν παραδοσιακό γάμο και μπορεί να συμπληρωθεί με την παραδοσιακή μουσική, συνοδεία ορχήστρας, όπως ακριβώς συμβαίνει στους παραδοσιακούς γάμους στην Σιάτιστα. Με αυτόν τον τρόπο, θα προβάλλεται η αρχιτεκτονική κληρονομιά των Αρχοντικών με ένα μοναδικό τρόπο.

Εικόνα 83 Εσωτερικός χώρος , Αρχοντικό Πουλκίδη.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Μπόσιακα, 2021

Χώροι φιλοξενίας εκθέσεων πολιτιστικών και κοινωνικών εκδηλώσεων

Η πόλη της Σιάτιστας αποτελεί έναν πυρήνα πολιτιστικών, πνευματικών και ιστορικών στοιχείων, στην οποία κατά περιόδους λαμβάνουν χώρα συνέδρια, εκθέσεις και διάφορα άλλα πολιτιστικά και κοινωνικά δρώμενα. Στα πλαίσια της ανάδειξης των Αρχοντικών της πόλης, προτείνεται να επιλεγεί ένα Αρχοντικό το οποίο θα έχει την δυνατότητα να φιλοξενεί συνέδρια, εκθέσεις, ομιλίες και διάφορες συγκεντρώσεις. Με αυτόν τον τρόπο θα προβληθούν τα Αρχοντικά σαν κτίρια και θα γίνουν γνωστά στους επισκέπτες, με μια μορφή άτυπης διαφήμισης για τα Ιστορικά κτήρια την πόλης. Μέσα από την επίσκεψή τους στην πόλη λ.χ. για ένα συνέδριο ή μια έκθεση, οι επισκέπτες θα έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με την αρχιτεκτονική των Αρχοντικών, να περάσουν ένα μέρος της ημέρας τους σε αυτά, να τα παρατηρούν και ,ενδεχομένως, να διεγείρουν το ενδιαφέρον τους για αυτά.

Κατά καιρούς, η ομάδα «*Humans First*»⁶, υλοποιεί διάφορες δράσεις και εκδηλώσεις στο Αρχοντικό Δόλγκηρα. Αναλυτικά, έχουν πραγματοποιηθεί προβολές ταινιών στον προαύλιο χώρο του Αρχοντικού και συγκεντρώσεις για συζήτηση θεμάτων της επικαιρότητας, στα

⁶ Η ομάδα *Humans First* αποτελεί μια πρωτοβουλία νέων ατόμων από την Σιάτιστα, που έχουν σαν στόχο να ενώσουν τους νέους μαζί, παρακινώντας τους να αγαπήσουν τη φύση και να προετοιμαστούν για το μέλλον ενόψει κλιματική αλλαγής και της επικράτησης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας με τα κατάλληλα εφόδια και soft skills. Κύριος σκοπός τους είναι να δημιουργήσουμε ένα κλίμα αλληλεγγύης, σεβασμού απέναντι τόσο στον άνθρωπο όσο και στο περιβάλλον και ενισχύσουν την οικολογική συνείδηση, ενημερώνοντας τους νέους για τις νέες τάσεις στην κυκλική οικονομία και την εξοικονόμηση ενέργειας. (*EcoLabs by Humans First*, no date)

πλαίσια του project «*Eco Labs by Humans First*». Η παραπάνω ενέργεια μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για την υλοποίηση παρόμοιων ενεργειών, και συγκεκριμένα προτείνεται η διοργάνωση «*Φεστιβάλ Κινηματογραφικών Προβολών*», στο προαύλιο χώρο των Αρχοντικών της πόλης, φέρνοντας με αυτόν τον τρόπο σε επαφή τους νέους αλλά και τους επισκέπτες με την παράδοση και την μοναδική ατμόσφαιρα που δημιουργούν τα Αρχοντικά της Σιάτιστας και παράλληλα θα δίνουν την ευκαιρία στους ίδιους να τα επισκεφτούν.

Επιπρόσθετα, με στόχο την ανάδειξη των Αρχοντικών, προτείνεται, εκτός από την διοργάνωση συνεδρίων και ημερίδων, η πραγματοποίηση εκθέσεων ζωγραφικής και λαογραφικών αντικειμένων σε Αρχοντικά της πόλης.

Εικόνα 84 Προβολή ταινιών, Αρχοντικό Δόλγηρα.

Εικόνα 85 Συζήτηση στα πλαίσια συγκέντρωσης, Αρχοντικό Δόλγηρα.

Πηγή: @humansfirst

Μετατροπή σε παραδοσιακούς ξενώνες

Στην σημερινή εποχή, η βιωσιμότητα και η κυκλική οικονομία διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, εξαιτίας των φθορών που έχει υποστεί το περιβάλλον, με την κλιματική αλλαγή και τις φυσικές καταστροφές να πολλαπλασιάζονται όλο και περισσότερο. Έτσι, η επανάχρηση, στην περίπτωση μελέτης, ιστορικών κτηρίων συμβάλει στην βιωσιμότητα και στην αειφόρο ανάπτυξη, αλλά και στην διατήρηση και αποκατάσταση ιστορικών και πολιτιστικών αγαθών. Σε πολλές περιοχές, σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, παρατηρούνται παραδείγματα μετατροπής των παλαιών χρήσεων ιστορικών κτηρίων, σε νέες χρήσης, εναρμονισμένες με τα δεδομένα της σημερινής κοινωνίας, με σημαντικό παράδειγμα να αποτελεί η μετατροπή τους σε ξενώνες, όπως στην περίπτωση του Alberobello της Ιταλίας. Με αυτόν τον τρόπο, εξασφαλίζεται η διαμονή των επισκεπτών σε ένα βιωματικό μοντέλο, μεταφέρονται στην εποχή που κατασκευάστηκε το κτήριο, βιώνοντας μία μοναδική εμπειρία

με τους ίδιους να έρχονται σε επαφή με τον πολιτισμό και την κουλτούρα της περιοχής που επέλεξαν να επισκεφτούν. Παράλληλα, τα κτήρια αυτά γνωρίζουν την αξία που τους αναλογεί εφόσον δεν παραμένουν ερημωμένα, χωρίς μια νέα χρήση που να τα επανεντάσσει στη σημερινή ζωή της πόλης.

Στην περίπτωση της Σιάτιστας, έχουν υλοποιηθεί προσπάθειες μετατροπής ενός Αρχοντικού σε παραδοσιακό ξενώνα, για την περιοχή. Συγκεκριμένα, το Αρχοντικό Διντσίου εντοπίζεται στην περιοχή τη Χώρας και αποτελεί έναν παραδοσιακό ξενώνα, ενώ περιλαμβάνει κελάρι με δυνατότητα δόκιμης τοπικών κρασιών. Τα Αρχοντικά αυτό λειτουργεί αρκετά χρόνια, με επιτυχία, προσελκύοντας πληθώρα επισκεπτών για διαμονή (εικόνες 56 & 57). Ωστόσο, λόγω της παλαιότητας και της σημαντικότητας διατήρησης στοιχείων του παρελθόντος, χρειάστηκαν ειδικές επισκευές, με σκοπό να διαμορφωθεί σε ξενώνα. Η παραπάνω μετατροπή, θα μπορούσε να αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση για τα υπόλοιπα Αρχοντικά της Σιάτιστας, για να μετατραπούν κι άλλα Αρχοντικά σε ξενώνες, δημιουργώντας έτσι ένα περιβάλλον στο οποίο ο επισκέπτης θα μεταφερθεί στην εποχή της ακμής της πόλη, στην οποία κατασκευάστηκαν τα Αρχοντικά, και θα έρθει σε στενή επαφή με τον πολιτισμό. Έτσι, τα ιστορικά αυτά κτήρια θα ανακτήσουν την αξία που τους αρμόζει.

Προσβασιμότητα και VR τεχνολογία

Τα περισσότερα Αρχοντικά, ως κτίσματα, εντοπίζονται στον πολεοδομικό ιστό μέσα σε στενά πέτρινα σοκάκια, με απότομη κλίση του εδάφους, που τα καθιστούν δυσπρόσιτα. Συγκεκριμένα, τα Αρχοντικά κτίστηκαν για να εξυπηρετούν αυτόν ακριβώς το σκοπό, να δυσχεραίνουν την πρόσβαση ακόμη και την ορατότητα προς τα ίδια, για να προστατεύονται από τους εχθρούς και τις επιδρομές της εποχής, δημιουργώντας έτσι ασφαλείς κατοικίες. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργούν προβλήματα προσβασιμότητας, ως αποτέλεσμα άτομα με κινητικά προβλήματα αλλά και άνθρωποι της τρίτης ηλικίας να μην έχουν εύκολη, έως καθόλου, πρόσβαση σε αυτά. Ζητήματα σχετικά με την πρόσβαση εντοπίζονται και στο εσωτερικό των κατοικιών, αφού βρίσκονται στενές σκάλες με απότομη κλίση, που συνδέουν το ισόγειο με τον όροφο της κατοικίας, μικρές πόρτες, που δεν επιτρέπουν εύκολα την κίνηση στο εσωτερικό, πόσο μάλλον σε άτομα με αναπηρικό αμαξίδιο. Ωστόσο, αν αναλογιστούμε την εποχή και τις συνθήκες υπό τις οποίες δημιουργήθηκαν οι κατοικίες αυτές, είναι κατανοητό το πλαίσιο, στην συγκεκριμένη περίπτωση ο χώρος, και ο τρόπος που κατασκευάστηκαν. Γι' αυτό κρίνεται απαραίτητη η εύρεση λύσεων για να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της προσβασιμότητας, το οποίο θα δώσει περισσότερες ευκαιρίες σε άτομα που επιθυμούν να έρθουν σε επαφή με την πολιτιστική κληρονομιά της Σιάτιστας και θα συμβάλει στην αύξηση του τουρισμού στην περιοχή.

Εικόνα 86 Πέτρινα σοκάκια στην Σιάτιστα.

Εικόνα 87 Αρχοντικό Πουλκώς, δίπλα από πέτρινα σοκάκια.

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Μπόσιακα, 2021

Βάσει των παραπάνω στοιχείων, προτείνεται αρχικά, ο σχεδιασμός ραμπών στα στενά σοκάκια που οδηγούν στα επισκέψιμα Αρχοντικά, αλλά και η παροχή αναπηρικών αμαξιδίων χωρίς χρέωση για την μετακίνηση προς αυτά. Οι ενέργειες αυτές είναι απαραίτητες για την ίση πρόσβαση στα πολιτιστικά αγαθά, χωρίς περιορισμούς και αποκλεισμούς, καθώς τα προηγούμενα έτη δεν είχαν ληφθεί μέτρα για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος.

Ωστόσο, το πρόβλημα της προσβασιμότητας παραμένει και στο εσωτερικό των κατοικιών. Εκεί, οι ενέργειες που μπορούν να υλοποιηθούν είναι ελάχιστες διότι πρέπει να διαφυλαχτεί το περιβάλλον εντός των κτισμάτων, στο οποίο περιέχονται σημαντικά δείγματα αρχιτεκτονικής, όπως τοιχογραφίες, αλλά σε πολλά από τα Αρχοντικά, λόγω μικρού εσωτερικού χώρου, δεν είναι δυνατή η τοποθέτηση βοηθητικών κατασκευών. Επομένως, έπειτα από επιτόπου μελέτη στα κτίσματα, στα οποία υπάρχει δυνατότητα, προτείνεται η τοποθέτηση ανελκυστήρων, σε αθέατη όψη, όπως η πίσω όψη, με σκοπό την διευκόλυνση πρόσβασης στο εσωτερικό και στους ορόφους τους, με τη μικρότερη δυνατή μεταβολή στο ίδιο το κτίσμα αλλά και στον περιβάλλοντα χώρο. Επιπλέον, σε περίπτωση που δεν μπορούν να υλοποιηθούν οι παραπάνω προτάσεις σε κάποια τα Αρχοντικά, προτείνεται η ενσωμάτωση της VR τεχνολογίας (*virtual reality*), δηλαδή της εικονικής πραγματικότητας, με την οποία ο επισκέπτης θα έχει την δυνατότητα να περιηγηθεί στο εσωτερικό των Αρχοντικών, μέσω εξοπλισμού εικονικής πραγματικότητας. Θα έχει την ευκαιρία να δει τον χώρο και να κινηθεί στο εσωτερικό αυτών, αλληλεπιδρώντας με εικονικά αντικείμενα, να έρθει σε επαφή με τον πολιτισμό της εποχής και να ζήσει μια βιωματική εμπειρία, χάριν της καινοτομίας και της ψηφιοποίησης των δεδομένων.

5.2 Προτάσεις για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς

Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση πολιτών μέσω ημερίδων

Για την κατανόηση της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου και επομένως την καλύτερη δυνατή αξιοποίησή του θεωρείται απαραίτητη η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών μέσα από εκπαιδευτικές ημερίδες για την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου. Με αυτόν τον τρόπο, θα έρθουν πιο κοντά στον πολιτισμό του τόπου τους, θα γνωρίσουν την αρχιτεκτονική και πολιτιστική παράδοση βαθύτερα, ενώ ταυτόχρονα θα ενημερωθούν με ποιους τρόπους μπορούν να την διαχειριστούν για την απόκτηση οφέλους για την κοινωνία τους. Επιπλέον, η διοργάνωση ημερίδων με θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς πιθανόν να προσελκύσει επισκέπτες από άλλες περιοχές, που ενδιαφέρονται για τον πολιτισμό και θα έρθουν σε επαφή με την κληρονομία της πόλης.

Έτσι, προτείνεται η πραγματοποίηση ημερίδων ευαισθητοποίησης και γνώσης σχετικά με την πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά της πόλης, κάποιες από τις οποίες μπορούν να λάβουν χώρα στα Αρχοντικά της Σιάτιστας και σε άλλα Ιστορικά κτήρια της πόλης. Επίσης, οι ημερίδες μπορούν να συνδυαστούν με άλλες ενέργειες, ώστε να προσελκύσουν περισσότερο το ενδιαφέρον, όπως ξεναγήσεις σε σημαντικά πολιτιστικά σημεία της πόλης και εκπαιδευτικές δράσεις.

Πολιτιστικός τουρισμός και πολιτιστικές διαδρομές

Η πόλη της Σιάτιστας περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό αξιόλογων ιστορικών κτηρίων, όπως έχει αναφερθεί, τα Αρχοντικά. Η επιδίωξη της προβολής αυτών, μαζί με τα πολιτιστικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία που περιλαμβάνουν, αποτελεί πρωταρχικό στόχο για την προσέλκυση επισκεπτών. Ωστόσο, η μεμονωμένη επίσκεψη στα Αρχοντικά της πόλης δημιουργεί ελλιπή εικόνα για την ίδια, καθώς η Σιάτιστα είναι ιστορική πόλη στο σύνολό της, το οποίο διαφαίνεται πραγματοποιώντας μια βόλτα στα πέτρινα και γραφικά σοκάκια της, στις παραδοσιακές ταβέρνες της, γεύοντας το ποιοτικό κρασί από τα οινοποιεία της πόλης. Εξάλλου, στην σύγχρονη εποχή, οι επισκέπτες που ενδιαφέρονται για τουριστικές περιηγήσεις, επιθυμούν να ικανοποιήσουν ένα μεγαλύτερο πλαίσιο αναζητήσεων, ειδικότερα να έρθουν σε επαφή με την κουλτούρα του τόπου, να συμμετάσχουν σε εκδηλώσεις με πολιτιστικό και καλλιτεχνικό περιεχόμενο.

Η Σιάτιστα κατέχει σημαντική κτισμένη πολιτιστική κληρονομιά, η οποία προσπαθεί με διάφορους τρόπους να αναδειχθεί, αλλά και πολιτιστικό και καλλιτεχνικό χαρακτήρα, που με τη σειρά του εμπεριέχεται στις ζωές των πολιτών, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο προϋποθέσεις για την ανάπτυξη πολιτιστικού τουρισμού. Η κοινωνία και οι τοπικοί φορείς μπορούν να ενεργήσουν σημαντικά για να αναπτυχθεί η πόλη πολιτιστικά και τουριστικά.

Οι πολιτιστικές διαδρομές επιτυγχάνουν την σύνδεση πολιτιστικών αγαθών μεταξύ τους και ταυτόχρονα τα εντάσσουν σε ένα ενιαίο και διεπιστημονικό επίπεδο, σύμφωνα με την Κώστα (2021). Ουσιαστικά, οι διαδρομές με πολιτιστικό χαρακτήρα συνιστούν χαρτογραφική απεικόνιση περιηγήσεων με στοχευόμενο θεματικό αντικείμενο, αποτελώντας βασικό στοιχείο για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού. Επιπλέον, συνιστούν ένα προϊόν το οποίο επιδιώκει να αναδείξει την πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου, με στόχο την προσέλκυση επισκεπτών, ώστε να δημιουργηθούν ευκαιρίες για τις τοπικές επιχειρήσεις και τους τοπικούς παραγωγούς προϊόντων και υπηρεσιών. Με αυτόν τον τρόπο, θα προσελκυστούν νέες

επενδύσεις, θα παραταθεί η τουριστική περίοδος και θα εξασφαλιστεί πόροι για τη συντήρηση και αποκατάσταση μνημείων και χώρων με αρχαιολογικό ενδιαφέρον. (Κώστα, 2021)

Η πολιτιστική διαδρομή δίνει την δυνατότητα στον επισκέπτη να γνωρίσει τα σημαντικά πολιτιστικά στοιχεία της πόλης, αλλά και να έρθει σε επαφή με την ίδια, να την γνωρίσει με έναν βιωματικό τρόπο ώστε να αισθανθεί μέλος της. Άλλωστε το νόημα της επανάχρησης, και γενικότερα της διάσωσης, χάνεται όταν προσπαθούμε να διασώσουμε τα κτήρια σαν ύλη και αδιαφορώντας για την άυλη κληρονομιά των ίδιων αλλά και της πόλης. Επιπλέον, στα πλαίσια της ολοκληρωμένης προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς της Σιάτιστας, ενδείκνυται η πολιτιστική διαδρομή να πραγματοποιείται σε περιόδους τις οποίες στην πόλη υλοποιούνται πολιτιστικές και ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, προβάλλοντας τα ήθη και έθιμα του τόπου, φεστιβάλ και events που φέρνουν το άτομο σε επαφή με τον πολιτισμό και την πόλη.

Έτσι, προτείνεται η δημιουργία πολιτιστικής διαδρομής κατά μήκος της Σιάτιστας, η οποία θα περιλαμβάνει την ξενάγηση στα σημαντικά πολιτιστικά σημεία της πόλης και θα μπορούν οι περιηγητές να την υλοποιήσουν είτε πεζοί, είτε με τη χρήση δημοτικού ποδηλάτου, είτε με μεταφορικό μέσο, όπως λεωφορείο του Δήμου, ώστε να είναι προσίτοι και σε άτομα που αντιμετωπίζουν κινητικά προβλήματα, με την συνοδεία εθελοντών τοπικών ξεναγών. Η περιήγηση αυτή θα καταλαμβάνει όλο το μήκος της πόλης, περνώντας έτσι από τα βασικότερα, ενδιαφέροντα και άξια προβολής σημεία της, κάποια από τα οποία δεν μπορεί κάποιος να τα εντοπίσει αν δεν γνωρίζει το μέρος.

Η Σιάτιστα περιλαμβάνει έναν κεντρικό οδικό άξονα, γύρω από οποίον εντοπίζονται τα πολιτιστικά σημεία της, καθώς και τοπικά καταστήματα και χώροι εστίασης. Έτσι, η δημιουργία πολιτιστικής διαδρομής προτείνεται να είναι παράλληλη με τον οδικό άξονα, προς διευκόλυνση, ενώ η ξενάγηση να εναλλάσσεται μεταξύ των πολιτιστικών μνημείων. Σε αυτή τη διαδρομή θα εντάσσονται τοποθεσίες που επιβάλλεται να δει και να γνωρίσει ο επισκέπτης.

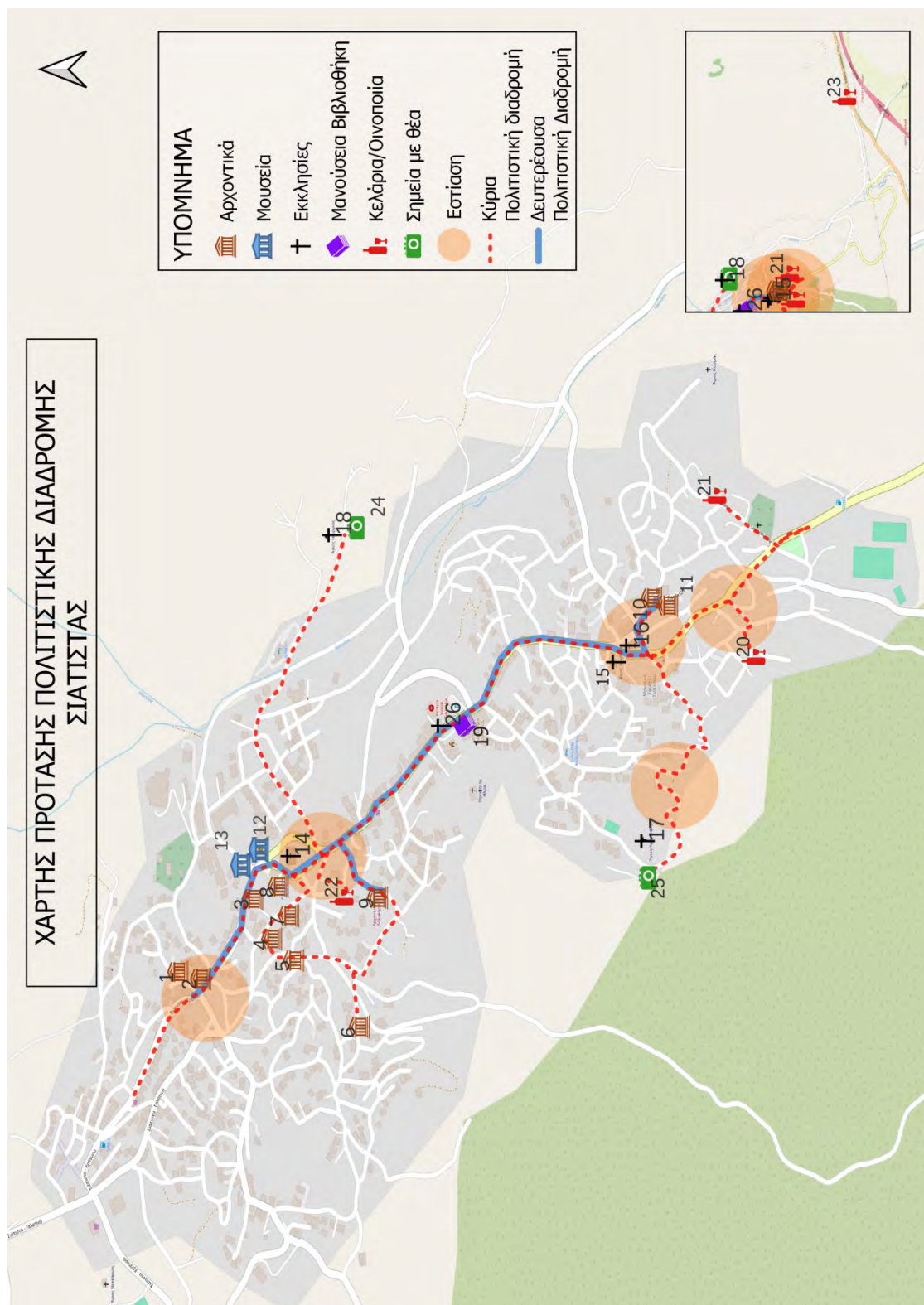
Αναλυτικά, η κύρια πολιτιστική διαδρομή θα παρέχει την δυνατότητα στον επισκέπτη – περιηγητή να επισκεφτεί όλα τα σημαντικά σημεία της πόλης και παρουσιάζεται στην εικόνα 86, σε χάρτη κλίμακας 1 : 6000 . Αναλυτικά, θα περιλαμβάνει ξενάγηση στα Αρχοντικά, που είναι επισκέψιμα, όπως φαίνονται στον πίνακα 4. Τα Μουσεία που θα περιλαμβάνονται στην περιήγηση είναι το Εκκλησιαστικό Μουσείο, το Παλαιοντολογικό και το Βοτανικό Μουσείο. Σημαντικές εκκλησίες αποτελούν ο Ναός του Αγίου Δημητρίου, ο Ναός Αγίου Γεωργίου, ο Ναός του Αγίου Νικολάου, ο Ναός της Αγία Παρασκευής και ο Ναός του Αγίου Μηνά. Η περιήγηση θα συμπληρώνεται με επισκέψεις σε τοπικά κελάρια - οινοποιία, στα οποία θα έχει ο περιηγητής την δυνατότητα να γευτεί το τοπικό παραδοσιακό κρασί, και γεύματα στις τοπικές παραδοσιακές ταβέρνες και χώρους εστίασης, όπως φαίνεται και στον χάρτη, ενισχύοντας την τοπική οικονομία. Η παραπάνω διαδρομή έχει ως στόχο να βοηθήσει τον επισκέπτη να έρθει σε επαφή με τον πολιτισμό και την κουλτούρα της Σιάτιστας, δημιουργώντας μια βιωματική και μοναδική εμπειρία. Η πολιτιστική διαδρομή μπορεί να συμπληρωθεί με εκθέσεις και ημερίδες που θα λάβουν χώρα στην πόλη της Σιάτιστας.

Η διάρκεια της κύριας αυτής διαδρομής υπολογίζεται περίπου στα 8,1 χλμ., σύμφωνα με το google maps, ενώ ο χρόνος υλοποίησης είναι περίπου 2 ώρες, με πεζό τρόπο, χωρίς να

συμπεριληφθεί ο χρόνος παραμονής στα σημεία ενδιαφέροντος, ο οποίος σχεδόν θα διπλασιαστεί. Άρα, ο περιηγητής θα μπορέσει να αφιερώσει σχεδόν 4 ώρες για να περιπλανηθεί στην πόλη της Σιάτιστας και να δει τα όλα τα σημαντικά σημεία της, να επισκεφτεί τα ιστορικά κτήρια και μουσεία, αλλά να έρθει σε επαφή με την τοπική κουζίνα, απολαμβάνοντας κρασί και φαγητό στο κέντρο της πόλης. Η διαδρομή αυτή με μεταφορικό μέσο, όπως αυτοκίνητο, θα διαρκεί λιγότερο, περίπου στα 25 λεπτά, υπολογισμένη χωρίς στάσεις, η οποία θα αυξηθεί από την παραμονή στα ιστορικά και πολιτιστικά μνημεία. Σε αυτό το σημείο αξίζει να επισημανθεί ότι η διάρκεια της διαδρομής εξαρτάται από τον χρόνο παραμονής στα σημεία ενδιαφέροντος και τις προτιμήσεις των περιηγητών.

Ωστόσο, προτείνεται και μια δευτερεύουσα πολιτιστική διαδρομή (*μπλε διαδρομή στον χάρτη*), η οποία θα διαρκεί λιγότερο χρόνο και θα συγκαταλέγει τα σημαντικότερα σημεία ενδιαφέροντος της πόλης, για τους επισκέπτες που επιθυμούν να υλοποιήσουν την περιήγηση αυθημερόν. Η διαδρομή αυτή υπολογίζεται στα 1,9 χλμ., σύμφωνα με το google maps, ενώ ο χρόνος υλοποίησης είναι περίπου 25 λεπτά, αν κάποιος επιθυμεί να την υλοποιήσει πεζός. Συμπεριλαμβάνοντας και την παραμονή σε ιστορικά κτήρια, μουσεία και σημαντικές εκκλησίες ο χρόνος αυξάνεται στις 2 ώρες. Η απόσταση των 1,9 χλμ. Με μεταφορικό μέσο, όπως αυτοκίνητο υπολογίζεται στα 5 λεπτά.

Εικόνα 88 Χάρτης πρότασης "Πολιτιστικής Διαδρομής" στην πόλη της Σιάτιστας.

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία.

Πίνακας 4 Σημαντικά Σημεία Ενδιαφέροντος Προτεινόμενης Πολιτιστικής Διαδρομής.

1.Αρχοντικό Μαλιόγκα	2.Αρχοντικό Χατζηγιαννήδη-Νερατζόπουλου	3.Αρχοντικό Χατζημιχαήλ-Κανατσούλη
		
4.Αρχοντικό Μανούση	5.Αρχοντικό Κατρανά	6.Αρχοντικό Τζούρα
		
7.Αρχοντικό Βοϊδομάτη	8.Αρχοντικό Δίντσιου	9. Αρχοντικό Δόλγκηρα (Λαογραφικό Μουσείο)
		
10. Επισκέψιμη Παραδοσιακή Οικία Τσιούτσιου - Ντέρου	11. Αρχοντικό Πουλκίδη(Πουλκώς)	12.Παλαιοντολογικό και Βοτανικό Μουσείο (Τραμπάντζειο Γυμνάσιο)
		
13.Εκκλησιαστικό Μουσείο	14.Μητροπολιτικός Ναός Αγίου Δημητρίου	15.Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου

		
16.Ιερός Ναός Αγίας Παρασκευής & Ναϊσκος της Παναγίας	17.Ιερός Ναός Αγίου Χριστοφόρου	18. Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου
		
19.Μανούσεια Βιβλιοθήκη	20. Επισκέψιμο Κελάρι «Μαγκούτες»	21.Οινοποιείο «Δύο Φίλοι»
		
22.Επισκέψιμο κελάρι Κωνσταντίνου Διαμαντή	23.Οινοποιείο «Νάκος»	24.Πανοραμική Θέα Σιάτιστας
		
25.Πανοραμική Θέα Σιάτιστας	26.Ιερός Ναός Αγίου Μηνά	
		

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία.

Παραγωγή προϊόντων εμπνευσμένων από την αρχιτεκτονική και πολιτιστική κληρονομιά

Η Σιάτιστα είναι μια πόλη γνωστή για την παραγωγή κρασιού, άριστης ποιότητας και συγκεκριμένα για το λιαστό κρασί, με πλήθος εξαγωγών σε άλλες ηπείρους. Η αμπελοκαλλιέργεια αποτελεί μακρόχρονη ιστορία και παράδοση για την πόλη, στην οποία κατείχε προβάδισμα από την αρχαιότητα. Έτσι, θέλοντας να συμπεριλάβουμε το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την επίτευξη της ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης της Σιάτιστας, και ειδικά την γνωστοποίηση των Αρχοντικών της, προτείνεται η ενσωμάτωση φωτογραφιών-εικόνων των Αρχοντικών, είτε εξωτερικά είτε εσωτερικά, στην ετικέτα των φιαλών των κρασιών. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η ευκαιρία να προβληθούν έμμεσα τα πολιτιστικά στοιχεία της πόλης και να συνδυαστεί το καλό και ποιοτικό κρασί με την πολιτιστική κληρονομιά της πόλης, τα ιστορικά αυτά κτήρια.

Πολιτιστικά Σαββατοκύριακα

Στα πλαίσια του πολιτιστικού τουρισμού και της ανάδειξης μνημείων και αρχαιολογικών περιοχών, με βιωματικό τρόπο, σε πολλές περιοχές της χώρας, υλοποιούνται δράσεις γνωστές ως «Πολιτιστικά Σαββατοκύριακα». Η δράση αυτή περιλαμβάνει ενέργειες που αφορούν την ανάδειξη της ιστορίας και του πολιτισμού της εκάστοτε περιοχής, όπως οικογενειακές περιηγήσεις/ ξεναγήσεις, αλλά και δραστηριότητες με καλλιτεχνικό περιεχόμενο, όπως βιωματικά εργαστήρια και δραστηριότητες για παιδιά, οι οποίες ενσωματώνουν την ιστορία και τον πολιτισμό στο παιχνίδι και την διασκέδαση, προβολή ταινιών και θεατρικών παραστάσεων. Παράλληλα, η δράση αυτή μπορεί να απευθύνεται και σε ενήλικους, με προτάσεις ,εκτός από ξενάγησης, θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες, εκθέσεις φωτογραφιών και ζωγραφικής, συμβουλευτικές ομιλίες (NEWSROOM, 2024). Η ενέργεια αυτή επιδιώκει την ανάδειξη του πολιτισμού και της ιστορίας μέσα από βιωματικές δραστηριότητες, ώστε να είναι πιο ελκυστικές και ενήλικες και παιδιά, αλλά και την ένταξη καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων για την καλλιέργεια του πνεύματος, ως μια εναλλακτική και ταυτόχρονα εκπαιδευτική και ψυχαγωγική δραστηριότητα.

Έτσι, σύμφωνα με τα παραπάνω, προτείνεται η καθιέρωση «Πολιτιστικών Σαββατοκύριακων» στην πόλη της Σιάτιστας, η οποία θα συνδυάζει την ανάδειξη του πολιτισμού και της αρχιτεκτονικής της περιοχής, με πνευματικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Αναλυτικά, η ημέρα του Σαββάτου μπορεί να αφιερωθεί σε οικογενειακές ξεναγήσεις στην πόλη, στα Αρχοντικά, στο Παλαιοντολογικό και Βοτανικό Μουσείο, καθώς και στο Εκκλησιαστικό, περιλαμβάνοντας δραστηριότητες στα ίδια τα μουσεία, με βιωματικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες, έχοντας εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Επιπλέον, ημερίδες και ομιλίες σχετικά με την παράδοση, τον πολιτισμό και την αρχιτεκτονική της πόλης θα συμπληρώνουν την ημέρα. Η ημέρα της Κυριακής, θα έχει ψυχαγωγικό χαρακτήρα, προτείνοντας περιπάτους στα εξωκλήσια της πόλης, απολαμβάνοντας τη φυσική ομορφιά, ενώ το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας θα περιλαμβάνει θεατρικές παραστάσεις, προβολές ταινιών και συναυλίες. Ακόμη, μπορεί να προστεθούν επισκέψεις στα τοπικά κελάρια και οινοποιεία της πόλης, με την προσθήκη γευμάτων με τοπικά παραδοσιακά γεύματα.

Η παραπάνω πρόταση έχει ως σκοπό την προβολή και ανάδειξη του πολιτισμού της Σιάτιστας, κάνοντάς την πιο ελκυστική σε ενήλικες και παιδιά, δημιουργώντας μια βιωματική

εμπειρία, μέσω της παραμονής τους στην πόλη και την συμμετοχή τους σε δραστηριότητες σε αυτή, γνωρίζοντας την εξολοκλήρου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάλυση της παρούσας μελέτης προκύπτουν σημαντικά συμπεράσματα για την πολιτιστική κληρονομιά και την διαχείριση της. Η πολιτιστική κληρονομιά και η ανάγκη για τη προστασία της αυξήθηκε ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, έπειτα από φυσικές καταστροφές και κοινωνικές κρίσεις, ενώ δράσεις επικεντρώνονται στην ορθή διαχείριση και διάσωσή της με σκοπό να μεταφερθεί στις επόμενες γενεές. Έτσι, τις τελευταίες δεκαετίες πληθώρα οργανισμών και φορέων, σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο, εστιάζουν στην προστασία, διαχείριση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, μέσα από την υιοθέτηση συμβάσεων και διακηρύξεων που αφορούν την ίδια. Στην Ελλάδα, η έντονη ανάγκη διαφύλαξης και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς εμφανίστηκε την δεκαετία του 1930, με ειδικό θεσμοθετημένο πλαίσιο για την προστασία και ανάδειξη του πολιτιστικού πλούτου της χώρας, με Υπουργεία και οργανισμούς να αναλαμβάνουν δράσεις για την διαχείριση αυτών των ζητημάτων. Καθ' αυτόν τον τρόπο, μέσα σε λίγες δεκαετίες, το ζήτημα της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς διείσδυσε σε όλα τα επίπεδα του σχεδιασμού, ενώ η κατανόηση της αξία της γέννησε την έννοια της επανάχρησης.

Οι δυο περιπτώσεις πόλεων, της Matera και του Alberobelo στην νότια Ιταλία, αποτελούν παραδείγματα για την ανάδειξη και διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς. Οι δύο αυτές πόλεις παρουσιάζουν σπουδαία και μοναδικά δείγματα αρχιτεκτονικών κτιρίων, με μακράιωνη ιστορία. Συγκεκριμένα, τοπικοί φορείς συγκεντρώθηκαν και διενέργησαν με σκοπό να αναδείξουν τα πολιτιστικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία των πόλεων τους, αποσκοπώντας στην τουριστική ανάπτυξη, μέσω της επανάχρησης των ιστορικών κτιρίων αλλά και της προβολής του πολιτιστικού πλούτου, με πολυμήχανους και διάφορους τρόπους.

Στην συνέχεια, με την περίπτωση μελέτης να επικεντρώνεται στην Σιάτιστα, εντοπίστηκαν σημαντικά και αξιολογικά δείγματα πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, τόσο σε υλική όσο και άυλη μορφή. Αναλυτικά, η πόλη περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό ιστορικών κτηρίων, τα Αρχοντικά, των οποίων η κατασκευή χρονολογείται ήδη από τον 18 αιώνα, χάρες την οικονομική ανάπτυξη της πόλης λόγω της εμπορικής δραστηριότητας των κατοίκων. Τα Αρχοντικά αποτελούσαν πολυτελή κατοικίες για την περίοδο εκείνη, με σημαντικά αρχιτεκτονικά στοιχεία, τόσο στην κατασκευή όσο και στην εσωτερική διακόσμηση, αντικατοπτρίζοντας τον πλούτο της εποχής και την πνευματική και καλλιτεχνική καλλιέργεια των κατοίκων. Τα ιστορικά αυτά κτήρια συνδέθηκαν με την πόλη της Σιάτιστας, κάνοντάς τα χαρακτηριστικό στοιχείο για την ίδια. Ωστόσο, η έλλειψη πληροφόρησης για την αξία και τον πολιτισμό που είναι συνδεδεμένη με τα Αρχοντικά, σε συνδυασμό με τις ετεροχρονισμένες προσπάθειες των τοπικών φορέων και την απουσία εθνικού θεσμικού πλαισίου για την πολιτιστική κληρονομιά, οδήγησαν σε σοβαρές φθορές, ερημώσεις και κατεδαφίσεις των Αρχοντικών.

Έπειτα από την κατανόηση της αξία των ιστορικών κτηρίων, άρχισαν να υλοποιούνται εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης για τα ίδια, με στόχο την ανάδειξη και αξιοποίησή τους. Επιπλέον, η πόλη της Σιάτιστας συγκεντρώνει μεγάλο μέρος άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία έχει καταφέρει να διασωθεί και να αναβιώσει μέσω πολιτιστικών και

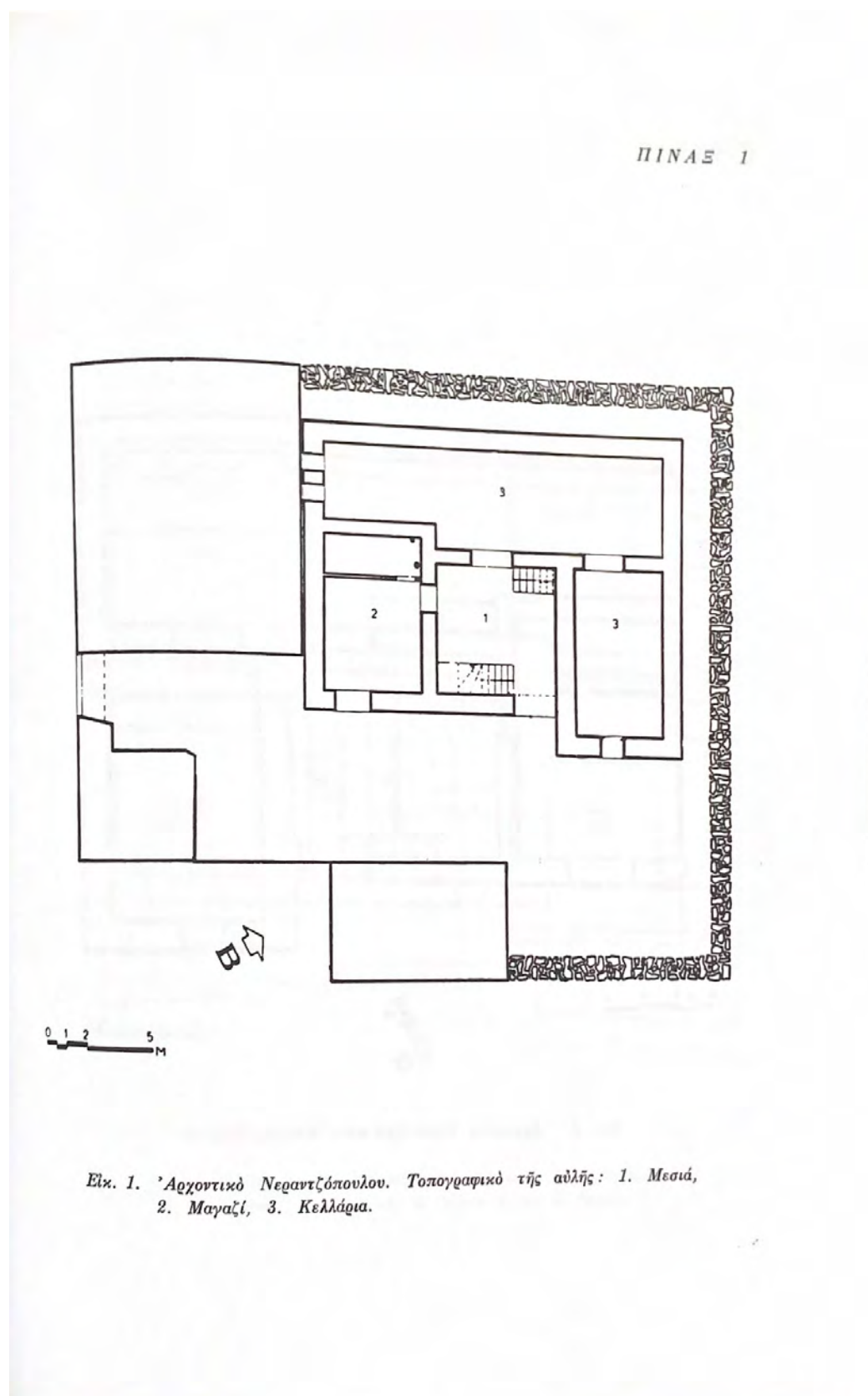
ψυχαγωγικών εκδηλώσεων. Επομένως, σημαντικό στοιχείο αποτελεί η σύνδεση της άυλης και υλικής κληρονομιάς του τόπου, με απώτερο σκοπό την ανάδειξή της συνολικά και όχι μεμονωμένα, μέσω της προβολής αποκλειστικά των Αρχοντικών, ως διατηρητέα κτήρια. Έτσι, οι προτάσεις που αποτυπώθηκαν στοχεύουν να ενώσουν τα υλικά και άυλα στοιχεία, δίνοντας κίνητρο σε κάθε επισκέπτη να περιηγηθεί στην πόλη και να έρθει σε επαφή με την κουλτούρα και τον πολιτισμό των ντόπιων. Είναι εμφανές ότι η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς συνιστά το κλειδί για την διασφάλιση της βιώσιμης διατήρησης ιστορικών κτηρίων και χώρων.

Εν κατακλείδι, η Σιάτιστα παρουσιάζει σημαντική πολιτιστική κληρονομία, η οποία έχει μεταφερθεί και διατηρηθεί έως σήμερα. Η πόλη για να μπορέσει να προβληθεί και να εξελιχθεί σε κοινωνικό, οικονομικό, πολιτισμικό και πολιτιστικό επίπεδο, επιβάλλεται η ορθή διαχείριση του πολιτιστικού αποθέματος, μέσα από ενέργειες αποκατάστασης, συντήρησης και επανάχρησης των ιστορικών κτηρίων, με γνώμονα τη βιωσιμότητα και την αποτροπή λαθών του παρελθόντος. Η Σιάτιστα είναι ένας πανέμορφος, ορεινός και ιστορικός τόπος, με μακρά ιστορία και πνευματική ανάπτυξη, με λαμπρά δείγματα πολιτισμού, που προσπαθούν να επιβιώσουν με το πέρασμα των χρόνων, και επιβάλλεται να γνωρίζουν την προβολή που τους πρέπει.

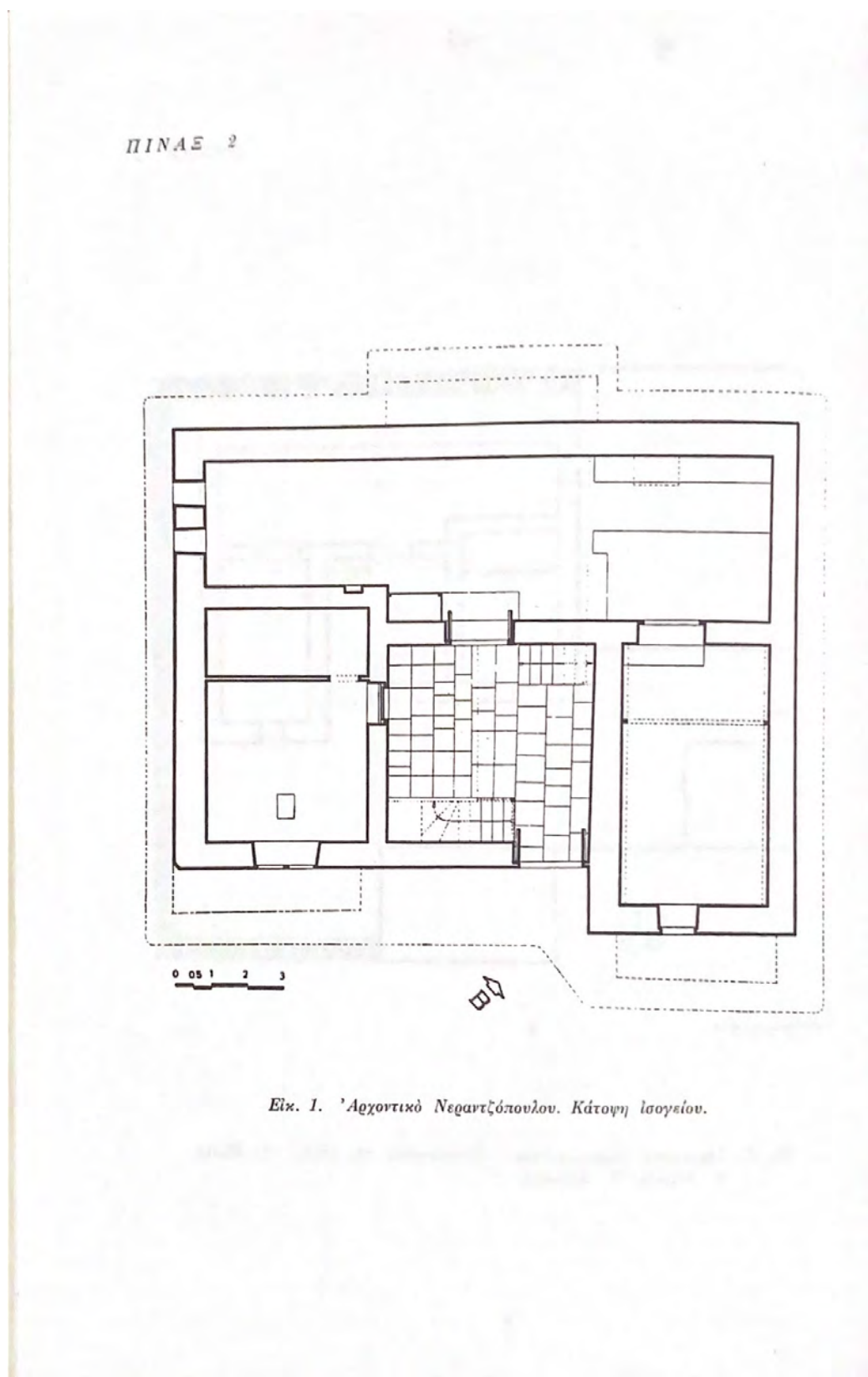
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Στις παρακάτω εικόνες αποτυπώνονται τα αρχιτεκτονικά σχέδια των Αρχοντικών : *Νερατζόπουλου, Σανούκως, Μανούση και Πουλκίδη*, όπως παρουσιάζονται στο βιβλίο «*Τα αρχοντικά της Σιάτιστας*» του Ν.Μουτσόπουλου, τα οποία παρουσιάζουν πανομοιότυπη μορφή με όλα τα Αρχοντικά σπίτια αυτής της περιόδου στην πόλη.

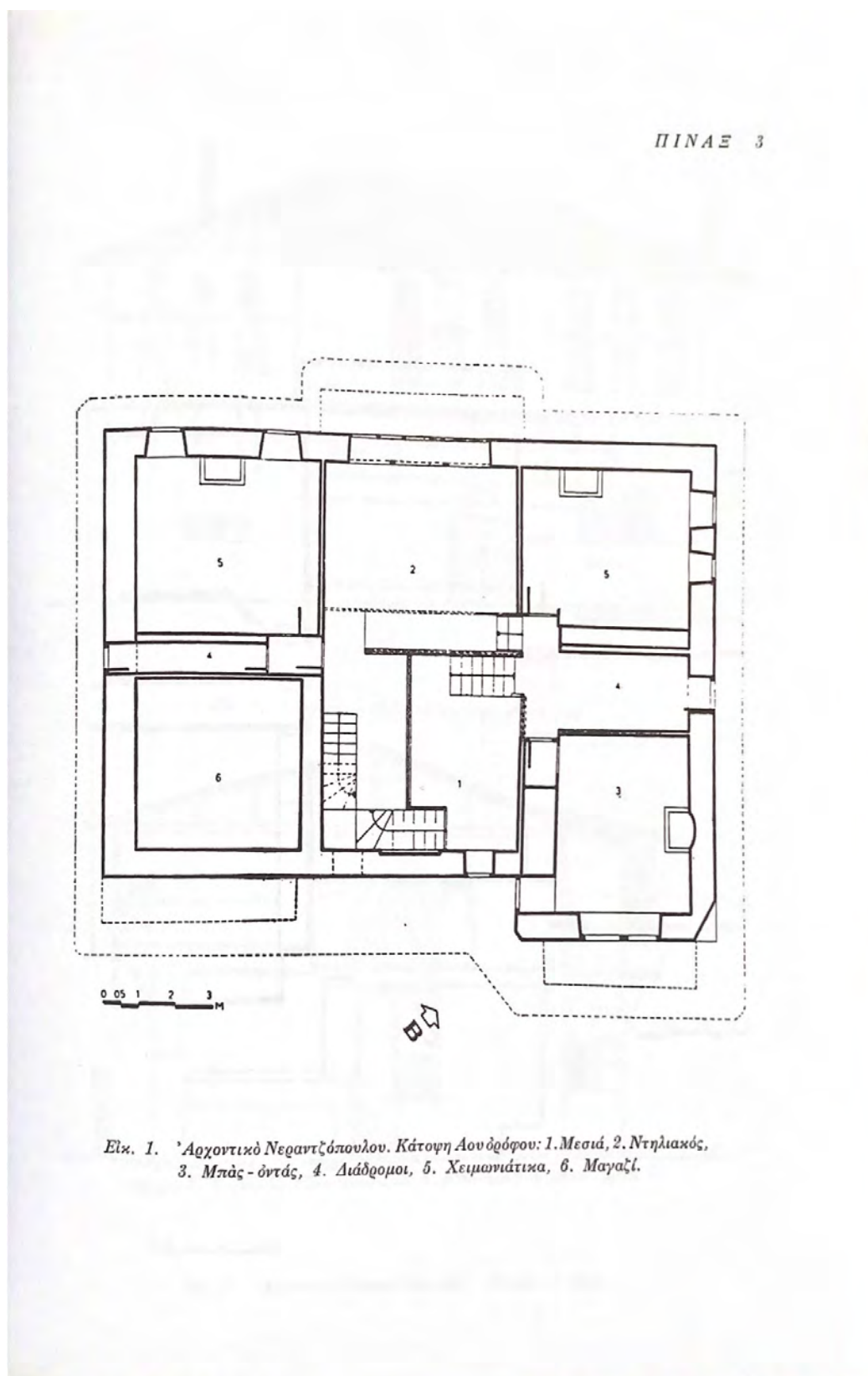
Εικόνα 89 Αρχοντικό Νεραντζόπουλου. Τοπογραφικό της αυλής.

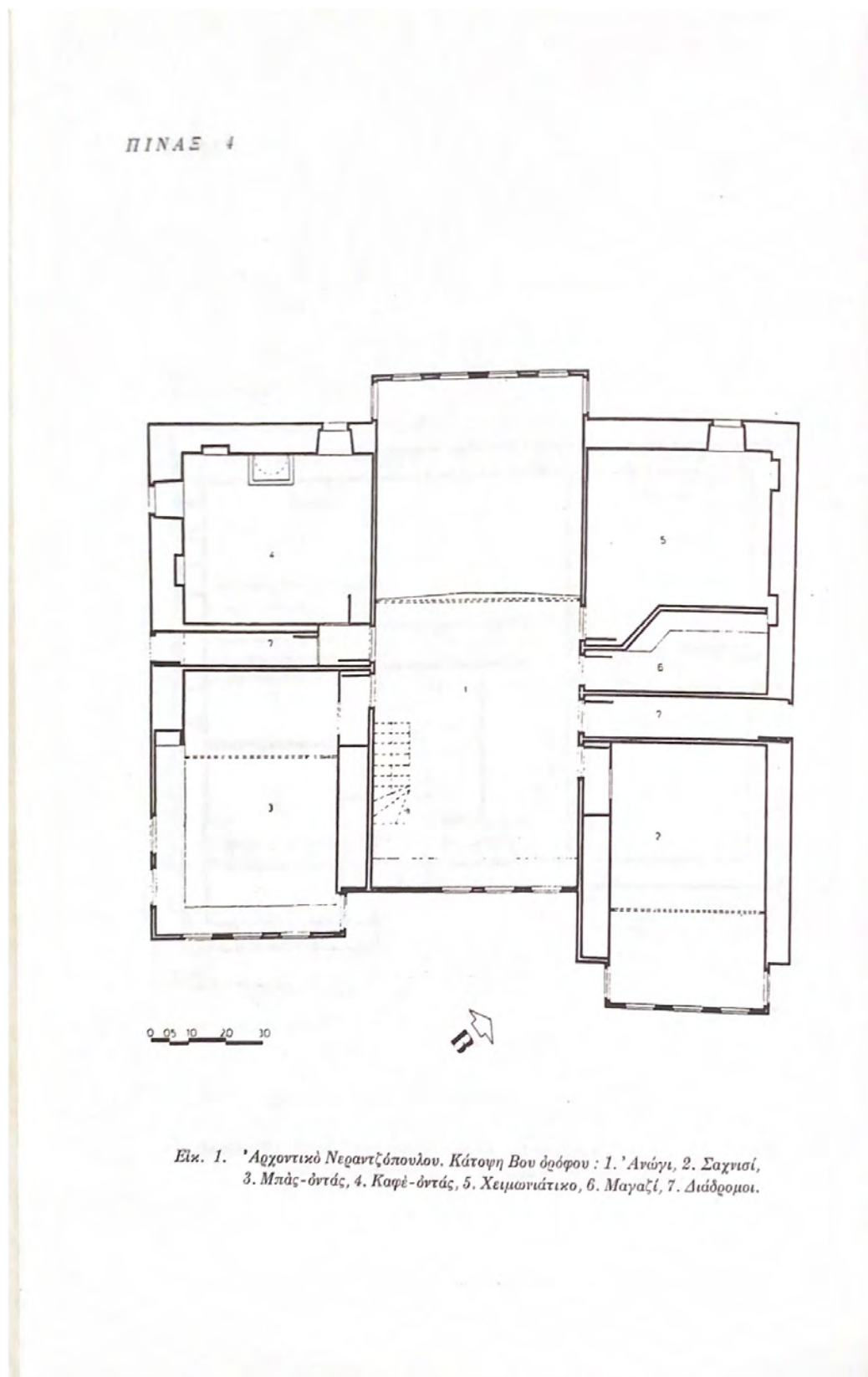
Εικόνα 90 Αρχοντικό Νερατζούπουλου. Κάτοψη ισογείου.

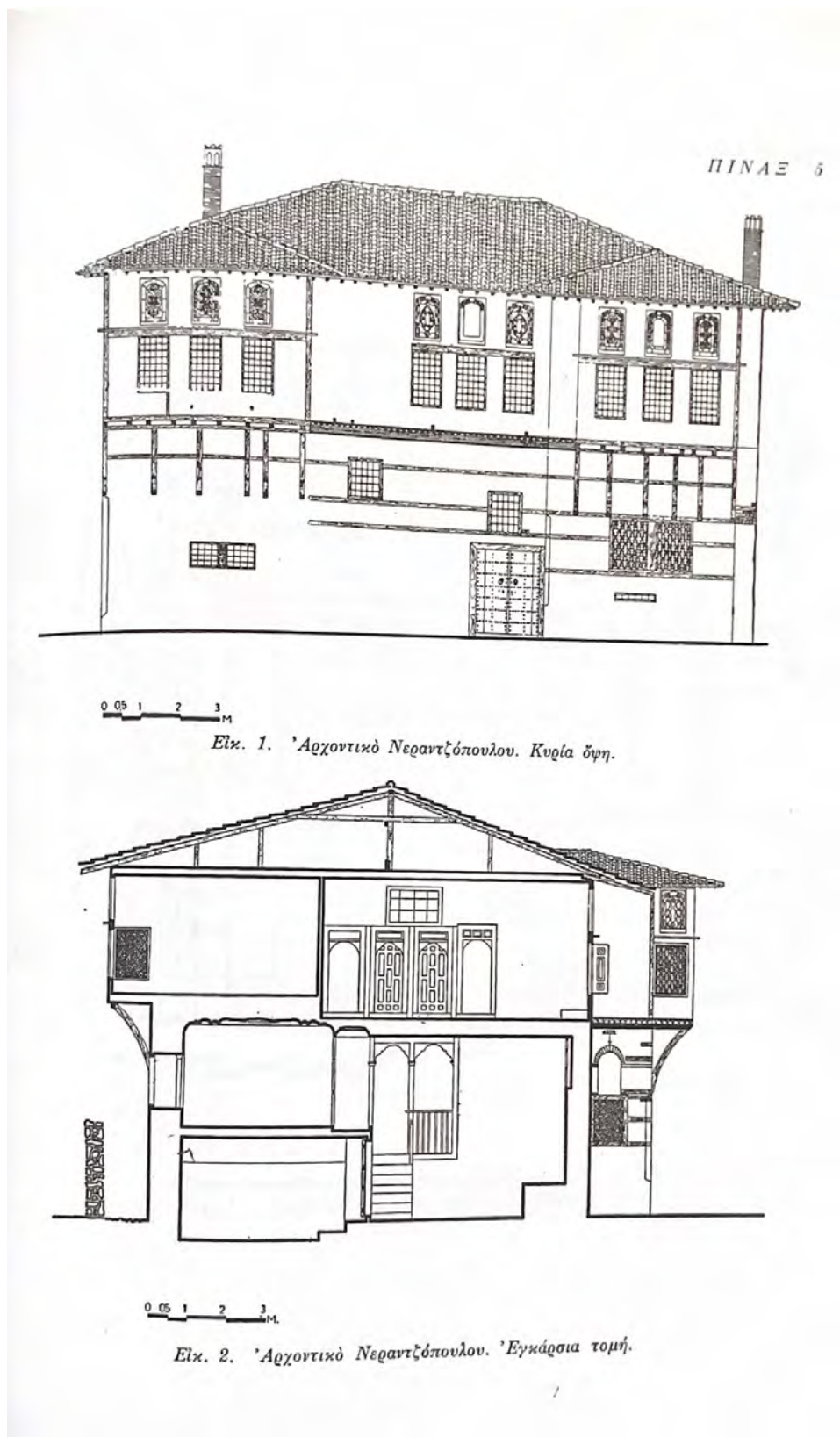
Εικόνα 91 Αρχοντικό Νερατζηπουλου. Κάτοψη πρώτου ορόφου .

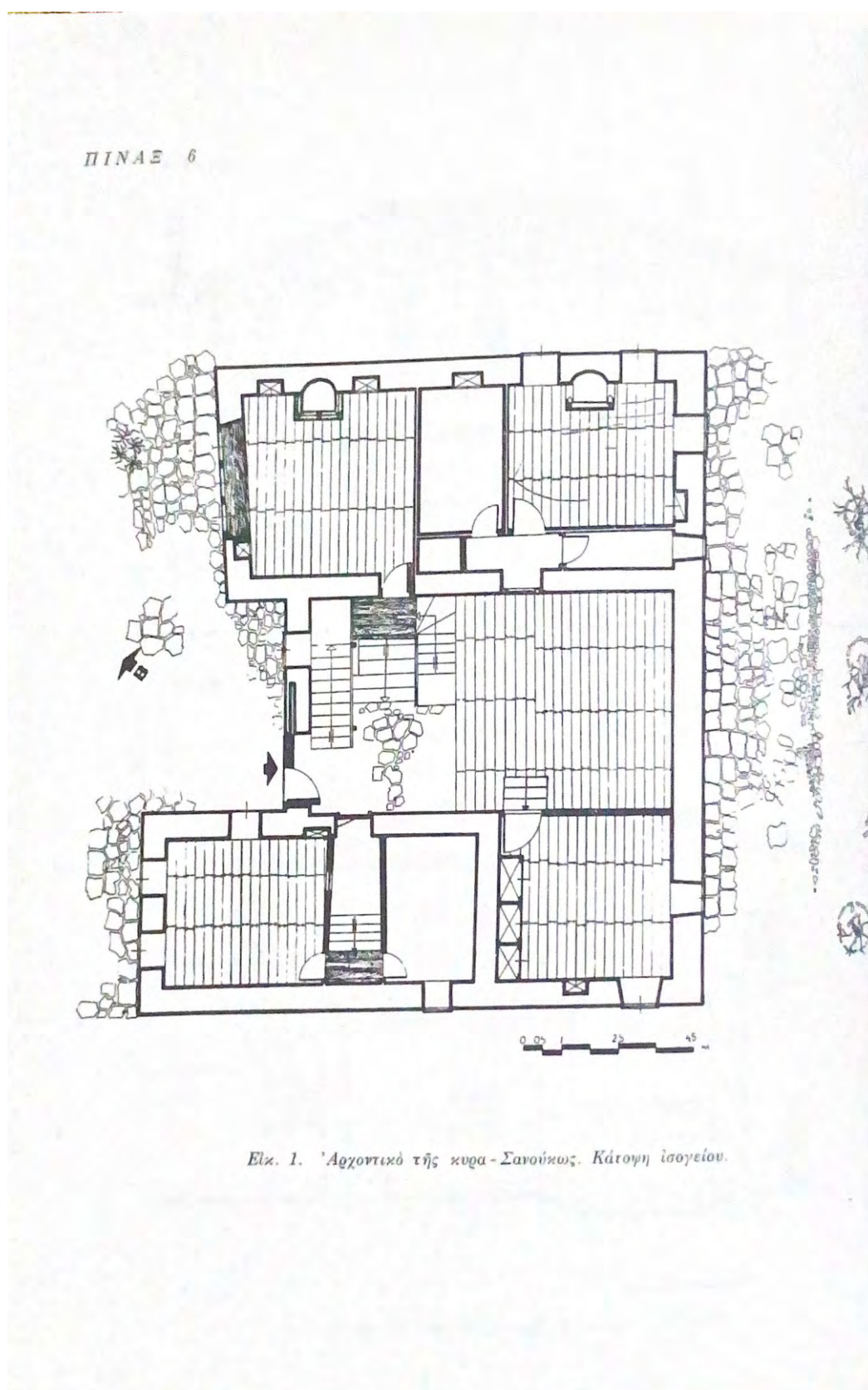
Εικόνα 92 Αρχοντικό Νερατζόπουλου. Κάτοψη δευτέρου ορόφου.

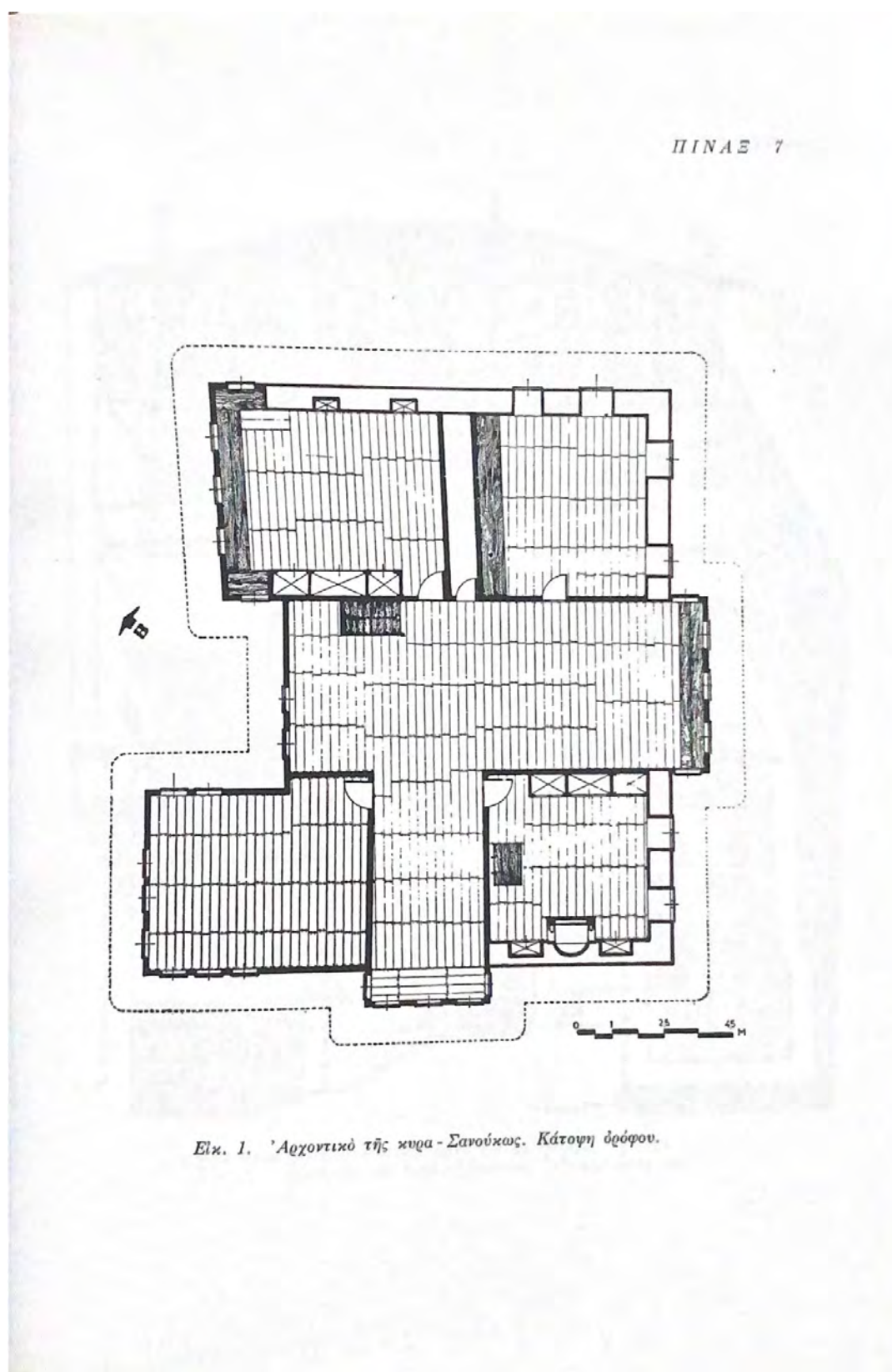
Εικόνα 93 Αρχοντικό Νεραντζόπουλου. Κύρια όψη (επάνω), εγκάρσια τομή (κάτω).

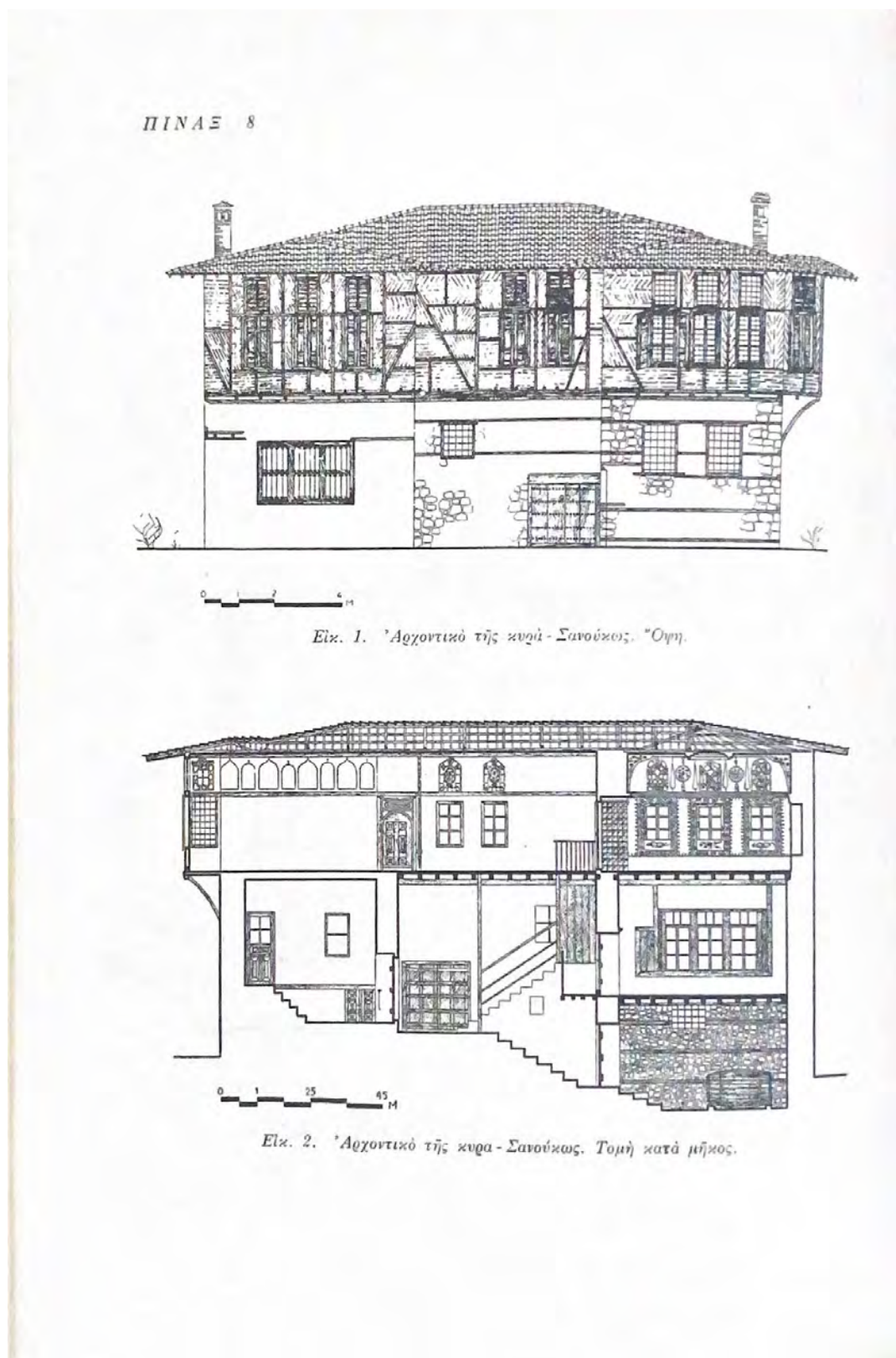
Εικόνα 94 Αρχοντικό κυράς- Σανούκως. Κάτοψη ισογείου.

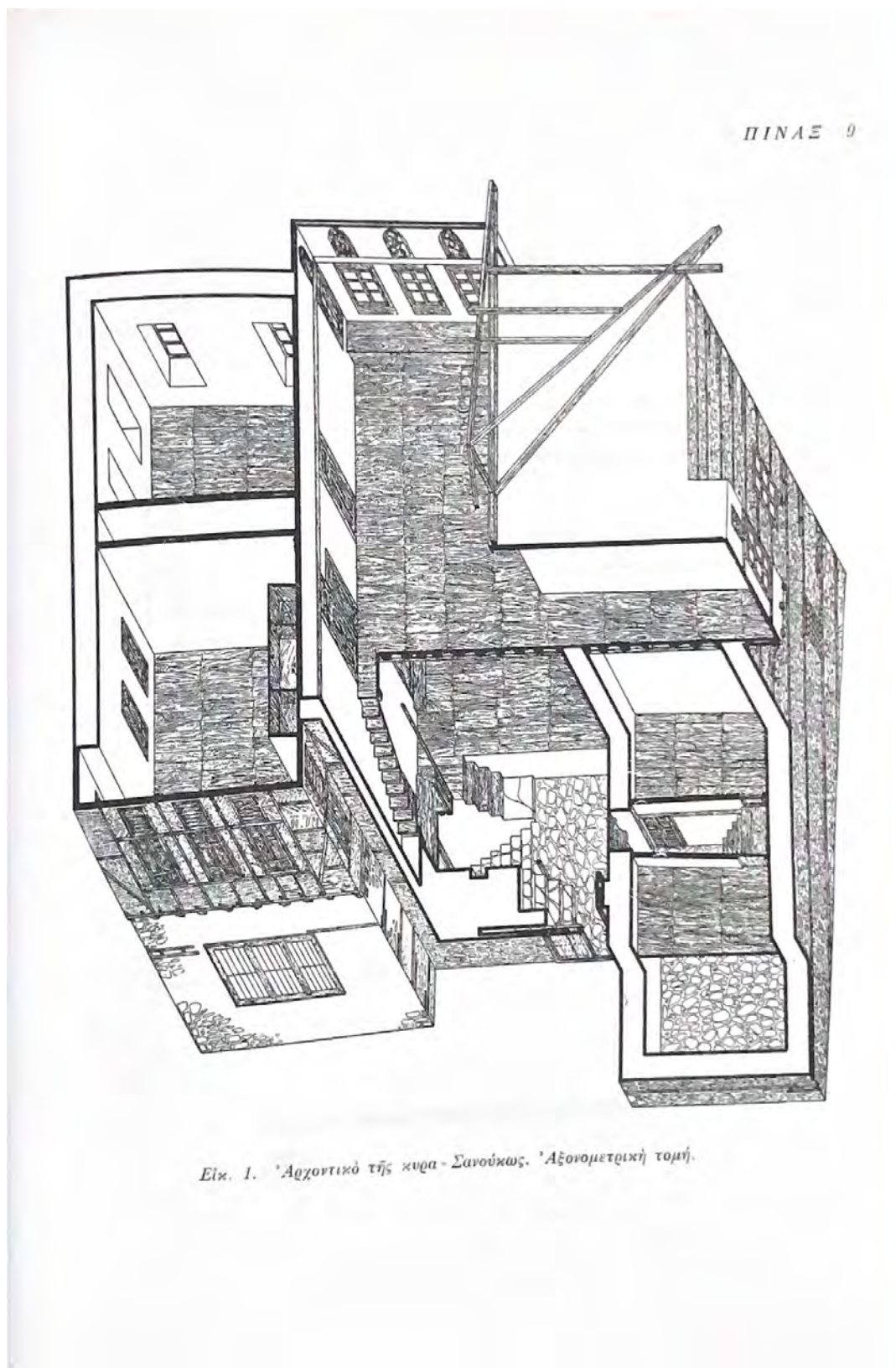
Εικόνα 95 Αρχοντικό κυράς - Σανούκως. Κάτοψη ορόφου.

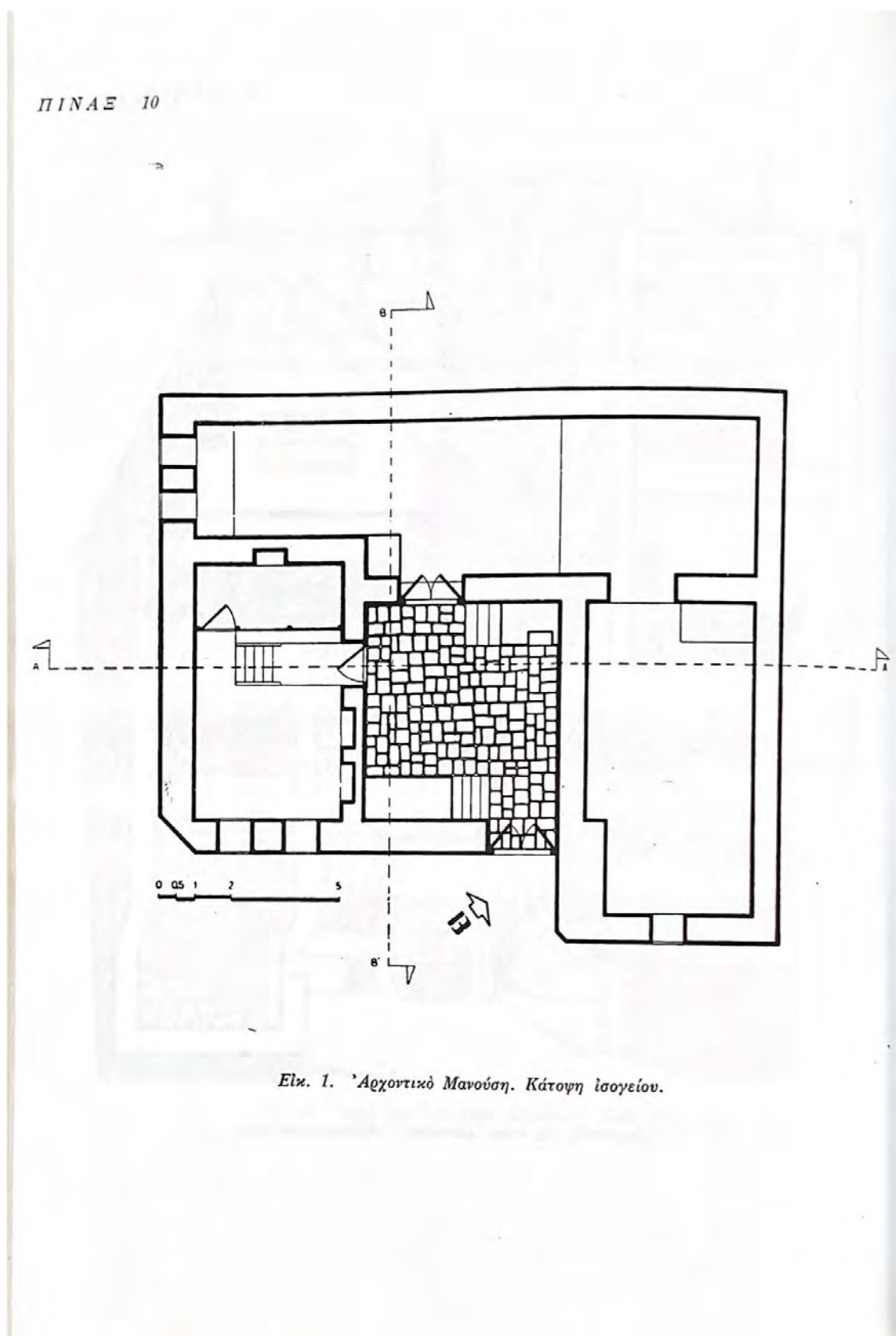
Εικόνα 96 Αρχοντικό κυράς - Σανούκως. Όψη (επάνω), τομή κατά μήκος (κάτω).

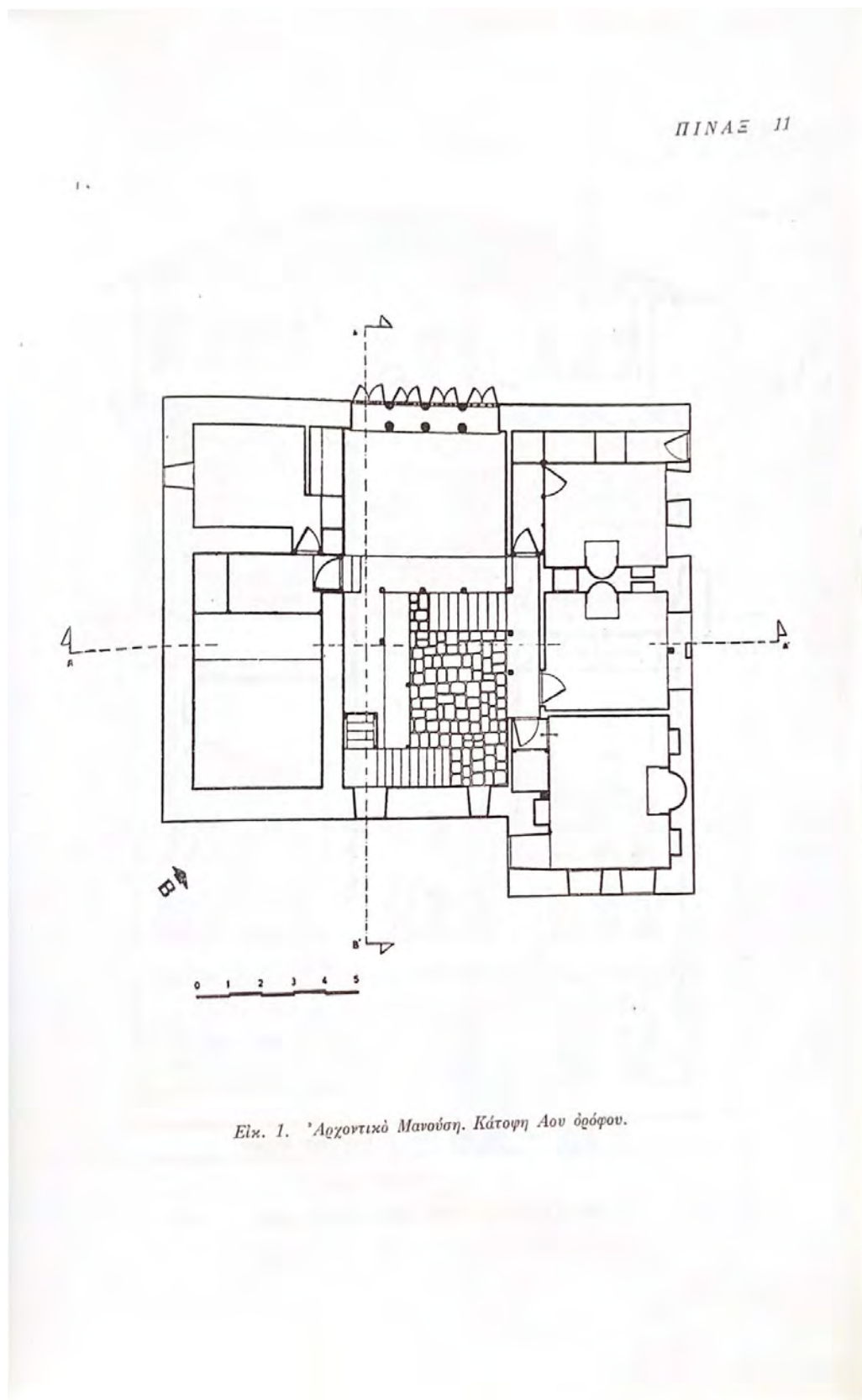
Εικόνα 97 Αρχοντικό κυράς - Σανούκως. Αξονομετρική τομή.

Εικόνα 98 Αρχοντικό Μανούση. Κάτοψη ισογείου.

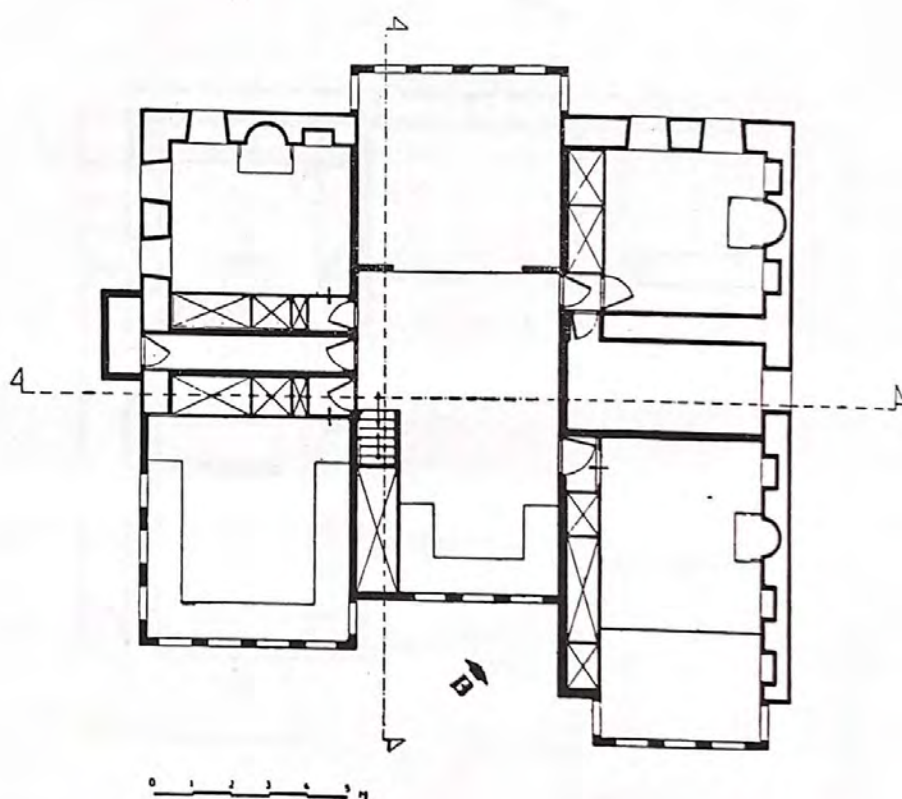

Εικόνα 99 Αρχοντικό Μανούση. Κάτοψη Αου ορόφου.

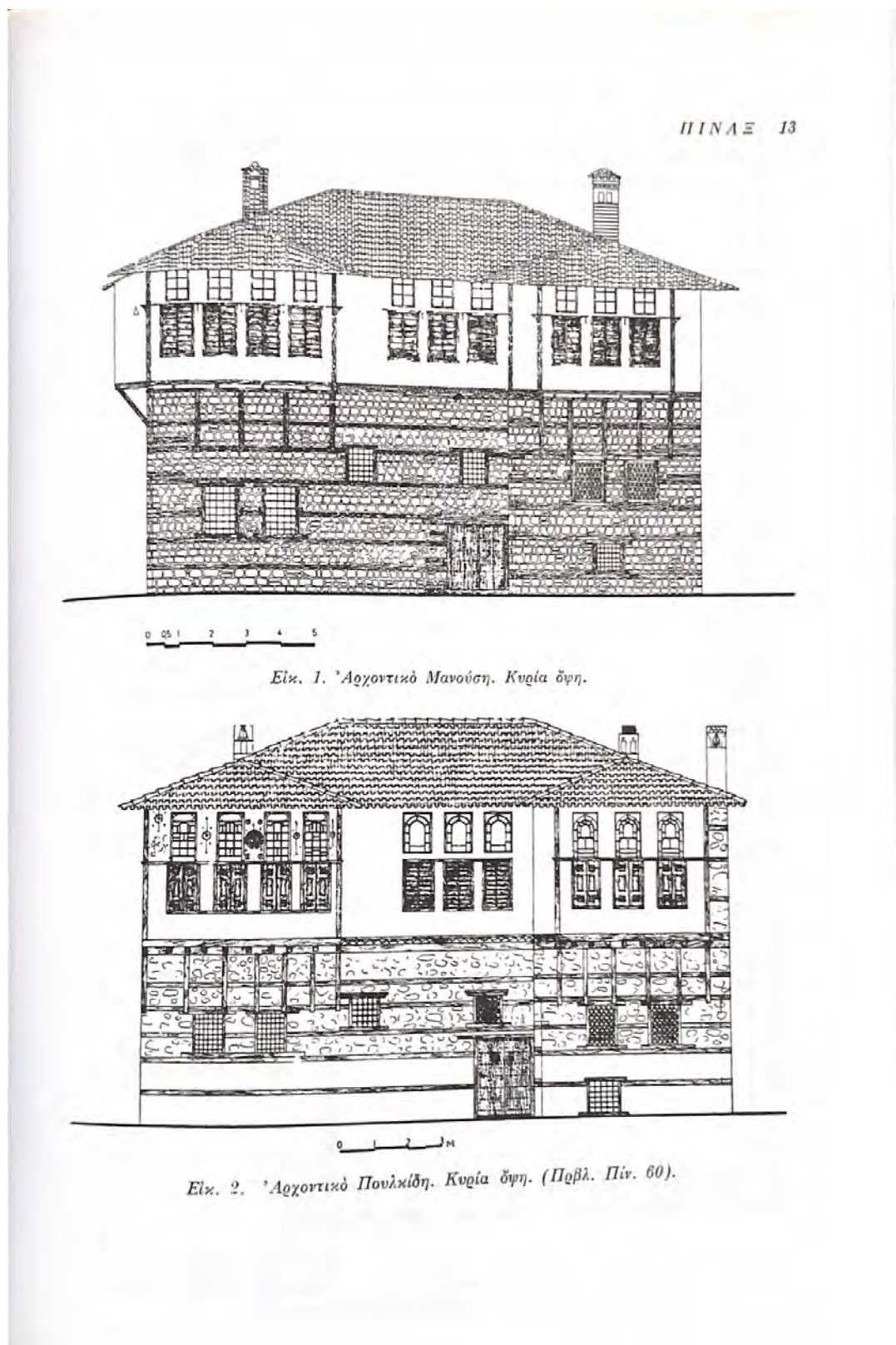
Εικόνα 100 Αρχοντικό Μανούση. Κάτοψη Βου ορόφου.

ΠΙΝΑΞ 12

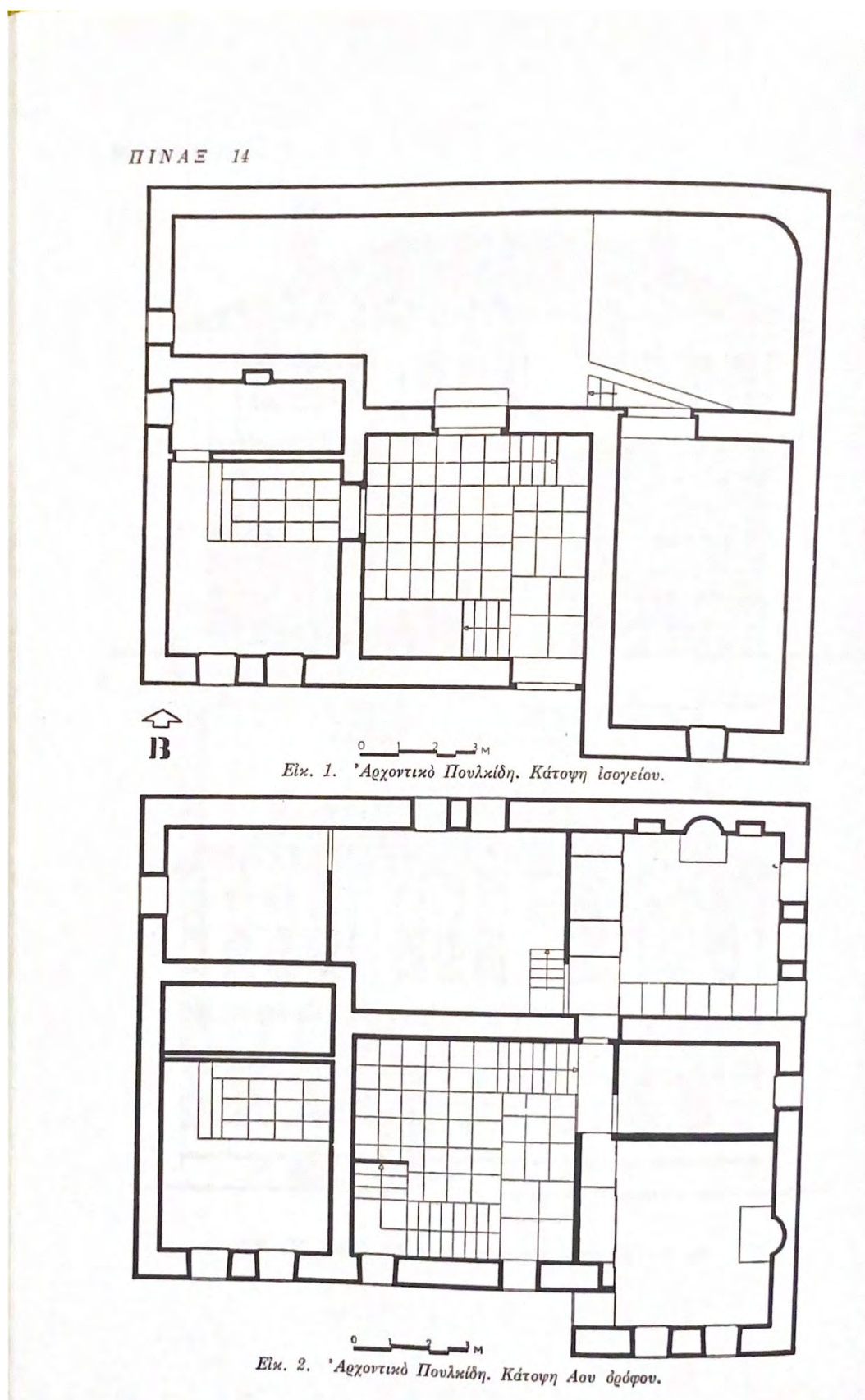

Εικ. 1. 'Αρχοντικό Μανούση. Κάτοψη Βου ορόφου.

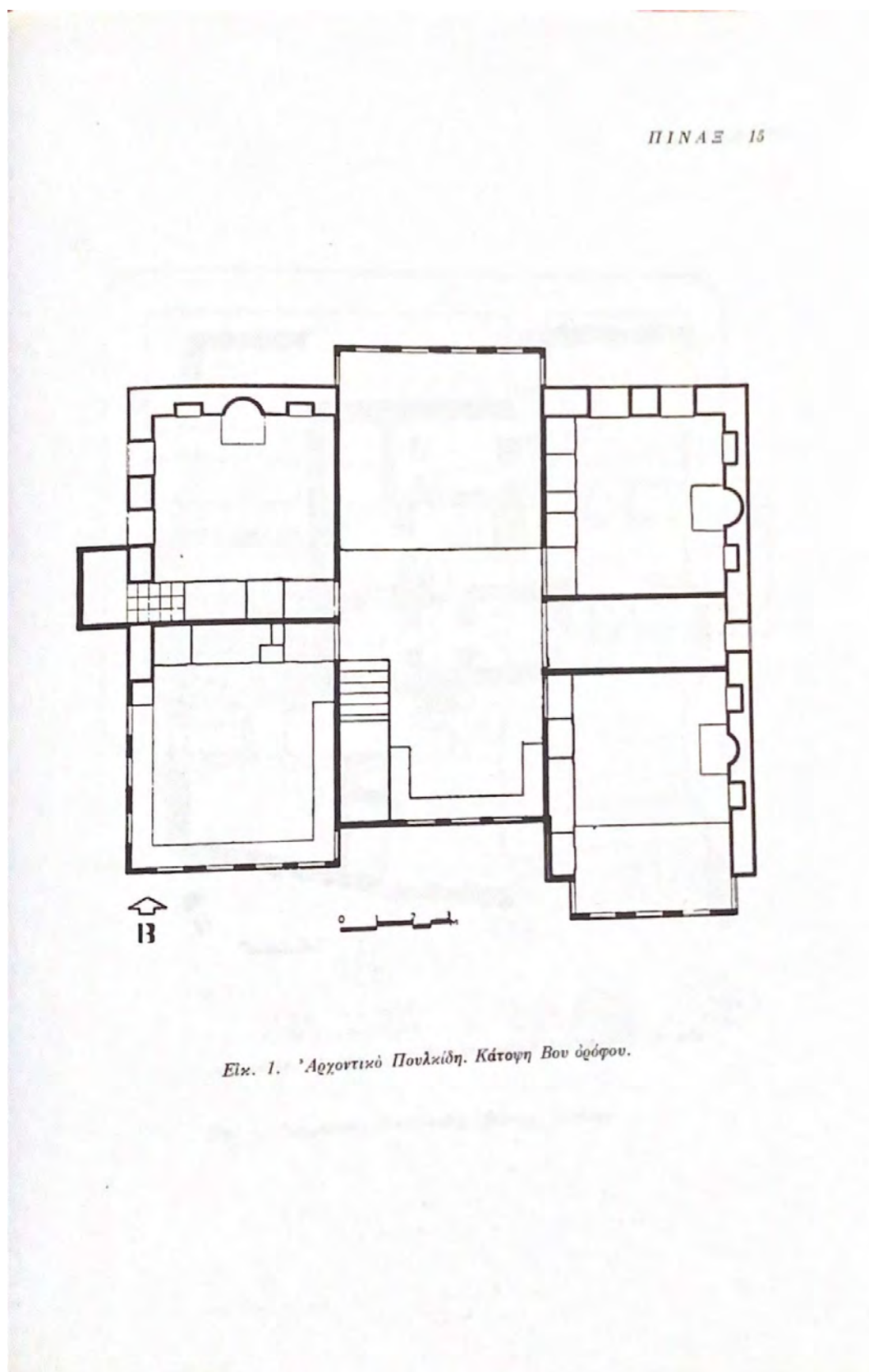
Εικόνα 101 Αρχοντικό Μανούση, κύρια όψη (επάνω). Αρχοντικό Πουλκίδη, κύρια όψη (κάτω).

Εικόνα 102 Αρχοντικό Πουλκίδη. Κάτοψη ισογείου (επάνω), κάτοψη Αου ορόφου (κάτω).

Εικόνα 103 Αρχοντικό Πουλκίδη. Κάτοψη Βου ορόφου.

ΠΗΓΕΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αποστόλου Ιωάννης (1929) *Ιστορία της Σιάτιστας*. Αθήνα: Δημητράκου Α.Ε.

Βεϊκού, Δ. Νομικού-Ρίζου, Δ. (1989) *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική. ΣΙΑΤΙΣΤΑ*. Αθήνα: ΜΕΛΙΣΣΑ.

Δάρδας, Α. (1997) *Ίδρυση και Λειτουργία του Τραμπάντζειου Γυμνασίου Σιατίστης με την Εποπτεία της Εκκλησίας*. Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών.

Δεσλή, Κ. (2021) *Η Διάσταση του Τοπίου ως Ρυθμιστής στο Χωροταξικό Σχεδιασμό*. Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Ζάμπας, Κ. (2021) 'Ο Χάρτης των Αθηνών. Η θεμελίωση των αρχών των αναστηλώσεων και η περίπτωση της Ακρόπολης | Θέματα Αρχαιολογίας Περιοδικό Ελεύθερης Πρόσβασης', April, pp. 22–51.

Κώστα, Ε. (2021) *Πολιτιστικές διαδρομές, ως μια πολυδιάστατη προοπτική: η περίπτωση της Ελλάδας*. Διδακτορική Διατριβή. Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Σχολή Επιστήμης της Πληροφορίας και Πληροφορικής. Τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας. Available at: <http://hdl.handle.net/10442/hedi/50536> (Accessed: 3 January 2024)..

Λινάκη Ελένη (2018) *Πρόταση θεσμικού πλαισίου προστασίας παραδοσιακού οικισμού Σιάτιστας Βοΐου Κοζάνης - ΙΚΕΕ / - Βιβλιοθήκη*. Μεταπτυχική Διατριβή. Αριστοτελείο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Available at: <http://ikee.lib.auth.gr/record/299269?ln=el> (Accessed: 27 November 2023).

Λογδανίδης, Γ (2011) *Η Σιάτιστα ...μέσα από το φακό του Γιώργου Λογδανίδη*. ΣΙΑΤΙΣΤΑ.

Μανδαλά, Μ. (2007) *Μείζον Ελληνικό Λεξικό*. 6η. Αθήνα: Τεγόπουλος – Φυτράκης.

Μουτσόπουλος, Ν. (1964) *Τα αρχοντικά της Σιάτιστας*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Μπλαντζώνη, Π. (2017) *Προστασία πολιτιστικού περιβάλλοντος. Θεωρητική και νομολογιακή προσέγγιση: 'Αρχιτεκτονική Κληρονομιά' παραδοσιακοί οικισμοί και διατηρητέα κτίρια: η περίπτωση της νήσου Χίου*. Διακτορική Διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Σχολή Επιστημών Οικονομίας και Δημόσιας Διοίκησης. Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης. Available at: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/43016> (Accessed: 27 November 2023).

Μπόντα-Ντουμανάκη, Κ. (2017) *Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά της Σιάτιστας*. Σιάτιστα. Available at: <https://www.siatistanews.gr/AYLH-min.pdf>.

Μπόντας, Γ. (1980) *Η Σιάτιστα, ανάπτυξη από τα Χρονικά*. Θεσσαλονίκη: Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα.

Νικηφόρος, Α. (2016) *Προστασία και ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς: μελέτη περίπτωσης το Λακκί της Λέρου*. bachelorThesis. Θεσσαλίας. Available at: <http://ir.lib.uth.gr/xmlui/handle/11615/46547> (Accessed: 27 November 2023).

Οικονόμου, Α. (2017) 'Πολιτιστική κληρονομιά, υλική και άυλη: Δυο όψεις του ίδιου νομίσματος; Το παράδειγμα της αγροδιατροφικής παράδοσης. | IDAology'. Available at: <https://idaology.gr/articles/politistiki-klironomia-yliki-kai-avli-dyo-opseis-tou-idiou-nomismatos-to-paradeigma-tis-agrodiatrophikis-paradosis/> (Accessed: 27 November 2023).

Παπαρσένου, Ζ.Α. (2017) *Διαχείριση πολιτιστικής κληρονομιάς και αναπτυξιακή στρατηγική: η περίπτωση της Ερμούπολης Σύρου*. bachelorThesis. Θεσσαλίας. Available at: <http://ir.lib.uth.gr/xmlui/handle/11615/48009> (Accessed: 27 November 2023).

Παυλογεωργάτος, Γ. (2003) *Διατήρηση της υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς (2η έκδοση)*. 2η. Επίκεντρο.

Σαμαράς, Ν. (2016) 'ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ', Σημειώσεις Μαθήματος στο ΠΜΣ 'Αρχιτεκτονική και Δομοστατική Αποκατάσταση Ιστορικών Κτηρίων και Συνόλων - Α.Δο.Απ.' του Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών Τ.Ε. (Τρίκαλα) του Τ.Ε.Ι. Θεσσαλίας.

Σαμαράς, Ν. (2023) 'Διαχείριση Φυσικής και Πολιτισμικής Κληρονομιάς και του Τοπίου - 1. Έννοιες και Ορισμοί'. Παραδόσεις Μαθήματος Επιλογής ΠΠΣ, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Σαπνάρα Ευδοξία (2005) *Η Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική της Σιάτιστας*. Πτυχιακή εργασία. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων: Τμήμα Πλαστικών Τεχνών και Επιστημών της Τέχνης.
ΣΙΑΤΙΣΤΑ Η πόλη των κρυμμένων θησαυρών (2009). ΑΝ.ΚΟ. Α.Ε.

Τζώνος, Θ. Παπαναούμ, Κ (2008) *Σιάτιστα. Περιπλάνηση στο χθες και στο σήμερα*. Αθήνα: Ωρίων.

Τσούργιαννη, Δ. (2002) *Η ζωγράφος Θάλεια Φλωρά - Καραβία (1871 - 1960)*. Διδακτορική Διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Τομέας Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης. Available at: <http://hdl.handle.net/10442/hedi/16078> (Accessed: 24 December 2023).

ΣΙΑΤΙΣΤΑ Η πόλη των κρυμμένων θησαυρών (2009). ΑΝ.ΚΟ. Α.Ε.

Ξενογλώσση Βιβλιογραφία

Arfa, F.H. *et al.* (2022) 'Criteria of "Effectiveness" and Related Aspects in Adaptive Reuse Projects of Heritage Buildings', *Sustainability*, 14(3), pp. 1–22.

Burckhardt, J. (1987) *The Architecture of the Italian Renaissance*. Translated by J. Palmes. Chicago, IL: University of Chicago Press. Available at: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/A/bo5969983.html> (Accessed: 27 November 2023).

Castells, M. (2009) *The Power of Identity*. 2nd edn. United State: Wiley-Blackwell (the information age: Economy ,society and culture).

Chiarella, D. *et al.* (2019) 'The city of Matera and its "Sassi" (Italy): an opportunity to broadcast geology in the European Capital of Culture 2019', *Geology Today*, 35(5), pp. 174–178. Available at: <https://doi.org/10.1111/gto.12283>.

Felicetti, M. (2016) 'Cultural Innovation and Local development: Matera as a Cultural District', *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 223, pp. 614–618. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.05.366>.

Ferretti, V., Bottero, M. and Mondini, G. (2014) 'Decision making and cultural heritage: An application of the Multi-Attribute Value Theory for the reuse of historical buildings', *Journal of Cultural Heritage*, 15(6), pp. 644–655. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.culher.2013.12.007>.

Gamini WijesuriyaJane ThompsonChristopher Young (2013) *Managing Cultural World Heritage / ICCROM*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Available at: <file:///C:/Users/User/Zotero/storage/BVDLXYZ/managing-cultural-world-heritage.html>.

Ivona, A., Rinella, A. and Rinella, F. (2019) 'Glocal Tourism and Resilient Cities: The Case of Matera "European Capital of Culture 2019"', *Sustainability*, 11(15), p. 4118. Available at: <https://doi.org/10.3390/su11154118>.

Munjeri, D. (2004) 'Tangible and Intangible Heritage: from difference to convergence', *Museum International*, 56(1–2), pp. 12–20. Available at: <https://doi.org/10.1111/j.1350-0775.2004.00453.x>.

Silverman, H. and Ruggles, D.F. (eds) (2009) *Intangible Heritage Embodied*. New York, NY: Springer New York. Available at: <https://doi.org/10.1007/978-1-4419-0072-2>.

Stefano, M.L., Davis, P. and Γαϊδατζή, Φ. (2021) *Άυλη πολιτιστική κληρονομιά: πλήρης οδηγός*. Αθήνα: ΠΙΟΠ.

Todisco, L., Sanitate, G. and Lacorte, G. (2017) 'Geometry and Proportions of the Traditional Trulli of Alberobello', *Nexus Network Journal*, 19(3), pp. 701–721. Available at: <https://doi.org/10.1007/s00004-016-0326-4>.

Διαδικτυακοί τόποι

'About the OWHC' (no date) *Organization of World Heritage Cities*. Available at: <https://www.ovpm.org/about-the-owhc/> (Accessed: 27 November 2023).

'Ticcih | Διεθνής Επιτροπή για τη Διατήρηση της Βιομηχανικής Κληρονομιάς' (no date). Available at: <https://ticcih.gr/> (Accessed: 27 November 2023).

‘Αστικός Σχεδιασμός -’ (2020). Available at: <https://ypen.gov.gr/chorikos-schediasmos/astikos-schediasmos/> (Accessed: 27 November 2023).

‘Γενική Γραμματεία Χωρικού Σχεδιασμού και Αστικού Περιβάλλοντος -’ (2020). Available at: <https://ypen.gov.gr/chorikos-schediasmos/geniki-grammateia-chorikou-schediasmos-kai-astikou-perivallontos/> (Accessed: 27 November 2023).

‘Εθνική Πολιτική -’ (2020). Available at: <https://ypen.gov.gr/chorikos-schediasmos/astikos-schediasmos/ethniki-politiki/> (Accessed: 27 November 2023).

‘Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)’ (no date).

‘Ιστορία – Βιβλιοθήκη Σιάτιστας’ (2023). Available at: <https://siatistabibl.gr/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%af%ce%b1-%cf%83%ce%b9%ce%ac%cf%84%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%b1/> (Accessed: 27 November 2023).

‘Παραδοσιακά Κτίρια και Σύνολα -’ (2020). Available at: <https://ypen.gov.gr/chorikos-schediasmos/ktiria/paradosiaka-ktiria-kai-synola/> (Accessed: 27 November 2023).

‘Πολιτισμός’ (2021) ΔΗΜΟΣ ΒΟΙΩΥ. Available at: <https://voio.gr/episkeptes/politismos/> (Accessed: 27 November 2023).

‘Σιάτιστα Κοζάνης. Τα οινοποιεία με το περίφημο λιαστό κρασί της’ (2022) *Visit West Macedonia*, 8 March. Available at: <https://www.visitwestmacedonia.gr/%ce%ba%ce%bf%ce%b6%ce%b1%ce%bd%ce%b7/%ce%b5%cf%80%ce%b9%cf%83%ce%ba%ce%ad%cf%88%ce%b9%ce%bc%ce%b1-%ce%bf%ce%b9%ce%bd%ce%bf%cf%80%ce%bf%ce%b9%ce%b5%ce%af%ce%b1-%cf%83%cf%84%ce%b7-%cf%83%ce%b9%ce%ac%cf%84%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%b1/> (Accessed: 24 December 2023).

‘Υπουργείο Ανάπτυξης | Κεντρικός ιστότοπος του Υπουργείου Ανάπτυξης’ (2022). Available at: <https://www.mindev.gov.gr/> (Accessed: 27 November 2023).

Alberobello Sito UNESCO patrimonio mondiale dell’umanità (no date) ALBEROBELLO.COM. Available at: <https://www.alberobello.com/it/cultura-e-tradizioni//unesco-i-trulli-di-alberobello> (Accessed: 27 November 2023).

Centre, U.W.H. (2023) *The Sassi and the Park of the Rupestrian Churches of Matera, UNESCO World Heritage Centre*. Available at: <https://whc.unesco.org/en/list/670/> (Accessed: 27 November 2023).

Centre, U.W.H. (2023) *The Trulli of Alberobello, UNESCO World Heritage Centre*. Available at: <https://whc.unesco.org/en/list/787/> (Accessed: 27 November 2023).

Culture / UNESCO (no date). Available at: <https://www.unesco.org/en/culture> (Accessed: 27 November 2023).

Dedicated to saving the world's most treasured places (no date) *World Monuments Fund*. Available at: <https://www.wmf.org/who-we-are> (Accessed: 27 November 2023).

EcoLabs by Humans First (no date) *EcoLabs by Humans Fi*. Available at: <https://humansfirstgr.wixsite.com/ecolabs> (Accessed: 30 December 2023).

Fiesta Voio (2023) *Fiesta Voio*. Available at: <https://fiestavoio.com/> (Accessed: 27 November 2023).

<https://plus.google.com/+UNESCO> (2021) *Grevena - Kozani UNESCO Global Geopark, UNESCO*. Available at: <https://en.unesco.org/global-geoparks/grevena-kozani> (Accessed: 27 November 2023).

ICOM International council of museums (n.d.) ICOM Greece. Προσβάσιμο από : <https://icom-greece.mini.icom.museum/%cf%80%ce%bb%ce%b7%cf%81%ce%bf%cf%86%ce%bf%cf%81%ce%b9%ce%b5%cf%83/%cf%84%ce%bf-%ce%b5%ce%bb%ce%bb%ce%b7%ce%bd%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%cf%84%ce%bc%ce%ae%ce%bc%ce%b1/> [τελευταία πρόσβαση 16/11/2023].

NatureBank - Βιότοπος CORINE - Όρος Βούρινος (no date) *ΦΙΛΟΤΗΣ Βάση Δεδομένων για την Ελληνική Φύση*. Available at: <https://filotis.itia.ntua.gr/biotopes/c/A00010206/> (Accessed: 27 November 2023).

Riccardi, V.A. (2023) *Italy's ancient, conical homes, BBC TRAVEL*. Available at: <https://www.bbc.com/travel/article/20230202-italys-ancient-conical-homes> (Accessed: 27 November 2023).

Wedia (2016) *Το Ίδρυμα, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΙΔΕΥΜΑ ΟΜΙΛΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ*. Available at: <http://www.piop.gr/el/idrimea.aspx> (Accessed: 27 November 2023).

What is ICCROM / ICCROM (2017). Available at: <https://www.iccrom.org/about/what-iccrom> (Accessed: 27 November 2023).

Αργίτη, Π. & Παυλόπουλου, Δ. (2022) 'Μνημεία Πολιτιστικής Κληρονομιάς: διεθνείς συμβάσεις, κοινοτικές οδηγίες, ελληνική νομοθεσία', *ECOPRESS*, 1 June. Available at: <https://ecopress.gr/mnimeia-politistikis-klironomias/> (Accessed: 21 February 2024).

Αμαραντίδου, Δ. (2017) 'Κοζάνη: Σπάνια φυτά στο Βοτανικό μουσείο Σιάτιστας', *ertnews.gr*, 10 August. Available at: <https://www.ertnews.gr/perifereiakoi-stathmoi/kozani/kozani-spania-fyta-sto-votaniko-mousio-siatistas/> (Accessed: 27 November 2023).

Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2021 - ELSTAT (no date). Available at: <https://www.statistics.gr/2021-census-pop-hous> (Accessed: 2 February 2024).

Αρχοντικό Δόλγκηρα (2022). Available at: <https://markides.gr/%ce%b1%cf%81%cf%87%ce%bf%ce%bd%cf%84%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%ce%b4%cf%8c%ce%bb%ce%b3%ce%ba%ce%b7%cf%81%ce%b1/> (Accessed: 27 November 2023).

Διονύσης Μπόσιακας / Φωτογραφικό υλικό (no date). Available at: https://www.facebook.com/diompos/photos?locale=el_GR (Accessed: 10 January 2024).

Η Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού (2023) *Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ ΥΠΠΟΑ*. Available at: <http://ep.culture.gr/el/Pages/about.aspx> (Accessed: 27 November 2023).

Ιερά Μητρόπολις Σισανίου & Σιατίστης (2022) 'Εκκλησιαστικό Μουσείο', *Ιερά Μητρόπολις Σισανίου και Σιατίστης*, 30 March. Available at: <https://www.imsiatistis.gr/diakonia/ekklisiastiko-mouseio/> (Accessed: 27 November 2023).

Καβαδάς, Α. (2023) 'Παραδοσιακή κατοικία Χρήστου Τσιότσιου και Τατιάνας Ντέρου | Museum Finder', 1 May. Available at: <https://museumfinder.gr/listing/paradosiaki-katoikia-christou-tsotsiou-kai-tatianas-nterou/> (Accessed: 27 November 2023).

Ορειβατικός Σύλλογος Σιάτιστας «Ο ΜΠΟΥΡΙΝΟΣ» (2019) *Ορειβατικός Σύλλογος Σιάτιστας «Ο ΜΠΟΥΡΙΝΟΣ»*. Available at: <https://ossbourinos.gr/> (Accessed: 27 November 2023).

Παπακυριάκου, Δ. (2022) *Μωμόγεροι, κλαδариές και άλλα χριστουγεννιάτικα έθιμα της Ελλάδας, ΜΗΧΑΝΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ*. Available at: <https://www.mixanitouxronou.gr/archaioellinika-ethima-poy-eginan-christianika-kai-epizoyn-oi-momogeroi-oi-foties-stis-geitonies-kai-to-taisma-tis-vrysis/> (Accessed: 27 November 2023).

Πολιτιστική κληρονομιά και τέχνες — στήριξη της ΕΕ / Ευρωπαϊκή Ένωση (no date). Available at: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/culture_el (Accessed: 27 November 2023).

Σιάτιστα: Επιστημονική ημερίδα με θέμα «Το αρχοντικό της Πούλκως και η εποχή του» (2023). Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=xKD-NH8RQmc> (Accessed: 17 December 2023).

Σιάτιστα: Ομιλία για την Προβολή της Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Δήμου Βοΐου με στόχο την Τουριστική του Ανάπτυξη (2022). Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=Jy7NagwEnP4> (Accessed: 21 January 2024).

Συντακτική ομάδα e-ptolemeos (2010) 'Ο ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΖΑΧΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΙΑΤΙΣΤΑ', *e-ptolemeos.gr Ειδήσεις Πτολεμαΐδα Νέα Κοζάνη Εορδαία News*, 11 October. Available at: <https://e-ptolemeos.gr/o-architektonas-aristotelehs-zachos-apo> (Accessed: 24 December 2023).

Υπουργείο- Νομοθεσία Ευρωπαϊκής Ένωσης - Πολιτιστική Κληρονομιά (2023) *Νομοθεσία Ευρωπαϊκής Ένωσης - Πολιτιστική Κληρονομιά*. Available at: https://www.culture.gov.gr/el/ministry/SitePages/europeanlaws_heritage.aspx (Accessed: 27 November 2023).

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού / Εκκλησιαστικό Μουσείο Σιάτιστας (2012). Available at: http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3340 (Accessed: 27 November 2023).

Θεσμικό πλαίσιο

Ν. 1577/1985 (ΦΕΚ Α' 210/18.12.1985) «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός.»

Ν. 3028/2002 (ΦΕΚ Α' 153/28.06.2002) «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.»

Ν. 4495/2017 (ΦΕΚ Α' 167/03.11.2017) «Έλεγχος και προστασία του Δομημένου Περιβάλλοντος και άλλες διατάξεις.»

Ν. 4858/2021 (ΦΕΚ Α' 220/19.11.2021) «Κύρωση Κώδικα νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς.»

ΠΔ 4/2018 (ΦΕΚ 7/Α/22.01.2018) «Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού.»

ΠΔ 19-10-1978 (ΦΕΚ 594/Δ/1978) «Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών.»

Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Σιάτιστας (2018).

